

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSORU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

POSDRU/156/1.2/G/139490

Titlu

Securitate internațională și diplomatie publică

Unitatea de învățare nr. 1

I. Securitatea națională și securitatea internațională

Cuprins

I.1. Considerații privind securitatea

I.2. Conceptul de securitate

I.3. Palierele securității

I.4. Extinderea și adâncirea conceptului de securitate

I.5. Dimensiunile securității

Concepte cheie: securitate, securitate internațională, securitate națională, securitate individuală, securitate cooperativă.

Obiectivul acestei unități de curs este de a cunoaște, a înțelege și a aprofunda conceptele de securitate națională și internațională.

Rezumat unitate de învățare nr. 1

Conceptul de securitate și elementele sale componente au suferit de-a lungul timpului modificări esențiale, ca și atitudinea statelor față de modalitățile de transpunere a acestuia în viață, în raport cu schimbările care au loc pe plan internațional.

Termenul de "securitate" provine din latinescul *securitas-securitatis* și reprezintă "faptul de a fi la adăpost de orice pericol ; sentimentul de siguranță pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol". Securitatea mai înseamnă și "protecție, apărare". Securitatea reprezintă, în principiu, "acea stare de fapt care pune la adăpost de orice pericol extern și intern o colectivitate sau un stat oarecare, în urma unor măsuri specifice, ce sunt adoptate și care asigură existența, independența, suveranitatea, integritatea teritorială a statului și respectarea intereselor fundamentale".

Termenul de securitate este de uz general în relațiile internaționale și în alte discipline și pare să fie acceptat ca un concept central organizator. Politica externă, militară și economică a statelor, intersectarea acestora în zone de schimb și dispunță, cât și structura generală a relațiilor pe care le creează, toate sunt analizate ca aspirații în vederea asigurării securității naționale și/sau internaționale. Înainte de apariția preocupărilor economice și ambientale, din timpul anilor 70, conceptul de securitate era rareori tratat în alți termeni decât cei ai intereselor politice particulare ale participanților și chiar până la sfârșitul anilor 80 discuția încă mai avea un puternic accent militar.

Dimensiunile securității sunt : dimensiunea politică, dimensiunea economică, dimensiunea societală, dimensiunea ecologică, dimensiunea militară.

I.1. Considerații privind securitate

Conceptul de securitate și elementele sale componente au suferit de-a lungul timpului modificări esențiale, ca și atitudinea statelor față de modalitățile de transpunere a acestuia în viață, în raport cu schimbările care au loc pe plan internațional.

Termenul de securitate intră în vocabularul curent al comunității internaționale după anul 1945 și se impune la mijlocul anilor 1970.

Etimologia noțiunii își are rădăcinile în Imperiul Roman, în perioada domniei împăratului Hostilian – 250 d. Hr. Zeița care asigură protecția și bunăstarea imperiului se numea **Securitas ca libertate în fața amenințării**.

În perioada modernă a istoriei, sensul noțiunii de securitate este derivat din conceptual medieval de rațiune de stat înțeles ca stare de necesitate, prin care guvernarea unui stat își rezervă o situație juridică ce le permite să invoce măsuri excepționale pentru asigurarea funcționării și integrității statului.

Securitatea, în sensul tradițional, a fost asociată cu puterea militară. După 1990 și mai ales după 11 septembrie 2001, securitatea este extinsă către domeniile politic, economic și societal.

Securitatea este un tip special de problemă. Ea include toate acele schimburi dintre oameni și agenții lor – state, organizații internaționale, corporații, asociații, etc. – în cadrul cărora

actorii nu numai că urmăresc anumite rezultate, ci sunt chiar dispuși să se folosească de violență și de intimidare coercitivă pentru a obține ceea ce doresc¹.

I.2. Conceptul de securitate

Termenul de ”securitate” provine din latinescu *securitas- securitatis* si reprezintă ”faptul de a fi la adăpost de orice pericol ; sentimentul de siguranță pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol ”². Securitatea mai înseamnă și ” protecție, apărare”³. Securitatea reprezintă, în principiu, ” acea stare de fapt care pune la adăpost de orice pericol extern și intern o colectivitate sau un stat oarecare, în urma unor măsuri specifice, ce sunt adoptate și care asigură existența, independența, suveranitatea, integritatea teritorială a statului și respectarea intereselor fundamentale ”⁴.

Există securitate atunci când ”statele estimează că pericolul de a suferi un atac militar, presiuni politice sau constrângeri economice este nul și, din această cauză, ele pot să-și urmeze liber dezvoltarea”⁵. În terminologia uzitată de Organizația Națiunilor Unite, conceptele de securitate echivalează cu resursele pe care statele și comunitatea internațională, în ansamblul ei, se sprijină pentru a-și asigura securitatea. Printre aceste concepte amintim: echilibrul de forțe, descurajarea, securitatea colectivă, neutralitatea, nealinierea, coexistența pașnică, securitatea comună.

Conform lui Laurance Martin „securitatea este asigurarea bunăstării viitoare (în anii 60 aceasta era considerată ca fiind rezultatul direct și neproblematic al creșterii economice, însă

¹ Edward A. Kolodziej, *Securitatea și relațiile internaționale*, Editura Polirom, 2007, p.25

² *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Academiei București, 1998, pag.846

³ *Ibidem*

⁴ *Mica enciclopedie de politologie*, Editura Enciclopedică, București, 1977, pag 402

⁵ *Desarmament, serie d'études no.4*, Nations Unies, New York, 1986, pag.52

teoriile sociale și economice ulterioare au infirmat această ipoteză, considerând că la fel de importanți sunt și factorii culturali și psihologici), în timp ce un studiu ONU reliefează faptul că „există securitate atunci când statele estimează că pericolul de a suferi un atac militar, presiuni politice sau constrângeri economice este nul și că ele pot, prin urmare, să-și urmeze liber dezvoltarea”⁶

Una dintre cele mai cunoscute și vechi definiții ale securității îi aparține lui Arnold Wolfers: „securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate”⁶.

O altă definiție se regăsește în lucrarea *Religie și securitate în Europa secolului XXI – Glosar de termeni*, unde se consideră că securitatea „semnifică situația în care o persoană, un grup de persoane, stat, alianțe, în urma unor măsuri specifice adoptate individual sau în înțelegere cu alți actori, capătă certitudinea că existența, integritatea și interesele lor fundamentale nu sunt primejduite”⁷.

Analiza conceptuală se referă la clarificarea înțelesului noțiunii de securitate, cu atât mai mult cu cât, în multe situații securitatea este o problemă de percepție și se referă mai puțin la construcția unor teorii ori testarea ipotezelor, deși este relevantă în ambele cazuri.⁸

Catalogată uneori numai din punct de vedere semantic sau simplă polemică, această abordare are valoarea ei: „fără îndoială că o clarificare a limbajului în științele politice reprezintă un exercițiu inutil de semantică, dar în multe situații reprezintă cel mai eficient mod de a soluționa probleme concrete de cercetare”⁹

⁶ Arnold Wolfers, „National Security” as an Ambiguous Symbol in *Political Science Quarterly*, vol.67, Nr. 4, 1952.

⁷ Viorel Buța; Emil Ion; Mihai Ștefan Dinu (coord.), *Religie și securitate în Europa secolului XXI – Glosar de termeni*, Editura Universității de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 217.

⁸ David A. Baldwin, *The concept of security*, *Review of International Studies*, 1997, 23, 5-26.

⁹ Felix E. Oppenheim, *The language of political Inquiry: Problem of Clarification*.

Dacă se rămâne numai la nivelul analizei conceptuale ajungem la neajunsul că nu se permite formularea unor enunțuri empirice, dezvoltarea unor teorii pragmatice sau construcția unui cadru analitic.

Tradițional, conceptele de putere și pace sunt redundante în literatura care analizează sau prescrie modele de securitate. Puterea nu doar exprimă trăsăturile de bază ale capacităților sistemului internațional, ci, totodată, evidențiază motivația principală a comportamentului actorilor respectivi.

La începutul anilor 50, „dilema de securitate” este definită ca „o noțiune de structura în care încercările de auto-ajutorare ale statelor de a-și asigura nevoile de securitate tind, indiferent de intenție, să ducă la o creștere a insecurității celorlalți, întrucât fiecare interpretează propriile-i măsuri ca fiind defensive, iar pe ale celorlalți ca fiind potențial amenințătoare”¹⁰.

Ambiguitatea conceptului este determinată de faptul că „s-ar putea să nu aibă absolut nici un înțeles, iar elaborarea multi-dimensionalității conceptuale devine o necesitate”¹¹. Robert Jervis încearcă să construiască o astfel de dilemă, îndreptând atenția înapoi către elementele neintenționate și de interdependență dintre relațiile internaționale. Ken Booth, Leonard Beaton, Stanley Hoffmann și Joseph Nye se numără printre cei care susțin că noțiunea de securitate restrânsă la nivelul statelor individuale și al problemelor militare este în mod inevitabil inadecvată.

Termenul de securitate este de uz general în relațiile internaționale și în alte discipline și pare să fie acceptat ca un concept central organizator. Politica externă, militară și economică a statelor, intersectarea acestora în zone de schimb și dispută, cât și structura generală a relațiilor

¹⁰ Buzan, Barry, popoarele, statele și teama, Ed. Cartier, Chișinău, 2000, pag.16

¹¹ Wolfers, Arnold, National security as an ambiguous symbol in *Discord and Collaboration* 7, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1962,

pe care le creează, toate sunt analizate ca aspirații în vederea asigurării securității naționale și/sau internaționale. Înainte de apariția preocupărilor economice și ambientale, din timpul anilor 70, conceptul de securitate era rareori tratat în alți termeni decât cei ai intereselor politice particulare ale participanților și chiar până la sfârșitul anilor 80 discuția încă mai avea un puternic accent militar.

Barry Buzan subliniază subdezvoltarea concepțiilor legate de securitate oferind cinci motive:

1. Conceptul s-a dovedit a fi prea ambiguu și complex pentru a-i atrage pe specialiști;
2. Suprapunerea conceptului de putere peste cel de securitate, în condițiile unor confruntări acute; statele erau concepute ca fiind prinse într-o luptă pentru putere, iar securitatea era văzută în consecință ca un derivat al puterii, în special al celei militare;
3. Natura diferitelor revolte împotriva ortodoxismului realist de până la sfârșitul anilor 70;
4. Subdezvoltarea studiilor strategice;
5. Existența unor acțiuni pentru politicienii de stat care-i obligă să păstreze ambiguitatea simbolică a conceptului.

I.3. Palierele securității

Funcționarea statului este dezideratul major al oricărei comunități locale constituite într-o societate modernă conform cu standardele contemporane de organizare a entității statale pentru desfășurarea unei vieți sociale în condiții de normalitate.

De altfel, statul este singurul exponent care deține monopolul legal asupra violenței, putând manifesta atât valențe de protector al individului, dar și de coerciție în funcție de caz, situație în care devine principala sursă de pericol la adresa individului dar și a mediului internațional.

Tot statelor le revine responsabilitatea de a monitoriza, proteja și apăra în condiții de legalitate, obligațiile și angajamentele internaționale în materia drepturilor omului, organizările democratice, așa cum sunt ele stabilite în mod liber prin voința poporului.

În această situație statul este oponentul persoanelor, grupurilor sau organizațiilor care iau parte la acțiuni de violență, terorism sau alte forme de răsturnare a ordinii consimțite.

În acest fel securitatea statului își împletește valențele de securitate umană pe mai multe direcții.

Astfel, dacă conceptul tradițional de securitate era construit având la bază doar nevoia statului de a se proteja pe sine însuși, acum securitatea umană dorește protejarea statului, rolul primordial al acestuia devenind "de protector al individului" ca exponent al speciei umane.

În același timp a crescut și rolul organizațiilor internaționale, cum este NATO, sau cele suprastatale, cum este UE, care au un cuvânt din ce în ce mai greu pe scena internațională.

De asemenea în spațiul asiatic și al Atlanticului de Sud au loc regrupări internaționale majore. Securitatea umană și cea statală se completează reciproc. În vreme ce siguranța statală este prin definiție concentrată pe siguranța teritorială sau după caz și pe cea economică, securitatea umană deține o arie largă, acoperind toată sfera bunăstării indivizilor și a societății, a mediului, nu doar a teritoriilor din interiorul granițelor.

În cazul securității tradiționale rolul esențial îl avea statul sau colectivitatea din care aceasta face parte.

Aceste valențe ale conceptului de securitate se transpun la nivel internațional prin promovarea unui set minimal de valori comune bazate pe principiile securității umane, valori care sunt promovate și asumate din punct de vedere al dreptului internațional în cadrul O.N.U.

Se coagulează astfel o interacțiune complexă și complementară între cele trei paliere ale securității: securitatea individului, securitatea națională și securitatea internațională.

Astfel constatând că punctul central al securității internaționale este reprezentat în mod tradițional de securitatea statelor ca subiect de drept internațional și că securitatea umană se concentrează pe individ ca exponent al societății căreia îi aparține, am putea conchide că o abordare a securității internaționale a statelor pe baza conceptelor de securitate umană poate oferi soluții mai bune și pe termen mai îndelungat.

Vom remarca însă și dificultățile întrucât, așa cum spuneam statele naționale sunt actorii principali ai mediului internațional, iar coroborarea problemelor lor externe (diferende teritoriale, de supremație militară, etc.) cu cele interne (nivel de dezvoltare economică, socială, tensiuni inter-etnice, etc.) reclamă eforturi serioase și susținute pentru soluționare și adesea "idei novatoare" care, greșit comunicate sau înțelese, pot amorsa adevărate bombe cu ceas.

Dezvoltările prezentate pe marginea conceptului de securitate umană au permis analiștilor și factorilor de decizie din mai multe state avansate să lanseze idei, dezbateri și mai apoi programe internaționale care au la bază individul, nu statul.

Este evidentă înțelegerea cvasiunanimă că țelul îl reprezintă acum individul.

Apreciem că, paradigma securității umane potențează astfel termeni și nuanțe dintr-o pleiadă de concepte, doctrine și modele politice, economice și sociale, în special cele centrate pe individ.

Din acest punct de vedere conceptul și mai ales programele dezvoltate prin prisma securității umane oferă o nouă abordare atât pentru securitate cât și pentru dezvoltare așa încât securitatea umană este centrată pe securitatea indivizilor și comunităților în relaționare directă cu drepturile omului și dezvoltarea umană.

Plecând de la accepțiunea generală că securitatea este definită ca absența violenței fizice, în timp ce dezvoltarea este privită ca dezvoltare materială ținând de standardul de viață aflat în proces

continuu de îmbunătățire, Mary Kaldor observă că ” ambele concepte cuprind *libertatea față de frică* și *libertatea față de necesități* ”¹².

Aceste înțelesuri asumate permit înțelegerea că securitatea nu este doar apanajul domeniului militar ci privește și alte vulnerabilități extreme cum sunt, spre exemplu, dezastrele naturale.

De asemenea, dezvoltarea nu înseamnă numai standard de viață din ce în ce mai ridicat ci și sentimental de confort psihic care ține de dezvoltarea spirituală a individului și de relaționarea sa cu lumea pe care o compune și în care este inclus (cât de sigur e pe stradă, cât de mult este implicat în luarea deciziilor, etc).

Din cele prezentate se pot remarca două observații complementare referitoare la securitatea umană: putem vorbi de un concept integrativ, acela de *monosecuritate* care să conțină, și să fie constituit din elementele securității, putând vorbi așadar de caracterul indivizibil al securității umane.

Acest lucru ține și de anumite evidențe pentru că așa cum nu putem vorbi pe deplin despre democrație într-o societate săracă, așa nu putem aborda numai o parte din valențele securității umane.

Astfel pe lângă elementele de securitate militară se adaugă firesc elementele de securitate economică, securitate socială, securitatea mediului, etc.

Totodată trebuie avute în vedere nivelurile la care se analizează, teoretizează, aplică și evaluează conceptul de securitate: securitatea individului, securitatea națională, securitatea internațională.

¹² Marty Kaldor, *Securitatea umană*, Editura CA Publishing, 2010, p. 39.

Dar cel mai potrivit mod de abordare este acela plecând de la principiile securității umane. Ca orice fel de principiu, și în acest caz se încearcă să se reglementeze relațiile de cauzalitate și rezultatele obținute.

Lucrurile sunt însă mai complexe întrucât întreaga dezvoltare a civilizației umane este caracterizată de existent unor crize ciclice apărute după perioada de stabilitate și acumulări astfel încât este necesar să se pună accent și pe elementele de prevenire a apariției crizelor.

Rezolvarea acestor crize a suferit abordări diverse în care însă factorul principal l-a constituit intervenția armată direct sau ca forță de descurajare.

În prezent se constată încercări semnificative de implicare a elementelor civile în managementul situațiilor critice, însă adeseori mai degrabă separat decât împreună cu armata.

Acest separatism se înregistrează în special în conlucrarea și intervențiile interne, în situații de urgență, în intervențiile internaționale înregistrându-se o conlucrare mai bună între factorii militari și cei politici.

Este necesar deci ca principiile politicii de securitate umană să se aplice continuu, gradual, în funcție de întinderea și complexitatea crizelor. În acest context, se detașează ca un prim principiu acela al supremației drepturilor omului.

Acesta face diferența principală între abordările precedente care puneau accentul pe securitatea statului.

Apariția acestui principiu și respectarea lui presupun limitări ale intervențiilor armate, acestea având datoria de a proteja civilii din tabăra adversă în condițiile în care intervenția este totuși axată pe înfrângerea adversarului.

Dar acest principiu presupune nu numai evitarea uciderii dar și analiza și fundamentarea juridică aprofundată a intervenției. Încălcarea acestui principiu conduce la acuzarea de crimă, responsabilitățile în acest caz fiind individuale.

Acest principiu conferă de asemenea responsabilități dar și drepturi ale forțelor intervenționiste în stabilizarea economică și redresarea post-conflict, în ideea prevenirii reapariției condițiilor care au generat criza.

Un alt principiu, oarecum derivat din prevederile și consecințele primului este acela al *legitimării autorității politice*. Legitimitatea autorității politice nu se referă neapărat la stat. Ea este necesară atât la nivelul autorităților publice locale sau regionale dar și în aranjamentele politice internaționale.

Principiul consacră limitarea forței militare. Astfel, scopul oricărei intervenții este acela de a stabiliza situația în vederea derulării unui proces politic pașnic și legitim.

Toate intervențiile sunt prevăzute a se realiza doar în baza unor acorduri internaționale cu suportul și acordul local.

Acest principiu consacră puterea politicului, recunoaște explicit imposibilitatea obținerii victoriei strict militare și tinde să stabilească zone de siguranță. În acest caz, sarcinile forțelor armate sunt de a crea capacități și nu de a obține ”o victorie”.

Aceasta face diferența de abordare din punct de vedere a securității umane: punerea în siguranță, crearea condițiilor de legitimare politică, stabilirea de coridoare umanitare sau zone libere.

Acest principiu sădește la rândul său germenii celui de-al treilea principiu, *multilateralismul*. Astfel, securitatea umană are dimensiuni globale, presupune acțiuni comune ale statelor, ale grupurilor de state, acțiuni recunoscute internațional asumate și fundamentate în cadrul organizațiilor internaționale, în special în cadrul O.N.U.. Totodată, multilateralismul securității umane reclamă crearea a noi norme și reglementări de cooperare și impunere a regulilor.

Aceste acțiuni trebuie realizate în sensul stabilirii unei bune conlucrări internaționale și instituționale fără a crea dublaje sau rivalități.

Sunt necesare așadar acțiuni comune sau partajate între O.N.U., N.A.T.O., O.S.C.E., U.E., F.M.I., Banca Mondială, etc, pentru politici de prevenție și pro-active.

Parteneriatul și participarea asumată și recunoscută reciproc reprezintă un alt principiu statuat de securitatea umană care este acceptat universal.

Astfel, pentru a putea conlucra și acționa eficient este necesară o informare directă a decidenților din zona de conflict. Vorbind de zona de conflict se face trecerea la un alt principiu.

Din această perspectivă este esențial a se observa și recunoaște că, în general, o criză nu este apanajul unui stat sau a unor grupuri de state în integralitatea lor – *regionalizarea problemelor* este un alt mod și principiu de abordare de către securitatea umană.

Este deci necesar a se concentra atenția pe problematica regională atât în monitorizarea zonelor cu potențial de conflict cât și pentru restabilirea și/ sau susținerea cooperării economice.

Nu trebuie uitat că întreruperea comunicațiilor și a căilor de transport în zonele afectate de diverse tulburări alimentează starea de sărăcie și înapoiere favorizând perpetuarea și extinderea problemelor.

Amenințările la adresa securității umane sunt variate și multiple și se definesc în funcție de componentele acesteia.

Din acest punct de vedere, în ultimii douăzeci de ani s-au extins și adâncit sensurile securității plecând de la valențele consacrate de conceptul de securitate militară care s-au răsfrânt la principalele componente ale vieții social-economice.

S-au defint astfel concepte globale de securitate economică care include securitatea alimentară, securitatea energetică, securitatea comunicațiilor și a căilor de comunicație (transporturi), securitatea informațională și securitatea mediului care are valențe atât în ceea ce privește prezervarea și valorificarea rațională a resurselor planetei cât și dezvoltarea de tehnologii nepoluante pentru reciclarea și valorificarea deșeurilor, pentru identificarea de resurse alternative, biodegradabile și regenerabile, acestea conducând către o altă componentă, *securitatea medicală*.

O altă dimensiune, definitorie am zice, este securitatea societală care se referă la protejarea și menținerea în limitele normalității a evoluțiilor naturale, a identităților colective, a modelelor

culturale, a religiei, a identităților de limbă, a tot ceea ce definește un spațiu cultural omogen cu toate interacțiunile și influențele firești la care acesta este supus.

Am putea spune că securitatea umană este o sumă a tuturor acestor componente întrucât nu putem vorbi despre un individ sănătos cu un trup bolnav sau o minte rătăcită, prost hrănit și neglijat.

Un astfel de individ va constitui el însuși o permanentă amenințare și factor de contaminare pentru orice forță militară – vezi mișcările teroriste,.

Astfel, o persoană echilibrată, având la îndemână resurse și instruire completă și complexă va putea performa, inova și asigura stabilitate și pentru cei din jur, inclusiv din punct de vedere militar.

I.3. Extinderea și adâncirea conceptului de securitate

Anii 80 aduc în prim plan securitatea care devine conceptul preferat al discuțiilor la nivel înalt. Pentru cercetătorii din domeniul păcii, presiunile interdependenței au însemnat că nici abordarea izolaționistă a păcii, nici globalismul nu ofereau critici credibile. Ideea de interdependență era în multe sensuri înrudită cu perspectivele idealiste, iar rezultatul sintezei între logica anarhiei și imperatiile idealismului a fost de securitate comună, reliefată pentru prima dată de Comisia Palme în 1982 și supusă în continuare unor dezbateri largi¹³. Securitatea comună a subliniat interdependența relațiilor de securitate, în opoziție cu prioritățile securității naționale ale strategiei tradiționale.

Abordarea „comprehensivă” și „totală” a conceptului de securitate națională este percepută prin referire la totalitatea și multi-dimensionalitatea amenințărilor, acesta fiind o

¹³ Raport al Comisiei Independente pentru Dezarmare și Probleme ale Securității, 1982

caracteristică a sfârșitului Războiului Rece¹⁴. Barry Buzan introduce sintagma complex de securitate în analiza dimensiunilor securității în sud estul Asiei, definindu-l „ca un grup de atate ale cărui prime preocupări de securitate le leagă laolaltă suficient de îndeaproape, încât securitatea lor națională să nu poată fi, în mod realist, luată în considerare separat una de alta¹⁵. Astfel, principalele dualisme conceptuale ale securității devin securitate – anarhie (securitatea este rezultatul, fie al menținerii balanței de putere, fie al afirmării unui sistem internațional hegemonic) și securitate- comunitate (comunitatea de interese creează structuri comunitare de securitate, respectând legile proximității). Totuși, conceptul de securitate, în această perioadă, a înglobat nu numai securitatea teritorialășo militară a statului, dar și aspectele economice și ambientale, dar elementul central al securității a rămas statul.

Anii 90 aduc o aprofundare a paradigmei securității și securitatea individuală este pusă în centrul strategiilor de securitate. Capacitatea diminuată a statului de a-și exercita funcțiile fundamentale, precum și eșecul său continuu în asigurarea securității sale fizice, a bunăstării sociale și a habitatului cetățenilor săi sunt pricipalele argumente ale teoriilor care susțin oamenii și nu statul ca obiect al securității. Reconceptualizarea securității a devenit necesară din cauza schimbărilor graduale, dar fundamentale și pe termen lung în cadrul sistemului internațional. Câțiva dintre factorii de prim rang care au făcut necesară o reconsiderare a conceptului și a scopului studiilor de securitate sunt constituiți de sfârșitul războiului rece care a condus spre o societate globală interdependentă, schimbarea naturii războiului care vizează spețiul tehnico-economic, politic și cultural decât mijloacele militare convenționale, trecându-se de la paradigma securității militare la paradigma securității multidimensionale¹⁶.

¹⁴ Alagappa, Mutiah, Redefining security în Asian security practice, Cakifornia, Stanford University Press, 1988

¹⁵ Buzan, Barry, op.cit. pag.196

¹⁶ Boncu, Simion, Securitate europeană în schimbare, Provocări și soluții, Ed. Amco- Press, București, 1995

Statul este prea mare ca să satisfacă nevoile umane, dar în același timp prea mic pentru a face față provocărilor la nivel regional și global. Aceasta vin în contradicție cu principalul argument că motivul pentru care statul e privit ca obiect al securității se datorează faptului că statul poate ajunge la un anumit nivel de automulțumire în termeni economici, culturali și militari sau că statul este suficient de mare pentru a face ordine în interiorul propriilor granițe. Statul este în același timp o sursă de amenințare și de insecuritate la adresa poporului. Scopul final trebuie considerat a fi securitatea oamenilor iar statul trebuie să fie vazut ca un mijloc către împlinirea acestui scop. Stabilirea statului ca obiect principal al securității conduce uneori la abuz.

Securitatea este înțeleasă nu ca un conținut al unui sector particular (militar), ci ca un tip particular de politică definit prin referire la amenințări existențiale și apeluri pentru acțiuni de urgență în orice sector.

Securitatea poate fi analizată în cadrul mai multor niveluri ce depind de obiectul de referință implicat (securitate individuală, statală și regională)¹⁷:

1. Sistemele internaționale, care înseamnă cele mai întinse conglomerate de unități independente sau care interacționează și care nu au nici un nivel sistemic deasupra lor. În prezent acest sistem cuprinde întreaga planetă, dar în timpurile de început mai multe sisteme internaționale mai mult sau mai puțin independente existau în același timp.
2. Subsisteme internaționale care corespund grupurilor de unități prin intermediul cărora sistemul internațional poate fi deosebit de întregul sistem prin natura particulară sau prin intensitatea interacțiunilor lor sau prin interdependența dintre ele.
3. Unități, ce înseamnă actori constituiți din diferite subgrupuri, organizații, comunități.

¹⁷ Cf. Buzan, Barry, op.cit

4. Subunități, constituite din grupuri de individualități în cadrul unor unități care sunt capabile să influențeze comportamentul unei unități.
5. Individualități, ultimul nivel în majoritatea analizelor din cadrul științelor sociale.

Securitatea comună, conceptul care s-a dezvoltat în Europa ca un răspuns la rivalitatea Est-Vest, propune în mod clar cooperarea ca unicul mijloc legitim de rezolvare a conflictelor. Primul discurs major în problema securității comune:

- Toate națiunile au dreptul legitim la securitate;
- Forța militară nu este un instrument legitim pentru rezolvarea disputelor dintre națiuni;
- Restrângerea este necesară expresiei politicii naționale;
- Securitatea nu poate fi obținută prin superioritate militară;
- Reducerea și limitarea calitativă a armamentului sunt o condiție necesară pentru securitatea comună;
- Legătura dintre negocierile armate și evenimentele politice trebuie evitată.

Securitatea cooperativă est un concept care s-a dezvoltat în cadrul Dialogului privind Securitatea Cooperativă a Pacificului de nord condusă de Departamentul de Stat canadian. Atât securitatea comună, cât și cea cooperativă au fost formulate cu intenția înlocuirii structurii securității bopolare a Războiului Rece cu un cadru multilateral caracterizat de:

- O viziune angrenată pe reasigurare și nu pe descurajare;
- Înlocuirea alianțelor bilaterale;
- O viziune a promovării atât a securității militare, cât și a celei non militare.

Securitatea cooperativă abordează dezvoltarea instituțiilor multilaterale într-o manieră graduală. Deasemenea, spre deosebire de securitatea comună, cea cooperativă ia în considerare

nevoia de a împiedica balanța de putere existentă și aranjamentele bilaterale până la dezvoltarea unor condiții mai favorabile pentru un multilateralism eficace. Securitatea cooperativă folosește abordări mai puțin formale, dar mai flexibile pentru instituționalizarea multilateralismului observând că cel mai bun răspuns pentru o nouă arhitectură a securității regionale este unul gradual. Un concept cheie al procesului securității cooperative este folosirea mosurilor de creștere a încrederii care produc o cultură ce gravitează în jurul dialogului și a participării inclusive. Un instrument cheie a fost utilizarea diplomației „alternative” în cadrul căreia experții guvernamentali, societatea civilă și sectorul privat discută aspecte în calitate particulară.

Noțiunile de securitate cooperativă, comună și cuprinzătoare, opuse perspectivelor tradiționale precum apărare și securitate colectivă variază față de propunerile tradiționale ale amenințării și ale reacției. În vreme ce conceptele de securitate tradiționale, precum apărarea colectivă și securitatea colectivă, accentuează teritorialității, cele trei noțiuni amintite largesc orizontul pentru a include subunități transnaționale. Cel din urmă ia în considerare factori proeminenți precum migrație, schimbări ale mediului și drepturile omului.

Asistăm, în prezent, la trecerea de la paradigma securității militare la cea a securității multidisciplinare, care poate fi considerată ca o structură de tranziție spre o paradigmă neconflictuală, impunându-se înlocuirea abordării bazate pe teoria echilibrului de putere cu cea a împărțirii valorilor și principiilor democratice. Abordarea extrem de diversă și, totodată, gradată a conceptului de securitate, precum și formarea și evoluția școlilor de gândire în domeniul realității internaționale sunt de natură să contribuie la o structură operațională a securității.

I. 4. Dimensiunile securității

1. *Dimensiunea politică* a securității are în vedere relația dintre stat și cetățenii săi. Chiar în cazul în care se admite premise că statul a fost creat pentru îmbunătățirea stării de securitate a cetățenilor săi, este posibil ca aceasta să devină o sursă de amenințare la adresa securității

acestora. Un “Leviatan” excesiv de autoritar, opresiv poate amenința securitatea drepturilor fundamentale ale individului (Germania hitleristă, regimurile totalitare, etc.). În același timp, un deficit de autoritate poate constitui, la rândul său, o amenințare la adresa

2. securității individuale (statele slabe, lipsa legitimității regimului la putere, lupta pentru autonomii au segregare), care poate duce la conflicte armate civile (bellum omnium contra omnes – Hobbes), dar și la conflicte armate clasice interstatale (de factură clausewitziană).

Teoria păcii democratice susține că forma de organizare internă democratică este un inhibitor puternic împotriva războiului declanșat de către statul care promovează principiile democratice în relația cu cetățenii săi. Se poate obiecta că această afirmație are o valoare relativă, ea urmând a fi testată în fiecare caz în parte. Fără a absolutiza valoarea acestei noțiuni, chiar în mediul de gândire occidental în care a apărut, se încearcă circumstanțierea ideii generale, prin afirmația ca “democrațiile nu poartă războaie de agresiune împotriva altor democrații”.

3. *Dimensiunea economică.* “Securitatea economică ” are, în teoria relațiilor internaționale, două înțelesuri distincte, ea este privită fie din perspectiva fundamentului economic al puterii militare, fie ca aspect distinct al dimensiunii de securitate.

Securitatea economică din perspectiva fundamentului economic al puterii militare se bazează pe constatarea că puterea economică este “fungibilă”, se poate transforma, practice, în orice fel de valoare economică.

În ultimă instanță, prosperitatea este practic, sinonimă cu potențialul de mobilizare militară, dacă nu pe termen scurt, cel puțin pe termen mediu și lung. În consecință, puterea economică a unei națiuni este o amenințare latentă la adresa adversarilor săi, de unde preferința de a nu contribui la dezvoltarea economică a adversarilor. Embargoul asupra comerțului este o

metodă de a împiedica acets lucru. Această abordare era foarte răspândită în America anilor destinderii (începutul anilor 70). În mod paradoxal, această poziție este în contradicție cu vederile liberale asupra comerțului internațional care credeau în efectele benefice ale comerțului asupra climatului internațional de securitate.

Pe de altă parte, militarizarea (chiar și menținerea trupelor gata pregătite) presupune un efort financiar, afectând inevitabil economia civilă.

Tot paradoxal, militarizarea excesivă poate afecta potențialul de mobilizare într-o etapă ulterioară, mai ales în cazul puterilor intrate într-o fază de declin. Dimensiunea economică, aspect distinct al dimensiunii de securitate, este deosebit de sugestivă.

În primul rând, războiul economic poate fi un substitute functional pentru folosirea puterii militare, la fel cum puterea militară poate foloso pentru afectarea economiei adversarului în cazul blocadelor. În consecință, unele state au ales autosuficiența economică, ca opțiunile de securitate națională.

În al doilea rând, noțiunea de securitate economică presupune invulnerabilitatea la hazardul economic, cauzat de disfuncționalitatea sistemului. Există câteva maniere de abordare a unei astfel de situații. Autarhia poate îmbunătăți securitatea economică (metodă folosită de fosta URSS) și constituie o modalitate defensive de obținere a invulnerabilității.

Diversificarea, în sensul de diseminare a resurselor naționale între mai mulți actori și în cât mai multe domenii, pentru prevenirea pericolului rămânerii fără provizii din cauza întreruperii furnizării dintr-o sursă unică. Este strategia folosită în prezent de mai multe state,

printre care UE și SUA, în domeniul aprovizionării cu materii prime strategice pentru acoperirea deficitului energetic.

Intensificare interdependenței, chiar până la integrare, este unul dintre cele mai modern moduri de a asigura securitatea economică. Aceasta a fost abordarea țărilor europene la fondarea Comunității Cărbunelui și a Oțelului. Ideea generală a fost că o rețea de interdependențe va funcționa ca un inhibitor puternic împotriva războiului.

4. *Dimensiunea societală* – curentul idealist a susținut că oamenii sunt, în ultimă instanță, subiectul central al oricărui demers de analiză asupra situației de securitate. Statul este un mijloc pentru asigurarea securității individului, și nu un scop în sine. Preocupările de asigurare a securității trebuie să aibă ca obiect de referință pe individ sau umanitatea ca atare, de unde conceptual de securitate umană.

Securitatea societală are ca obiect de referință o colectivitate (deși nu statală) și este definită drept ”abilitatea unei societăți de a persista în caracterul său essential în condiții schimbătoare și amenințări posibile sau efective. Mai precis este vorba de menținerea în condiții care să permit evoluția modalităților tradiționale de limbaj, cultură, asociere, religie, identitate națională și obiceiuri”¹⁸. Barry Buzan analizează statul drept o entitate alcătuită din baza fizică – instituțiile, având rolul de a asigura funcționarea organismului, și idea de stat – scop. În demersul de identificare a subiectului securității naționale, autorul apreciază că referirea la funcțiile de bază ale statului nu este satisfăcătoare. El preferă să pună accentul pe legătura existentă între persoane și entitatea statală căreia îi aparțin. Buzan este de părere că această

¹⁸ Ole Waever, *Societal Security: the concept, in The European Security order recast. Scenario for the Post Cold War Era*, Pinter, London 1990

legătură se întemeiază pe un motiv mai profund decât tendința de a evita starea naturală, cu toate riscurile de securitate pe care le presupune aceasta.

În cadrul analizei pe care o face diferitelor tipuri de state, Buzan identifică riscuri de securitate la adresa statului care vin din interiorul entității politice respective. Aceiași dorință generează o serie de riscuri la adresa securității unor alte state învecinate, de această dată tensiunea create în relațiile interstatale nefiind cauzată de mutațiile în raporturile de putere. Concluzia autorului după ce examinează diferite tipuri de state în funcție de raporturile lor cu națiunea care le compune, este că acestea se confruntă cu diverse tipuri de riscuri la adresa securității, derivate din specificul relației cu naționalitatea respective.

Printre formele pe care le mai poate îmbracă idea de stat se numără ideologiile (politice, economice, religioase sau sociale). Specificitatea implicațiilor ideologiilor asupra securității izvorăște din aceea că vizează bazele relației dintre stat și societate. Ideea de stat poate fi circumscrisă și existenței unui simț al scopului național (prezervarea rasială, apartenența la o anumită civilizație), sau al puterii (conform teoriilor clasice și tradiționale).

Riscurile la adresa securității sunt legate de fenomenul migrației, sau de forța naționalismului. Aceasta poate deveni și o problemă de securitate politică, afectând statele slabe.

5. *Dimensiunea ecologică*- Deceniul al 9-lea secolului XX (1987) a marcat momentul în care s-a recunoscut existența unei probleme ecologice, ca urmare, a constatării degradării mediului. Recunoșterea declinului ecologic nu a coincis, însă, cu acceptarea existenței unei probleme de securitate. Există trei moduri în care problemele de mediu pot fi subsumate noțiunii de securitate: probleme de mediu cauzate de război (armă nucleară – dezbateri purtate la începutul anilor 80, când se considera că și un război nuclear pe scară redusă ar fi putut crea un dezastru

climatic și ecologic); problemele de mediu pot fi cauza unui război al resurselor; problem de mediu pot constitui însele amenințări directe la adresa securității afectând baza fizică a statelor.

În majoritatea cazurilor, încă, conceptual de securitate ecologică presupune considerarea individului, nu a statului, ca obiect de referință al securității.

Ca o limită operațională cu tendința de extindere a domeniului noțiunii de securitate literatură de specialitate semnalează fenomenul securizării problematicei discursului oficial. Ridicarea prea multor probleme la statutul de “probleme de securitate” poate avea ca efect transformarea temei respective în tabu și, prin urmare, marginalizarea oponentilor ideologici, delegitimizarea sa ca subiect al discursului politic.

Materiale supuse dezbaterii

“O națiune are securitatea asigurată în măsura în care nu se află în pericol de a fi nevoită să sacrifice valori importante dacă dorește să evite războiul și este capabilă, dacă este provocată, să le păstreze prin obținerea victoriei într-un astfel de război.” Walter Lippmann

„... în sens obiectiv, securitatea înseamnă absența amenințărilor la adresa unor valori existente, în sens subiectiv, absența temerii că astfel de valori vor fi puse în pericol”. Arnold Wolfers

„... Capacitatea unei națiuni de a promova cu succes interesele sale naționale” – Penelope Hartland – Thunberg

„Capacitatea de a face față agresiunii externe” – Giacomo Luciani

„...Prezervarea, în condiții acceptabile de evoluție, a patternurilor tradiționale de limbă, cultură, asociere și identitate națională, religioasă și de obiceiuri”. – Ole Waever

Bibliografie

1. Arnold Wolfers, „*National Security*” as an Ambiguous Symbol in Political Science Quarterly, vol.67, Nr. 4, 1952.
2. Alagappa, Mutiah, Redefining security în Asian security practice, California, Stanford University Press, 1988
3. Buzan, Barry, popoarele, statele și teama, Ed. Cartier, Chișinău, 2000
4. David A. Baldwin, The concept of security, Review of International Studies, 1997
5. Edward A. Kolodziej, Securitatea și relațiile internaționale, Editura Polirom, 2007
6. Marty Kaldor, Securitatea umană, Editura CA Publishing, 2010
7. Ole Waever, Societal Security: the concept, in The European Security order recast. Scenario for the Post Cold War Era, Pinter, London 1990
8. Viorel Buța; Emil Ion; Mihai Ștefan Dinu (coord.), *Religie și securitate în Europa secolului XXI – Glosar de termeni*, Editura Universității de Apărare „Carol I”, București, 2007
9. Wolfers, Arnold, National security as an ambiguous symbol în Discord and Collaboration 7, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1962

Unitatea de învățare nr. 2

Securitatea națională și interesul național

Cuprins

II.1 Conceptul de securitate națională

II.2 Conceptul de interes național

II.3 Valori și obiective naționale

Concepte cheie: interes național, valori naționale, obiective naționale

Obiectivul acestei unități de învățare este de a aprofunda conceptele de interes național, obiective naționale.

Rezumat unitatea de învățare nr. 2

Securitatea statelor constituie unul dintre cele mai studiate și reglementate domenii în activitatea comunităților umane, generând transformări profunde, în special, în ceea ce privește geopolitica și geostrategia lumii, a dezvoltării forțelor armate, dar și, în conexiune, a unor transformări în viața socială și, chiar, a evoluției tehnologice.

În concepția națională „...securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și a statului român și un obiectiv fundamental al guvernării, ea are ca domeniu de referință valorile, interesele și obiectivele naționale

Termenul *de interes național*, care reprezintă, în politica externă și de securitate, principiul regulator al acțiunii diplomatice și militare, este un corolar al termenului de rațiune de stat.

Interesele naționale reflectă percepția dominantă, relativ constantă și instituționalizată cu privire la valorile naționale. Ele vizează promovarea, protejarea și apărarea – prin mijloace legitime – a valorilor prin care națiunea română își garantează existența și identitatea, pe baza cărora își construiește viitorul și în temeiul cărora se integrează în comunitatea europeană și euroatlantică și participă la procesul de globalizare. Prin aria lor de manifestare, ele se adresează

– în primul rând – cetățenilor patriei care trăiesc pe teritoriul național, dar și – în egală măsură – tuturor celorlalți oameni aflați în România, precum și românilor care trăiesc sau își desfășoară activitatea în afara granițelor țării.

Obiectivele de securitate națională a româniei stabilesc orientarea efectivă și reprezintă reperele de bază ale acțiunii practice, sectoriale, a diferitelor instituții ale statului, astfel încât îndeplinirea lor coerentă, corelată și interdependentă să garanteze și să conducă la realizarea și afirmarea intereselor fundamentale ale țării

II.1. Conceptul de securitate națională

Epoca pe care o trăim este una a frământărilor, a provocărilor cauzate de limitări și crize în aproape toate domeniile de activitate ale societății umane; politic, economic, diplomatic, ori militar. Din această perspectivă, observăm o tensionare a relațiilor între state, o căutare a soluțiilor, dar și a soluțiilor de echilibru, iar problemele legate de diverse aspecte ale securității internaționale sunt intens dezbătute, atât în întâlniri și conferințe oficiale, în dezbateri publice, cât și în mass-media.

În general, conceptul de securitate este legat de entitățile de tip stat, regiune, zonă. O definiție primară a securității afirmă că aceasta reprezintă „Faptul de a fi la adăpost de orice pericol, sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol. Protecție, apărare”¹⁹.

Studiul securității, a securității statelor, în special, a constituit subiectul preocupărilor unor importanți gânditori în istoria umanității, în special a celor politici, fiind profund interconectată cu atitudinile de politică internațională și studiul relațiilor internaționale. Rădăcinele sunt adânci, pornind din antichitate. Dacă Platon și Aristotel se apleacă asupra guvernării și relațiilor între cetăți, ansamblu de securitate și „folosește în analiză raționamente care aveau să fie sintetizate mai târziu în

¹⁹ www.dexonline.ro

teoria relațiilor internaționale și sistematizate mai ale de curentul realist de gândire a strategiilor de securitate. În analiza pe care o face războiul peloponezian, Tucidide dezvoltă concepte precum relațiile de putere dintre state și modul în care dinamica acumulării de putere influențează configurația relațiilor internaționale”²⁰.

Exponent al curentului realist în abordarea politicii, Machiavelli afirmă că siguranța reprezintă condiția necesară, înainte de toate, în realizarea căreia se pot întreprinde acțiuni, care nu sunt necesar morale, conform concepțiilor tradiționale.²¹

Securitatea este legată de stat, de interesul și de puterea acestuia. Prin interesul statului înțelegem scopul fundamental al acestuia în relațiile cu alte entități de același tip.

În ceea ce privește securitatea statului, opinăm că acesta poate fi definită ca reprezentând capacitatea acestuia de a-și realiza interesul propriu și de a influența distribuția relațiilor internaționale la nivel regional sau global.

În sensul celor de mai sus, subliniem aportul cardinalului Richelieu în gândirea relațiilor de putere, introducând noțiunea de interes al statului ca și motor al relațiilor internaționale. Acest concept, dublat de acceptarea existenței și dreptului imperiilor, a stat la baza sistemului de securitate european, având ca punct de susținere principiul echilibrului de putere, până la sfârșitul Primului război mondial, când SUA, prin vocea lui Woodrow Wilson, anunță că noul sistem de securitate se va baza pe securitatea colectivă și nu pe vechile alianțe militare și că bazele noii Europe nu se vor mai fundamenta pe granițele vechilor imperii, ci pe criteriul etnic, al autodeterminării popoarelor. Teoria securității comune, astfel apărută, ca formă a curentului liberal de gândire, în ciuda translatării sale în unele măsuri practice, cum ar fi înființarea Ligii Națiunilor, nu va avea succes, însă, decât după cea de-a doua conflagrație mondială.

Considerăm demn de subliniat că, în general, gânditorii politici asociază conceptul de securitate cu cel de război, precum și cu studiul fenomenelor atașate dezvoltării sociale, cum ar fi conflictul, mergând până la introducerea acestora în relațiile de tip contract social, între conducători și

²⁰ Ozunu, M.V., Ghid de studiu al disciplinei securitate și apărare națională

²¹ Boucher, D., Kelly, P., Mari gânditori politici de la Socrate până astăzi, Ed. ALL, București, 2008, p.141

cei conduși. Acest contract de supunere este sprijinit de Thomas Hobbes, care argumentează astfel, atât absolutismul, cât și cuceririle Angliei, afirmând că supusul „în cazul în care trăiește sub protecția sa, se subînțelege că se supune cârmuirii”²². Prin cârmuire, în opinia gânditorului, înțelegem atât stăpânirea, cât și învingătorul.

Hans Morgenthau, fondatorul realismului clasic, consideră că „elementul cheie care orientează analiza de sorginte realistă a politicii internaționale este conceptul de interes definit în termeni de putere”²³. El pledează pentru recunoașterea rolului tuturor statelor în ecuațiile de securitate din sistemul internațional, afirmând că lupta pentru putere este universală și continuă că, în ciuda momentelor de echilibru în și între imperii, izolaționismul este ilizoriu²⁴.

Studiind securitatea, nu putem observa că, în centrul determinărilor și dimensiunilor sale, se situează obiectul, mobilul său. Atunci când obiectul securității este statul, ne referim la securitatea statului, a națiunii, iar când aceasta privește întregul mediu geopolitic global sau regional ne referim la securitatea internațională. În situația în care în centrul preocupărilor de securitate este individul, putem afirma că avem de a face cu conceptul de securitate/ siguranță a individului sau persoanei.

În prezent asistăm la o multidimensionare a abordărilor securității, în domeniile cele mai importante ale societății: securitatea economică, securitatea energetică, securitatea ecologică, securitatea socială, securitatea individului.

Dincolo de această clasificare scolastică, observăm că aceste domenii se întrepătrund, se conectează, având scopuri, dezvoltări și mobile comune. Încercând a descoperi factorul comun, există abordări de tipul neoliberalismului, care consideră că individul, fiind elementul fundamental al societății, devine liantul tuturor dimensiunilor securității. Se afirmă astfel, că, în prezent ne situăm într-o nouă paradigmă de securitate, că „securitatea la orice nivel, are ca subiect omul, care transcede

²² Hobbes, Th., Leviathanul, p.720, apud. Boucher, D., Kelly, P., Mari gânditori politici de la Socrates până astăzi, Ed. ALL, București, 2008, p.162

²³ Ozunu, M.V., op.cit

²⁴ Benewick, R., Green Ph., Dicționarul Marilor Gânditori Politici, Ed. Artemis, București, 2006, p.225-227

toate granițele”²⁵. Aceasta ar avea la bază drepturi și libertăți prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

În opinia noastră, paradigma situării individului în centrul domeniilor securității poate fi acceptată, însă putem observa că există o serie de limitări contemplative. Prima, se referă la faptul că nu toate statele lumii, nu toate mediile socio-umane, manifestă legal și în fapt atitudinea de a pune în centru individul, de a instaura, concret, drepturile omului în preocupările societății. Cea de-a doua limitare, pornește de la succesiunea abordărilor în domeniul securității. Încercând a demonstra că necesitatea distincției dintre securitatea națională și cea internațională constituie o preocupare falsă, întrucât omul este subiectul securității, se neagă că de fapt aceste două domenii ale securității există, iar definirea și descrierea lor s-au efectuat înainte de a începe dezbateră privind rolul centrist al omului în ceea ce privește securitatea.

Abordarea problematicii privind securitatea statelor primește noi valențe în secolele XIX și XX. Apar și se impun conceptele de securitate națională și, în a doua parte a secolului XX, cel de securitate colectivă.

Securitatea statelor constituie unul dintre cele mai studiate și reglementate domenii în activitatea comunităților umane, generând transformări profunde, în special, în ceea ce privește geopolitica și geostrategia lumii, a dezvoltării forțelor armate, dar și, în conexiune, a unor transformări în viața socială și, chiar, a evoluției tehnologice.

Conform criteriilor autorilor *Lumii 2009*, sistemul global presupune „...o justapunere a cinci subsisteme majore: politic, economic, social, cultural și ecologic”.²⁶ Acestea alături de sectorul militar, alcătuiesc cele 6 dimensiuni ale securității statelor.

Securitatea statelor se dezvoltă având la bază interesul național și valorile națiunii. După cum se știe, „... interesul este imboldul acțiunii, motivul acțiunii, iar politica nu este altceva decât o expresie a interesului”.²⁷

²⁵ Sarsccinschi, A., Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale, Ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p.21

²⁶ Frunzeti, T., Zodian, VI și colaboratorii, *Lumea-2009- Enciclopedie Politică și Militară*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, p.37

Conform Strategiei de Securitate Națională, interesele naționale” ...reflectă percepția dominantă, relativ constantă și instituționalizată cu privire la valorile naționale”²⁸. În cazul țării noastre, interesele și valorile naționale se concentrează în : progresul, prosperitatea și securitatea națională a României.²⁹

În concepția națională „...securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și a statului român și un obiectiv fundamental al guvernării, ea are ca domeniu de referință valorile, interesele și obiectivele naționale”³⁰.

Încercând să sintetizăm cele prezentate mai sus, securitatea națională reprezintă starea care asigură păstrarea valorilor naționale fundamentale, a integrității, independenței și bunei funcționări a statului.

Pe de altă parte, dorim să subliniem că Max Weber definea statul ca „o comunitate umană care își arogă monopolul folosirii legitime a forței într-un teritoriu dat”³¹. Enunțul prezentat configurează, destul de precis, statul ca obiect central și subiect, în același timp, al securității naționale, ca formă specifică de manifestare a securității în conexiune cu exercitarea forței. O definiție, care subliniază același aspect, afirmă că securitatea națională reprezintă ” cerința de a sementine supraviețuirea statului prin folosirea puterii politice, economice, diplomatice și de proiectare a forței”³².

O viziune mai modernă asupra fenomenului, ne indică națiunea și nu statul ca obiect al securității naționale. Națiunea poate fi definită ca reprezentând o comunitate de oameni având identitate, cultură, civilizație și limba comune. Inclusiv în abordările politice ale prezentului, dezbateră se poartă în ceea ce privește includerea statului în ansamblul noțiunii de națiune. Din

²⁷ Mureșan, M., Văduva, Gh., Războiul viitorului, viitorul războiului, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p.87

²⁸ Strategia de Securitate Națională a României, București, 2007, p.9

²⁹ Ibidem

³⁰ Strategia de securitate națională a României, București, 2007, p.7

³¹ Weber, M., The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism; sursa: www.ne.jp.asahi

³² Sursa: www.wikipedia.org, accesată la 20 mai 2014

perspectiva noastră, în definirea națiunii trebuie inclus și statul în care populația își desfășoară viața, ca și centru teritorial și ansamblu administrativ al activității sale. În cazul lipsei acestuia, nu am putea vorbi decât despre popoarele fără de țară, identități în căutarea statului ca formă de împlinire națională.

Asigurarea securității statelor înglobează un amplu ansamblu de domenii, complementarea și într-o strânsă corelație, care contribuie la garantarea existenței, funcționalității și exprimarea liberă, în contextul de vecinătate, regional și global al statului, care garantează libertatea individului și comunității, precum și exprimarea aspirațiilor fiecăruia și a națiunii, în totalitatea sa. Altfel spus, securitatea națională include atât domeniul apărării naționale, ca apanaj exclusiv alforțelor armate, cât și elemente subsumate securității, incluse în alte domenii: politic, economic, diplomatic, răspunsul la urgențele civile, bunul trai al cetățeanului, etc.

Apărarea națională reprezintă, în opinia noastră, una dintre dimensiunile esențiale ale securității, constituindu-se în obiectivul fundamental al existenței și activității forțelor armate. Ea cuprinde „ansamblul de măsuri și activități adoptate și desfășurate de către un stat în scopul de a garanta independența și suveranitatea națională, integritatea teritorială, de a proteja viața și bunurile populației, precum și susținerea intereselor fundamentale ale țării.”³³

Din punctul nostru de vedere, prima manifestare a preocupărilor în domeniul securității statului se realizează prin formularea politicii de securitate, care constă în totalitatea măsurilor luate de un stat, într-o multitudine de medii acționale, național sau în cooperare cu alte țări, pentru realizarea securității sale în scopul asigurării păcii și prosperității cetățenilor săi și generațiilor ce le vor urma.

Pentru gestionarea securității lor, statele construiesc o serie de strategii, de regulă, grupate pe următoarele paliere: strategia de securitate națională, strategia de apărare națională și strategia militară. Trebuie să subliniem că acestea sunt cele mai frecvente și sunt destinate să răspundă

³³ Moștoflei, C., Duțu, P. Apărarea colectivă și apărarea națională în contextul integrării României în NATO și aderării la Uniunea Europeană, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, p.26

riscurilor și amenințărilor la adresa bunului mers al activității statului, siguranței sale și cetățenilor săi.

Strategia de securitate nu constituie un concept nou, acesta apărând odată cu ființarea statelor. Philip Bobbit³⁴ face legătura între securitate, dezvoltarea strategiilor de securitate, schimbarea ordinii constituționale și revoluția militară care începe în secolul al XVI-lea. El afirmă că statul se schimbă și că strategia pe care o abordează evoluează. Statul modern „este rezultatul istoriei moderne, așa cum armatele de mercenari s-au transformat în armatele moderne, stabile, profesionalizate ale prezentului”³⁵.

Strategia de securitate națională vizează „următoarele domenii: starea de legalitate; siguranța cetățeanului; securitatea publică; prevenirea și contracararea terorismului și a altor amenințări asimetrice; capacitatea de apărare; protecția împotriva dezastrelor naturale; degradării condițiilor de viață și accidentelor industriale”³⁶.

Securitatea națională suscită a fi analizată în contextul evoluției fenomenului numit război. Ian Bellany afirmă că „securitatea, în sine, este o relativă absență a războiului”, precum și „o relativă solidă convingere că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere”³⁷. Ca parte a evoluției societății, observăm că fenomenul război în ansamblul său, așa cum au demonstrat-ultimele conflicte armate ale sfârșitului secolului al XX-lea și începutului noului mileniu a suferit o serie de mutații și adaptări la schimbările ce au afectat societatea umană.

Conceptul românesc de securitate națională a început să se cristalizeze mai bine începând din anul 1990 în procesul elaborării unui proiect de document oficial de sine stătător, propus inițial de unii specialiști în domeniul teoriei și doctrinei militare. La această idee au subscris și alți teoreticieni, civili și militari, iar în anul 1991 a apărut un prim document intitulat „Concepția integrată privind

³⁴ Bobbit, Ph., The shield of Achilles, War peace and the course of history, Penguin Books, London, 2002, pp.69-74

³⁵ Ibidem, p.73

³⁶ Strategia de securitate națională a României, 2007, p.7

³⁷ Bellany, I., Către o teorie a securității naționale, 1981, apud Sarcinschi, A., op.cit., p.9

securitatea națională a României”, elaborat sub egida Ministerului Apărării Naționale și a Ministerului Afacerilor Externe și îmbunătățit ulterior în cadrul unui colectiv mai larg.

La începutul anului 1993 s-a creat o comisie interdepartamentală, cuprinzând reprezentanți ai Preșidenției României, ai unor ministere importante, ai serviciilor de informații și ai altor organisme, care a fost însărcinată să elaboreze proiectul documentului „Concepția integrată privind securitatea națională a României”. Documentul respectiv a fost discutat și adoptat în aprilie 1994 de către Consiliul Suprem de Apărare Țării, care a hotărât sa-l înainteze Parlamentului pentru dezbatere și adoptare.

Astăzi securitatea națională poate fi afirmată în plan internațional, într-una din formele fundamentale:

- „securitatea prin cooperare”, definită prin existența unor condiții acceptate de două sau mai multe state care elimină soluția recurgerii la folosirea forței în soluționarea diferendelor;
- Participarea la alianțe și coaliții de genul NATO, care promovează formula securității prin cooperare, aspectul militar al securității fiind asigurat de organe de conducere militară comună;
- Participarea la alianțe și coaliții bilaterale și multilaterale, incluzând în tratatele respective capitole referitoare la asistență, apărare, etc.
- Recursul la reglementările dreptului internațional, în fața unor organisme abilitate.

În condițiile creșterii semnificative a interdependențelor, se produce o mutație de valoare strategică profundă, în sensul deplasării sistemului securității naționale în spectrul internațional, prin internaționalizarea securității.

II. 2 Conceptul de interes național

Securitatea națională trebuie privită prin prisma elementelor sale fundamentale: interesele naționale pe de o parte, riscurile, amenințările și vulnerabilitățile pe de altă parte.

Gândirea politicii de securitate națională trebuie să plece de la interesul național, care întruchipează nevoile și dezideratele unui stat suveran percepute în relațiile cu celelalte state, ce constituie mediul extern. Interesul național exprimă posibilități de alegere a politicii externe, orientate spre garantarea prosperității și securității cetățenilor, menținerea valorilor și concepției despre lume, conform cărora un stat dorește să se afirme în cooperare sau în competiție cu alte state. Interesele naționale cuprind direcții de dezvoltare perenă și sunt acelea de conjunctură istorică, dar interesele naționale sunt realizate, dacă există puterea necesară.

Pentru definirea intereselor naționale, științele normative utilizează un concept definit ca atare încă de la formarea sistemului modern de state, respectiv a sistemului internațional, la mijlocul secolului al XVII-lea, și anume conceptul de rațiune de stat (*raison d'Etat*). Rațiunea de stat s-a impus ca principiu normativ superior, deasupra oricăror alte interese individuale sau de grup în societate, și a devenit principiu regulator al comportamentului internațional al oricărui stat. Henry Kissinger, arată că, apariția ideii de rațiune de stat a pus în dificultate orice altă cale de legitimare a interesului, în special cea religioasă. „Rațiunea de stat susținea că binele statului scuză mijloacele folosite pentru a-l menține; interesul național a luat locul noțiunii medievale de moralitate universală. Echilibrul puterii a înlocuit nostalgia pentru monarhia universală cu consolarea că fiecare stat, în urmărirea intereselor sale egoiste, va contribui cumva la securitatea și progresul tuturor celorlalte”³⁸.

Rațiunea de stat a dat naștere la interesul de stat și, în consecință, la întreaga galerie de interese ale statului. De aici decurge și dimensiunea normativă a interesului, înțeles ca valoare socială ce încorporează o anumită așteptare sau dezirabilitate. Pe de o parte, interesul este axiologic orientat. Deci, nu poate fi definit pe cale științifică obiectivă pentru că este construit pe cale socială,

³⁸ Kissinger, Henry, *Diplomația*, Editura All, București, 1998, p.51

subiectivă. Interesul are consistență atât timp cât în construcția sa sunt integrate o serie de așteptări și deziderate sociale, numite valori: bunăstare, libertate, securitate, identitate. Pe de altă parte, valorile țin de structura culturii, adică de ceea ce este subiectiv definit ca bine, frumos, dezirabil, în siguranță, moral. Așadar, interesele sunt expresia unei cristalizări istorice a resurselor ideationale ale unei națiuni, a stilului de gândire colectiv, transferat instituțiilor politice care administrează chestiunile unei epoci sau alteia. În secolul al XIX lea, interesul statului român a fost acela de a-și câștiga independența politică și de a-și defini identitatea națională. De atunci încolo, interesul nostru a fost și este de a consolida această construcție politică și națională. În termeni de securitate, interesul românilor este acela de a-și prezerva identitatea și integritatea politică.

Să reținem că, în literatura sociologică, Tocqueville arată că structurarea intereselor private într-o democrație poate avea loc doar în condițiile definirii unui interes public, adică a unui interes de stat. „Principiul interesului înțeles în mod corect nu generează acte extraordinare de sacrificiu individual, însă induce acte cotidiene de autoreținere [...] disciplinează un număr de cetățeni în sensul obiceiului de regularitate, reținere, moderare, prevedere, autocontrol”³⁹. Deci, interesul public reprezintă o cristalizare a intereselor dintr-o societate; el este diferit de oricare dintre acestea, deși le încorporează. Interesul public este un bun public și îi permite statului să-și îndeplinească obligațiile de promovare a binelui social. Bunul public este construit din dorința de promovare a binelui social. Bunul public este construit din dorința cetățenilor și răspunde așteptării majorității acestora. Servicii publice esențiale pentru viața socială sunt, de exemplu, educația, justiția, sănătatea, apărarea, ordinea publică. Cultura publică simbolizează subordonarea cetățenilor, a indivizilor, și grupurilor față de interesele publice sub forma respectului autorității, recunoaștere în schimbul căreia o serie de servicii care altfel nu ar putea fi obținute pe cale individuală.

La modul generic, interesul național, se referă la principiul regulator al politicii, care consideră binele comun al societății scopul final al acțiunilor administrative, economice, diplomatice, militare, culturale. Peter J. Katzenstein remarcă construcția culturală a statalității și a identității

³⁹ Citat preluat după Clinton, David W., „The national interest: normative foundations”, în *The Review of Politics*, vol.48, nr. 4, University of Notre Dame, 1986

statelor, motiv pentru care interesele lor sunt elaborate în orizontul cultural național, diferit de la o națiune la alta. Un critic al curentului neorealist, Stefano Guzini, observă caracterul egoist al interesului național așa cum a fost definit de școala realistă⁴⁰. Interesul este construit social în orizontul de egoism- generozitate al fiecărei societăți. Chestiunea este dacă, din punct de vedere moral, definirea interesului unui stat afectează negativ un alt stat și care ar fi raportul dintre definirea internă a interesului și promovarea intențională.

În cadrul școlii neoliberale, Robert O. Keohane, admite, de asemenea, ca necesară structurarea intereselor, pentru că fără această operație relațiile internaționale ar deveni neintangibile: ”Fără o teorie a intereselor, care presupune analiza politicii interne, nici o teorie a relațiilor internaționale nu poate fi deplin adecvată. [...] Teoriile curente de care dispunem nu ne ajută prea mult în înțelegerea comportamentului Statelor Unite și al puterilor europene la sfârșitul războiului rece. [...] Este nevoie de cercetare suplimentară mai degrabă la nivelul statului decât la nivelul sistemului internațional”⁴¹. Interesele naționale structurează, în cele din urmă, scena internațională. Fără state și fără interesele lor scena ar fi neintangibilă.

Așadar, termenul *de interes național*, care reprezintă, în politica externă și de securitate, principiul regulator al acțiunii diplomatice și militare, este un corolar al termenului de rațiune de stat. Se consideră că există doi factori determinanți importanți ai politicii de securitate națională care definesc și structurează interesele de securitate: contextul cultural-instituțional al politicii și identitatea construită a statelor, guvernelor și a altor actori politici. Perspectiva din care trebuie abordați acești doi factori este aceea a instituționalismului sociologic, care pune accentul pe caracterul contextului în care se definește statul și pe natura concurențială a identităților politice. După Katzenstein:

- Statele sunt expresia unor modele colective de autoritate și identitate, specifice statului național;

⁴⁰ Guzini, Stefano, „Constructivism and the Role of Institutions in International Relations”, în Marco Clementi (ed.) *Rassegna Italiana di Sociologia*, Roma 2003

⁴¹ Keohane, Robert O., „Institutional Theory and the realist Challenge After the Cold War”, în David A. Baldwin (ed.), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, Columbia Press, New York, 1993, p.294-295, citat din Katzenstein, op.cit., p.14

- Aceste modele sunt vizibile prin intermediul normelor juridice și al obiceiurilor și țin de cultură;
- Identitatea este o expresie a diferitelor constructe politice referitoare la națiune și statalitate, constructe concurențiale elaborate de diferiți actori politici;
- Normele sunt așteptări colective pentru comportamentul actorilor cărora li se atribuie o anumită identitate, cu efect regulator sau constitutiv.

Spre ilustrare pot fi menționate cazul Marii Britanii, unde identitatea politică are o continuitate de circa 600 de ani, și, pentru comparație, cazurile Germaniei și Japoniei, care și-au construit o nouă identitate politică după 1945, au elaborat o serie de noi norme de comportament intern și internațional și, în consecință, au constituit noi modele colective de autoritate și identitate, ceea ce înseamnă o nouă cultură a statalității și a securității. Katzenstein sugerează că există modele alternative în cultura națională care pot susține schimbări importante în statalitate. Identitatea și securitatea statului german sau japonez nu s-au diminuat, ci s-au întărit pe baza unei noi formule de agregare a intereselor. Sursa acestei creșteri de statalitate și securitate se plasează în cultura națională, pentru că mecanismele interne ale culturii sunt capabile să genereze modele alternative. Cu alte cuvinte, fondul cultural al unei națiuni este sursa creșterii sale.

Interesele sunt generate pe cale culturală, ceea ce ne sugerează existența unor interese atât de natură materială, cât și spirituală. Rezultă că securitatea este un compozit de interese materiale și spirituale. Robert Gilpin, un cunoscut reprezentant al curentului realist, admite că „mai degrabă prestigiul, nu puterea, este moneda de schimb curent în relațiile internaționale⁴²”. Cu alte cuvinte, statele asociază la puterea lor materială o putere simbolică de tipul prestigiului. O putere materială impresionantă este fragilă dacă nu este însoțită de o putere simbolică pe măsură. Cazul URSS este ilustrativ: impresionanta sa putere militară nu a putut stopa declinul puterii sale simbolice. În 1990,

⁴² Gilpin, Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, New York, 1981, p.14

URSS, era o putere militară fără putere simbolică, iar destrămarea ei un an mai târziu a dus puterea militară la nivelul puterii simbolice.

Pentru securitate, interesele includ prezervarea identității politice, a cadrului și instituțiilor naționale, susținerea bunăstării economice și promovarea unei ordini internaționale favorabile statului și aliaților săi.

Un tablou al intereselor naționale le-ar clasa:

- După izvoare –pornind de la regula că valorile sunt receptori ai nevoilor esențiale aleunei națiuni, ele devin operaționale prin documente politice sau juridice fundamentale. Pot fi identificate surse reale și formale, după cum se consideră esențial pentru formarea substanței interesului național, un ansamblu de fenomene sociale: nevoi, aspirații, tradiții culturale,
- prestigiu și personalitate națională, etc. Sau reflectarea acestora în instrumente ce conțin norme politice sau norme juridice importante.
- După cauzalitate – interese naționale ideologice (ținând de filozofia politică ridicată la rang de ideologie statatlă sau de accentul religios ce marchează acțiunile politice în mediul extern), interese naționale de influență: de putere sau de presiune și care-și găsesc condiționarea în angajamentele internaționale ale statului și în receptarea acestora pozitiv de către societate.

Percepția de bază a oricărui interes ce e promovat de alt stat este dintr-o perspectivă istorică. Genul proxim al noțiunii de interes național este reprezentat de acea sumă de opțiuni politice ce reflectă aspirațiile societății. „Național” denotă filiația conceptului, iar diferența specifică derivă din gradul de importanță ce îl are interesul național, forța de penetrare a câmpului politico-juridic intern și impunerea ca o variabilă necesară definirii mediului internațional.

În literatura de specialitate interesul național este privit ca o sumă de scopuri politice ce reprezintă preocupări speciale ale unei națiuni. Interesul național, privit ca „țel fundamental și

mobil hotărâtor care călăuzește și animă conduita fiecărui stat în viața internațională”⁴³, surprinde în mod unilateral dimensiunile conceptului, insistând asupra calității de determinant behaviourist în relațiile internaționale. Există, de asemenea, un curent anglo-saxon ce a lansat și ipoteza folosirii noțiunii cu înțelesul de securitate a statului în contextul politicii externe. Niccolo Machiavelli a înfățișat ideea ca avantajul național este morelmente obligatoriu a fi cuprins ca scop al politicii externe. Pe de altă parte, Lordul Palmerston, în dezbateră cu privire la Tratatul de la Adrianopol, martie 1848, a afirmat permanența și obligativitatea urmăririi intereselor naționale în contextul vremelniceii statului de aliat sau de inamic atribuit altor națiuni.

Statul, ca subiect de drept internațional, devine purtătorul matricei naționale în mediul de acțiune interstatal, având competența generală de promovare și apărare a acesteia. Statul nu este singurul actor al națiunii, cutura națională instituționalizată fiind un transmițător veritabil de impulsuri în mediul extern.

Sintagma interes național se constituie într-o categorie politică ce se afirmă ca rezultat al sensurilor biunivoce ce se stabilesc între nivelurile structural, axiologic și normativ.

Interesul național reprezintă un sistem valorico- normativ, având un rol de modelare și de model, ce exprimă și promovează cerințele funcționale ale națiunii, filtrează percepțiile, determină atitudinile și influențează modalitățile de participare la viața internă și internațională, acționând ca funcție de control vis-a-vis de sistemul interacțiunilor politice. Într-o prezentare pertinentă a interesului național pot fi evidențiate următoarele trăsături ale conceptului: realismul relativ, transparență, eterogenitate orizontală și vericală, dependența mobilă și funcționalismul.⁴⁴

⁴³ Dicționar diplomatic, Editura Politică, București, 1979

⁴⁴ Cobuz, Marcel- Constatntin, Interesul național – considerații de ordin conceptual în Interesul național și politica de securitate, I.R.S.I., București, 1995

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro
☎ 021.455.1721 🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

POSDRU/156/1.2/G/139490

Astfel, realismul relativ ilustrează concordanța dintre opțiunea politică ridicată la rang de interes național și exigența interdependenței internaționale, relativitatea este dată de personalitatea eminentului interes național și conștiința apartenenței la „noua ordine mondială”.

Hans J. Morgenthau a fost atașat ideii că politica externă trebuie privită prin prisma interesului național realist și evitată de la impactul spiritului idealist⁴⁵. Interesul național trebuie privit atât ca valoare-scop, cât și ca valoare-mijloc de înfăptuire a politicii generale sau sectoriale. Transparența interesului național se realizează prin urmărirea publică și participarea directă a conaționalilor la procedura de definire, promovare, apărare a acestuia.

Eterogenitatea se explică prin valorile intrinseci interesului național, diversitatea și diferențierea acestora de la o națiune la alta. Exemplul ilustrativ ar fi acela al dezbaterilor pe palierele sectoriale. În primul rând, pentru „world order idealists” amenințările la securitatea națională derivă din problemele globale ale omenirii: sărăcia, amenințările războiului nuclear, degradarea ecologică și nu din partea altor state, rezultând de aici că interesul național trebuie centrat în jurul unui pilon umanitar, dezarmare, educație morală, aplicabilitatea dreptului internațional și consolidarea instituțiilor internaționale și este necesară perceperea ca fiind de importanță minoră a doi factori : puterea militară și angajarea de alianțe.

Dependența mobilă derivă din definiția interesului național, insistându-se asupra dinamicii aleatorii a mediului internațional, asupra dinamicii valorilor, asupra dinamicii ierarhiei componentelor și asupra gradului de perenitate. Această trăsătură este interconectată cu realismul interesului național, semnificând legătura externă cu modificările mediului internațional sau cu schimbările de strategie în definirea interesului național la nivelul decizional intern. Gradul de dependență se accentuează în cazul organizațiilor internaționale, estomparea dinamismului intereselor convergente ale statelor membre are drept cauze lipsa de autoritate politică a organizației

⁴⁵ Morgenthau, Hans, Politics among nations: The struggle for Power and Peace, New York, Knopf, 1973

și implicarea actorilor transnaționali specializați economic ale căror interese sunt deseori diferite de cele promovate la nivel comunitar.

Funcționalismul se referă la faptul că normele politice ce formează interesul național promovează o serie de cerințe reale ale națiunii, dar nu toate cerințele care presează asupra acesteia.

În Strategia de securitate națională a României se urmărește promovarea, protecția și apărarea valorilor și intereselor naționale. Ea se asigură prin efort național conjugat – respectiv prin forțe și mijloace proprii- precum și prin cooperarea cu aliații și partenerii, în consonanță cu prevederile strategiei de securitate a Uniunii Europene și ale conceptelor strategice ale Alianței Nord Atlantice. Această strategie oferă bazele operaționale ale colaborării sistematice cu organizațiile de securitate și apărare din care România face parte, cu statele aliate, partenere și prietene.

Interesele naționale de bază sunt clasificate astfel:

- *apărarea patriei*. Aspectul se referă la protecția fizică a cetățenilor unui stat național și la păstrarea integrității teritoriale a acestuia.
- *libertatea* – se referă la păstrarea sistemului politic al statului și, ceea ce este mai important, la libertatea de a alege propria formă de guvernare și propriile instituții politice.
- *bunăstarea economică* – este vorba de capacitatea unui popor, unei națiuni de a-și asigura hrana, habitatul, cele necesare unei vieți prospere.
- *ordinea mondială*- se referă la interesul unei națiuni de a stabili și de a păstra un mediu internațional politic și economic în care să se poată simți în siguranță.

În literatura de specialitate americană se disting următoarele categorii de interese:

- Interese vitale
- Interese majore
- Interese periferice

Interesele naționale nu derivă din factori externi, ci din opțiunile politice și, de aceea voluntare, ale elitei la putere.

Interesele naționale potrivit Strategiei de dezvoltare a României din 2001:

- menținerea integrității, unității, suveranității și independenței statului român;
- garantarea drepturilor și libertăților democratice fundamentale, asigurarea bunăstării, siguranței și protecției cetățenilor României;
- dezvoltarea economică și socială a ării, în pas cu dezvoltarea contemporană. Reducerea susținută a marilor decalaje care despart România de țările dezvoltate europene;
- realizarea condițiilor pentru integrarea României ca membru al NATO și UE. România trebuie să devină componentă, cu obligații și drepturi depline, a celor două organizații, singurele în măsură să îi garanteze un statut de independență și suveranitate și să îi permită o dezvoltare economică, politică și socială similară țărilor democratice;
- afirmarea identității naționale și promovarea acesteia ca parte a comunității de valori democratice; valorificarea și dezvoltarea patrimoniului cultural național și a capacității de creație a poporului român;

III.3. Valori și obiective naționale

Valorile naționale sunt elemente de natură spirituală, culturală și materială ce definesc identitatea românească. Prin protejarea, promovarea și apărarea lor se asigură condițiile esențiale ale existenței și demnității cetățenilor și a statului român, în conformitate cu prevederile Constituției. Ele constituie premisele pe baza cărora se construiește și se dezvoltă sistemul democratic de organizare și funcționare a societății, atât prin intermediul instituțiilor și organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, cât și prin acțiune civică.

În consens cu prevederile Constituției, prezenta Strategie așează la temelia eforturilor vizând construcția securității și prosperității poporului român valori precum: democrația, libertatea, egalitatea și supremația legii; respectul pentru demnitatea omului, pentru drepturile și libertățile sale fundamentale; identitatea națională și responsabilitatea civică; pluralismul politic; proprietatea garantată și economia de piață; solidaritatea cu națiunile democratice; pacea și cooperarea internațională; dialogul și comunicarea dintre civilizații⁴⁶.

Aceste valori reprezintă factorul de coeziune al comunităților locale și al națiunii române, catalizatorul eforturilor spre progreș și modernizare, liantul relației armonioase dintre interesele individuale și cele naționale, în acor cu normele ordinii constituționale. Înfăptuirea lor își are

⁴⁶ Strategia de securitate națională, București, 2007, p.8

garantul în respectul pentru suveranitatea și independența națională, caracterul național, unitar și indivizibil al statului, unitatea bazată pe comunitatea de limbă, cultură și viață spirituală, pe respectul pentru identitatea specifică a tuturor cetățenilor și comunităților.

Interesele naționale reflectă percepția dominantă, relativ constantă și instituționalizată cu privire la valorile naționale. Ele vizează promovarea, protejarea și apărarea –prin mijloace legitime – a valorilor prin care națiunea română își garantează existența și identitatea, pe baza cărora își construiește viitorul și în temeiul cărora se integrează în comunitatea europeană și euroatlantică și participă la procesul de globalizare. Prin aria lor de manifestare, ele se adresează – în primul rând – cetățenilor patriei care trăiesc pe teritoriul național, dar și – în egală măsură – tuturor celorleți oameni aflați în România, precum și românilor care trăiesc sau își desfășoară activitatea în afara granițelor țării.

Obiectivele de securitate națională a româniei stabilesc orientarea efectivă și reprezintă reperle de bază ale acțiunii practice, sectoriale, a diferitelor instituții ale statului, astfel încât îndeplinirea lor coerentă, corelată și interdependentă să garanteze și să conducă la realizarea și afirmarea intereselor fundamentale ale țării.

Strategia de securitate națională a României fixează următoarele obiective:

- păstrarea independenței, suveranității, unității și integrității teritoriale a statului român, în condițiile specifice ale aderării la NATO și integrării țării în Uniunea Europeană;
- garantarea ordinii constituționale, consolidarea statului de drept și a mecanismelor democratice de funcționare a societății românești, prin: asigurarea libertăților democratice ale cetățenilor, a drepturilor și îndatoririlor constituționale, a egalității șanselor, perfecționarea sistemului politic și dezvoltarea modalităților de realizare a solidarității sociale, aprofundarea reformei în justiție, întărirea autorității instituțiilor statului, consolidarea mecanismelor de respectare și aplicare a legii;
- relansarea economiei naționale, combaterea sărăciei și a șomajului, perfecționarea mecanismelor economiei de piață și a disciplinei financiare;
- dezvoltarea societății civile și a clasei de mijloc;
- asigurarea stabilității sistemului financiar-bancar și a echilibrului social;
- modernizarea instituțiilor de apărare națională, în conformitate cu standardele NATO;

- optimizarea capacității de apărare națională, în conformitate cu standardele NATO;
- îmbunătățirea capacității de participare la acțiunile internaționale pentru combaterea terorismului și a crimei organizate;
- îmbunătățirea stării de sănătate a populației și protecției copilului, dezvoltarea instituțiilor de educație, cercetare și cultură;

Realizarea acestor obiective va produce modernizarea structurală a societății românești și va accelera rezolvarea marilor probleme cu care aceasta se confruntă, va realiza și va proteja interesele naționale, va asigura securitatea națională a țării și a cetățenilor ei.

În condițiile în care, în lumea modernă, securitatea și prosperitatea sunt termeni inseparabili ai aceleiași ecuații – progresul, prosperitatea și securitatea națională ale României nu pot fi decât rezultanta majoră a unui proces complex de promovare și garantare a valorilor și intereselor naționale. Acest proces vizează, în esență: integrarea reală și deplină în Uniunea Europeană; asumarea responsabilă a calității de membru al Alianței Nord Atlantice; menținerea integrității, unității, suveranității, independenței și indivizibilității statului român, în condițiile specifice ale participării la construcția europeană; dezvoltarea unei economii de piață competitive, dinamice și performante; modernizarea radicală a sistemului de educație și valorificarea eficientă a potențialului uman, științific și tehnologic; creșterea bunăstării cetățenilor, a nivelului de trai și de sănătate ale populației; afirmarea și protejarea culturii, identității naționale și vieții spirituale ale românilor, în condițiile create de cadrul unional european.

Fiecare stat încearcă să-și reducă insecuritatea fie prin diminuarea vulnerabilităților sale, fie prin prevenirea sau micșorarea amenințărilor. Aceste alternative stau la baza ideilor de securitate națională și internațională.

Materiale supuse dezbaterii

1. Analiza Strategiei de securitate națională a României, București, 2007
<http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>
2. Analiza Strategiei Naționale de Apărare – Pentru o Românie care garantează securitate și prosperitate generațiilor viitoare, București, 2010,
<http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>
3. Analiza Strategiei Naționale de Apărare a Țării,
http://www.mapn.ro/despre_mapn/informatii_generale/documente/strategia_nationala_de_aparare.pdf

Bibliografie

1. Ghica Luciana Alexandra, Zulean Marian, *Politica de securitate nationala*, Editura Polirom, Iasi, 2007
2. Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate*, Centrul Roman de Studii Regionale, Bucuresti, 2006
3. Kolodziey Edward, *Securitatea si relatiile international*, Editura Polirom, Iasi, 2007
4. Mihail Vasile Ozunu, *Studii de securitate si aparare*, note de curs, Biblioteca virtuala.
5. Radu Sebastian Ungureanu, *Securitate, suveranitate si institutii internationale*, Editura Polirom, Iasi, 2010
6. Andrei Miroiu, Radu Sebastian (coord), *Manual de Relații Internaționale*, Ed.Polirom, Iași,2006
7. Alexander Went, *Teoria socială a politicii internaționale*, Ed. Polirom, Iași, 201

Titlu

Securitate internațională și diplomatie publică

Cuprins

1. Riscuri, amenințări și vulnerabilități ale securității internaționale
2. Teorii ale securității

Concepte cheie:

Risc, amenințare, vulnerabilitate, pericol, terorism, realism, neorealism, balanța de putere, soft power.

Obiectivul acestei unități de învățare: familiarizarea studenților cu noțiunile de risc, vulnerabilitate și amenințare și cum pot influența acestea siguranța națională.

Rezumat unitatea de învățare nr. 3

Riscul reprezintă un eveniment potențial cu un anumit grad de destructibilitate și probabilitatea de producere a acestuia.

Vulnerabilitățile sunt stări de lucruri, procesele sau fenomenele din viața internă care diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale, sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora.

Factori de risc la adresa securității României reprezintă acele elemente, situații sau condiții interne/externe care pot afecta prin natura lor securitatea țării, generând efecte contrare sau de afectare a intereselor fundamentale ale țării.

Conținutul expresiei ”factor de risc la adresa securității naționale” poate fi perceput corect în măsura în care se receptează corespunzător asocierea noțiunii de „factor” cu cea de „risc”.

Noțiunea de factor este definită ca ”împrejurare, condiție care determină apariția unui proces, a unei acțiuni, a unui fenomen ” (Dicționar al limbii române contemporane/ Vasile Breban) sau ca „ceea ce face să ia naștere un proces, o acțiune”(Mic dicționar enciclopedic).

Din această perspectivă se conturează și viitorul tip de război care va fi „războiul de tip igienic, chirurgical, în care pierderile umane vor fi minime..., iar câștigătorul cunoscut dinainte, și anume, cel ce va deține supremația tehnologică și pe cea a informației”. Acest tip de război, care a fost deja anunțată de războiul din Golf și Iugoslavia, opus războiului de tip barbar, în care predomină cantitatea și nu calitatea, este provocarea începutului de mileniu, căreia România trebuie să-i facă față, singura modalitate fiind alăturarea la țările democratice, civilizate și făcând eforturi uriașe spre modernizarea armatei și integrarea în NATO, acceptând astfel consecințele globalizării militare.

Realității de diferite orientări identifică statul ca fiind actorul cheie în relațiile internaționale, fie ca soluție la anarhia stării naturale (Hobbes), fie ca forță dominantă în relațiile dintre oameni și națiuni (Clausewitz și Tucidide). Există câteva motive pentru care statului trebuie să i se acorde o poziție privilegiată.

Mai întâi, statul a evoluat timp de câteva secole până să devină unitatea principală de organizare politică a populațiilor lumii. A triumfat asupra tuturor celorlalte forme de organizare politică – orașe stat, principate feudale și imperii, inclusiv Uniunea Sovietică.

În al doilea rând, în strânsă legătură cu gândirea hobbesiană, statul se bucură de un monopol al violenței legitime. Popoarele lumii, indiferent cât de divizate ar putea fi, pe criterii de naționalitate, origine etnică, limbă, religie și cultură, au ales statul – sau acesta le-a fost impus-pentru a-și rezolva diferendele. De asemenea, ele se bazează pe stat pentru a le apăra interesele de atacurile altor state și actori internaționali.

În al treilea rând, în decurs de câteva secole și-a făcut apariția un corpus de drept internațional ce recunoaște autoritatea morală și legală a statului de a-și îndeplini funcțiile de

garantare a securității interne și externe. Statele, ca actori, se recunosc reciproc, în mod tipic, ca egale din punct de vedere moral și juridic, în ciuda marilor diferențe sub aspectul puterii materiale, al alcătuirii comunitare sau al tipului de regim. Recunoașterea reciprocă a deținerii autorității suverane sau ultima asupra teritoriului și populațiilor pe care le controlează stabilește poziția centrală a acestor actori în relațiile internaționale. Pentru realiși, o teorie a comportamentului statelor în interrelațiile lor constituie teoria relațiilor internaționale.

I.3 Riscuri, amenințări și vulnerabilități ale securității internaționale

Interesele de securitate și corelarea lor cu alte categorii de interese au impus și solicită permanent fixarea noțiunilor de referință, completarea sau modelarea conținutului și semnificației acestora odată cu dinamica cadrului general de securitate, a pachetului normativ existent în domeniu sau cu cerințele derivate din realitatea existențială dirijată de factori obiectivi și subiectivi inevitabili.

Riscul reprezintă un eveniment potențial cu un anumit grad de distructibilitate și probabilitatea de producere a acestuia.

Vulnerabilitățile sunt stări de lucruri, procesele sau fenomenele din viața internă care diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale, sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora.⁴⁷

Factori de risc la adresa securității României reprezintă acele elemente, situații sau condiții interne/externe care pot afecta prin natura lor securitatea țării, generând efecte contrare sau de afectare a intereselor fundamentale ale țării.⁴⁸

Conținutul expresiei ”*factor de risc la adresa securității naționale*” poate fi perceput corect în măsura în care se receptează corespunzător asocierea noțiunii de „factor” cu cea de „risc”.

⁴⁷ Strategia de Securitate Națională a României, București, 2001, p.18

⁴⁸ Idem, p.18

Noțiunea de *factor* este definită ca ”împrejurare, condiție care determină apariția unui proces, a unei acțiuni, a unui fenomen ” (Dicționar al limbii române contemporane/ Vasile Breban) sau ca „*ceea ce face să ia naștere un proces, o acțiune*”(Mic dicționar enciclopedic).

În scopul evidențierii valorii individuale a termenilor enunțați se poate realiza o definire din perspectiva personală prin care sunt nuanțate aspectele de întrepătrundere, cele de diferențiere, determinările, dar nu se deviază de la esența definițiilor general acceptate.

În acest context, putem spune că riscul reprezintă un ceva identificat, element, fenomen, acțiune, cu o probabilitate mai mare sau mai mică de declanșare, ce ar putea afecta securitatea, pe unul sau mai multe din palierele sale.

Vulnerabilitatea definește susceptibilități și slăbiciuni interne ale componentelor comunității și arealului acestuia, care erodează capacitatea structurilor componente de a riposta la diverși vectori îndreptați împotriva securității unuia sau mai multor elemente comunitare.

Pericolul poate fi un vector acțional imediat generat de un risc cuantificat sau neidentificat, de o vulnerabilitate necontrolată, sau o sinteză a riscurilor și vulnerabilităților prioritare.

Amenințarea proiectează valoarea și capacitatea distructivă, potențialul de lovire iminentă al vectorului unui risc (cumul de riscuri) gata să se producă sau a unor vulnerabilități ale căror erodare, sistemul nu o mai poate suporta, ce are consecințe majore imediate la adresa securității statale.

În consecință, putem spune că **riscul** există, este cuantificat, urmărit și eventual înlăturat, **vulnerabilitatea** se manifestă, poate fi ținută sub control și gestionată, eventual diminuată sau eliminată, **pericolul** alertează și pregătește o anumită treaptă de reacție în sistem, iar **amenințarea** pune sistemul de securitate în stare de ripostă majoră.

Riscul este un concept strâns legat de decizie, orice comportament decizional implicând asumarea unor riscuri. Corelat cu noțiunea de securitate, riscul prefigurează consecințele deciziilor politice și guvernamentale, a schimbărilor majore, dar și a acțiunilor derivate din acestea, evidențiind sursele insecurității statelor.

Drumul de la risc la amenințare este destul de scurt în multe dintre situații, fapt ce face ca în unele cazuri riscul să fie confundat cu acestea sau să reprezinte izvorul imediat de manifestare, estompându-l ca eveniment.

Deseori noțiunile de risc și pericol sunt privite ca fiind similare, definind același lucru. Analiza de profunzime permite sesizarea faptului că riscul menține o anumită stare de veghe în sistem, iar pericolul sensibilizează și alertează cu mai multă determinare, produce reacții mai prompte, reflectă receptarea subiectiv- obiectivizată a acelor riscuri și amenințări gata să erupă, cu posibilitatea ridicată să se producă sau să producă consecințe majore pentru securitatea țării.

Cea mai acceptată abordare a tipologiei riscurilor prin prisma efectelor evidențiază două mari categorii de riscuri la adresa securității naționale: riscuri militare (convenționale și neconvenționale) și riscurile nemilitare (nonmilitare, convenționale și neconvenționale).

Acestea pot fi localizate ca provenind din mediul intern, luând forma riscurilor interne. Au fost identificate: instabilitatea politică, infraționalitatea economico- financiară, corupția, crima organizată, degradarea mediului, dezechilibre ecologice, intoleranța religioasă, etc.

Riscurile externe derivă din acțiuni și activități ce germinează în afara granițelor statului, concretizate în : activități extremiste și teroriste, crima organizată transnațională, conflictele militare din apropierea granițelor, instabilitatea politică regională, alianțe militare ostile, decalajele de ordin tehnologic, social, militare între state vecine.

Riscurile nemiliatere pot fi privite și prin prisma domeniilor în care se manifestă: politic, economico- financiar, social-cultural, informațional, psihologic, etnic-religios, ecologic, tehnologic, crima organizată, terorism.

Prin natura și conținutul vectorului acțional, riscurile nemilitare pot fi de tip agresiv (spionajul, terorismul, crima organizată) sau neagresive (calamități naturale, accidente majore).

Privind durata de manifestare, riscurile pot fi de permanente sau temporare, iar strâns legat de acestea sunt riscurile combinate, ce pot deveni potențiale amenințări într-un timp extrem de scurt.

Riscurile permanente își au originea în factorii disturbatori proprii fiecărui fenomen social, factori ai realității obiective, ce pot contribui la producerea unui anumit eveniment sau pot genera procese care uneori devin necontrolabile.

Riscurile temporare se caracterizează printr-o forță de impact majoră, surprinzând de cele mai multe ori prin efectul lor, apariția și dispariția acestora fiind generate de unele prefaceri bruște sau evenimente sociale neprevăzute.

Riscurile permanente sunt mai ușor de gestionat spre deosebire de riscurile temporare care pot avea un gard ridicat de impredictibilitate.

În tipologia riscurilor pot fi incluse riscurile calculate și riscurile asumate.

Riscurile calculate se înscriu în stare de normalitate a desfășurării fenomenelor, implicând existența pârgghiilor de intervenție și exercitarea unui control dozat eficient.

Riscurile asumate derivă din valoarea și consecințele opțiunii individuale sau colective, au un caracter permanent, decizia conștientizată și cuantificată instrumental sau voluntar mecanică fiind baza de manifestare a acestui tip de riscuri. Această categorie de riscuri capătă o semnificație deosebită atunci când vizează securitatea națională a statului și asumarea lor nu se poate face decât pe baza unei analize determinată științific, cu o solidă susținere socială și politică.

Riscurile directe la adresa securității naționale au de regulă conotații stricte în domeniul militar, iar cele indirecte vizează preponderent riscurile nemilitare.

Acceptabilitatea riscurilor este strâns legată de mărimea pierderilor evaluate a se produce în momentul transformării acestora în eveniment. Sub acest aspect avem de-a face cu riscurile acceptabile și riscuri inacceptabile.

Desigur, cu o anumită specificitate, în mod similar pot fi analizate și tipurile de pericole, amenințări și vulnerabilități cu precizarea că vulnerabilitățile țin doar de latura internă a sistemului.

Tipurile de riscuri, vulnerabilități, pericole și amenințări descrise sau altele nesurprinse, având în vedere gama largă de posibilități privind categorisirea acestora, se manifestă și evoluează într-o permanentă interdependență și intercondiționare.

Riscurile nemilitare favorizează și pot genera riscuri, pericole și chiar amenințări de ordin militar, riscurile indirecte determină riscuri directe, vulnerabilitățile interne alimentează riscuri interne și externe, acceptabile sau, în situații externe, inacceptabile, agresive sau neagresive.

Riscurile și amenințările la adresa securității naționale a României sunt percepute, în principal, din perspectiva posturii de țară membră a Aliației Nord Atlantice și a Uniunii Europene, în aceste condiții, deși pericolul unui război clasic, al unor agresiuni militare convenționale este foarte puțin probabil, neglijarea unor astfel de riscuri ar putea genera vulnerabilități majore din perspectiva securității proprii și a capacității de acțiune pentru îndeplinirea obligațiilor asumate la intrarea în NATO și în Uniunea Europeană. Se înscriu în această categorie și riscurile ce privesc securitatea și apărarea frontierelor, în condițiile în care segmente importante ale granițelor României reprezintă și frontiera estică a celor două organizații.⁴⁹

Principalele riscuri și amenințări care pot pune în pericol securitatea națională a României, valorile și interesele sale ca stat membru al comunității europene și euro-atlantice sunt următoarele:

Terorismul internațional: Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, asupra unor obiective simbol ale civilizației și puterii americane, acțiunile de aceeași natură executate la Madrid, Londra, Moscova sau Istanbul, precum și cele care au avut loc în Orientul Apropiat, Caucaz, Africa, Asia Centrală, de Sud și Sud-Est, dovedesc faptul că terorismul internațional de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transfrontaliere, reprezintă cea mai gravă amenințare la adresa vieții și libertății oamenilor, a democrației și celorlalte valori fundamentale pe care se întemeiază comunitatea euro-atlantică.

Rețelele teroriste internaționale au acces la tehnologia modernă și pot beneficia de transferuri bancare și mijloace de comunicare rapide, de infrastructură și asistență oferite de organizații etnico-religioase extremiste, de suportul criminalității transfrontaliere organizate ori de sprijinul regimurilor corupte sau incapabile să guverneze democratic. Ele pot provoca pierderi masive de vieți omenești și

⁴⁹ Strategia de Securitate Națională a României, București, 2007, p.12

distrugerii materiale de mare amploare, iar – prin accesul posibil la armele de distrugere în masă – consecințele acțiunilor lor pot deveni devastatoare. Caracterul deschis al societăților democratice moderne, ca și cerințele globalizării, determină ca fiecare stat în parte cât și comunitatea internațională în ansamblu, să rămână vulnerabile în fața terorismului internațional, astfel că imperativul contracarării acestui flagel și al cooperării forțelor democratice pentru contracararea lui constituie o cerință vitală, inclusiv prin acțiuni comune desfășurate în zonele care generează terorism.

Proliferarea armelor de distrugere în masă: Armele nucleare, chimice, biologice și radiologice constituie o altă amenințare deosebit de gravă din punctul de vedere al potențialului de distrugere. Accesul la astfel de mijloace devine tot mai ușor din punct de vedere tehnologic, iar tentația dobândirii lor sporește amenințător, concomitent cu reducerea granițelor de comportament responsabil al autorităților ce intră în posesia lor, îndeosebi în cazul regimurilor animate de ideologii politice sau religioase extremiste. Se amplifică, de asemenea, preocupările pentru dezvoltarea mijloacelor de transport la țintă a unor astfel de arme și pentru relizarea și stocarea produselor cu dublă utilizare.

Colapsul sau evoluția anarhică a unor state posesoare de arme de distrugere în masă, autoritatea redusă exercitată de unele guverne asupra complexelor lor militare, precum și existența unor regiuni – inclusiv în Europa- aflate în afara controlului statal, favorizează dezvoltarea unei piețe negre active pentru astfel de mijloace.

Din perspectiva preocupărilor pentru securitatea națională, amplificarea fenomenului terorist și proliferarea armelor de distrugere în masă reprezintă principalul factor generator de incertitudini în domeniul securității globale, în condițiile în care regimurile nedemocratice, totalitare pot asigura cel mai periculos suport operațional și logistic.

Conflictele regionale: în pofida evoluțiilor pozitive din ultimul deceniu și jumătate, care au făcut din Europa un loc mai sigur și mai prosper, arealul strategic în care este situată România este

încă bogat în conflicte locale, inter si intra statale, cu puternice implicații pentru pacea și securitatea regională și europeană. Prin numărul lor mare, așa numitele „conflicte înghețate” din această regiune, alături de alte stări tensionate, dispute teritoriale, tendințe separatiste și situații de instabilitate prezente în proximitatea strategică a României, generează incertitudine strategică, determină irosirea multor resurse și perpetuează sărăcia. Ele alimentează, de asemenea, alte forme de violență și criminalitate și favorizează terorismul.

Criminalitatea transnațională organizată: reprezintă atât o expresie a proliferării unor fenomene negative care se amplifică în condițiile globalizării, cât și o consecință directă a gestionării ineficiente a schimbărilor politice, economice și sociale profunde care s-au produs în Europa Centrală și de Est în procesul dispariției regimurilor comuniste. Pe fondul unei astfel de situații, spațiul strategic în care se află România este sursa, zona de tranzit și destinație a unor activități criminale grave constând în :trafic ilegal de armament, muniții și exploziv; trafic de narcotice; migrație ilegală și trafic de ființe umane; trafic de produse contrafăcute; activități de spălare a banilor și alte aspecte ale criminalității economico-financiare.

Riscurile asimetrice. Începutul secolului al XXI-lea este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate, lumea devine tot mai complexă și interdependentă, iar fenomenul globalizării se afirmă tot mai mult, ca fiind ireversibil.

Globalizarea se definește printr-o serie de dimensiuni, în rândul cărora mondializarea interesului de securitate, globalizarea militară, mai ales după evenimentele tragice din 11 septembrie 2001, a căpătat o consistență deosebită. „Caracterul global al luptei împotriva terorismului a devenit componenta necesară, dar neașteptată și cel mai puțin dorită, a fenomenului globalizării, constituind deja un imperativ de luptă și atitudine a tuturor democrațiilor, căruia statul român i se asociază fără nici o ezitare”.⁵⁰

Globalizarea în general, dar mai ales dimensiunea ei militară, prin prisma nevoilor de securitate, a devenit o necesitate, un proces ireversibil, în plină desfășurare. Cauza principală a

⁵⁰ Strategia de securitate a României, București, 2001, pag.6-7

acestui amplu proce, controversat încă, o reprezintă nevoia de securitate națională și internațională. „Democrațiile din America de Nord, Europa și, prin regiunea caucaziană, până în Asia Centrală, trebuie să coopereze strâns și eficient dacă vrem să facem față amenințărilor de securitate cu care ne confruntăm”.⁵¹

Analiza acestei „cauze a cauzelor” scoate în evidență și alte aspecte care determină imperios adâncirea fenomenului globalizării în dimensiunea sa militară, și anume:

- Înlocuirea lumii bipolare cu „o nouă dezordine globală”, în care apar și se manifestă o multitudine de conflicte etnice, religioase, politice și de altă natură, având drept efect colapsul unor state naționale, dezintegrarea acestora sau slăbirea capacităților altor structuri statale de a face față noilor provocări;
- Schimbarea naturii conflictelor și redefinirea modalităților de ducere a războiului sub influența noii revoluții informaționale, prin mutarea accentului de a aspectele convenționale, clasice spre cele neconvenționale, informaționale;
- Apariția, multiplicarea și dezvoltarea actorilor nonstatali, îndeosebi a organizațiilor extremiste și grupărilor teroriste transnaționale, care tind să diminueze rolul jucat de statul național în domeniile securității naționale și internaționale;
- Diversificarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale și internaționale care impun unirea și cooperarea în lupta împotriva acestora;

Din această perspectivă se conturează și viitorul tip de război care va fi „războiul de tip igienic, chirurgical, în care pierderile umane vor fi minime..., iar câștigătorul cunoscut dinainte, și anume, cel ce va deține supremația tehnologică și pe cea a informației”⁵². Acest tip de război, care a fost deja anunțată de războiul din Golf și Iugoslavia, opus războiului de tip barbar, în care predomină cantitatea și nu calitatea, este provocarea începutului de mileniu, căreia România trebuie să-i facă față, singura modalitate fiind alăturarea la țările democratice, civilizate și făcând eforturi uriașe spre modernizarea armatei și integrarea în NATO, acceptând astfel consecințele globalizării militare.

⁵¹ Lord Robertson, Discursul de deschidere la reuniunea de la Reykjavik, în cotidianul național Independent, an II. Nr.346/15.05.2002, pag.10

⁵² Comandor Tudorel ENE, Războiul într-o dimensiune futurologică, în Gândirea Militară Românească, serie nouă, anul XIII, nr. 2/2002, pag.67

Capitolul II. Teorii ale securității

1. Teoria realistă (neorealistă) privind securitatea internațională

Pe măsură ce teoria realistă a progresat în timp, mai ales din timpul celui de-al doilea război mondial, cu publicarea în 1948 a lucrării esențiale a lui Hans Morgenthau, *Politics among Nations*, ipotezele teoriei tradiționale au suferit transformări majore. Aceste revizuiuri au fost induse de schimbările masive din politica mondială din timpul războiului rece. Aceste modificări fundamentale privind puterea și afirmarea unor actori noi și influenți pe scena mondială sunt rezultatele dezintegrării imperiilor europene, ale adoptării statului-națiune ca formă de organizare a tuturor populațiilor care alcătuiesc acum o societate globală de popoare diverse și divizate, ale dezvoltării și extinderii neobosite ale piețelor capitaliste, ale răspândirii rapide a tehnologiei, ale comunicațiilor mondiale în timp real, al progresului democratizării, precum și ale cererilor tot mai mari ale oamenilor de pretutindeni de a avea un cuvânt de spus în guvernarea lor, protejarea libertăților civile și drepturilor fundamentale ale omului⁵³.

Pe măsură ce apăreau schimbări în relațiile internaționale, și realiștii au încercat să țină pasul cu aceste „realități”, afirmând în același timp relevanta conceptelor fundamentale ca atemporale și adevărate. Această școală de gândire cuprinde o mare varietate de specialiști între ale căror opinii există deseori diferențe acute și serioase. Realiiștii declarați au demonstrat o adaptabilitate remarcabilă la aspectele de securitate schimbătoare. Realismul continuă să fie școala de gândire dominantă în prezent în relațiile internaționale.

Realiiștii de diferite orientări identifică statul ca fiind actorul cheie în relațiile internaționale, fie ca soluție la anarhia stării naturale (Hobbes), fie ca forță dominantă în relațiile dintre oameni și națiuni (Clausewitz și Tucidide). Există câteva motive pentru care statului trebuie să i se acorde o poziție privilegiată.

⁵³ Vezi Huntington (1991), Kolodziej(2003), și Ignatieff (2001)

Mai întâi, statul a evoluat timp de câteva secole până să devină unitatea principală de organizare politică a populațiilor lumii. A triumfat asupra tuturor celorlalte forme de organizare politică – orașe stat, principate feudale și imperii, inclusiv Uniunea Sovietică.

În al doilea rând, în strânsă legătură cu gândirea hobbesiană, statul se bucură de un monopol al violenței legitime. Popoarele lumii, indiferent cât de divizate ar putea fi, pe criterii de naționalitate, origine etnică, limbă, religie și cultură, au ales statul – sau acesta le-a fost impus – pentru a-și rezolva diferențele. De asemenea, ele se bazează pe stat pentru a le apăra interesele de atacurile altor state și actori internaționali.

În al treilea rând, în decurs de câteva secole și-a făcut apariția un corpus de drept internațional ce recunoaște autoritatea morală și legală a statului de a-și îndeplini funcțiile de garantare a securității interne și externe. Statele, ca actori, se recunosc reciproc, în mod tipic, ca egale din punct de vedere moral și juridic, în ciuda marilor diferențe sub aspectul puterii materiale, al alcătuirii comunitare sau al tipului de regim. Recunoașterea reciprocă a deținerii autorității suverane sau ultima asupra teritoriului și populațiilor pe care le controlează stabilește poziția centrală a acestor actori în relațiile internaționale. Pentru realiși, o teorie a comportamentului statelor în interrelațiile lor constituie teoria relațiilor internaționale.

Bineînțeles că nu toate statele dețin puterea materială sau autoritatea necesară îndeplinirii funcțiilor de garantare a securității interne și externe care le-au fost atribuite în mod formal. Din multe motive cei care controlează guvernul, forțele militare și birocratiile civile pot fi incapabili să dirijeze resursele materiale și umane pentru a-și impune voința asupra populațiilor potrivnice sau a elementelor extremiste care le contestă puterea și autoritatea. Statul se poate confrunta cu un conflict intern cronic și un război civil real sau incipient. Alcătuirea socială, etnică și lingvistică defectuoasă a unei națiuni poate slăbi statul, după cum s-a întâmplat în Liban, Afganistan, Sudan. Așa numitele state „eșuate” sunt incapabile să garanteze ordinea și securitatea de bază, atributele primare ale unui stat suveran. Sau statul poate cădea pradă statelor prădătoare învecinate. Securitatea și existența lor s-ar putea afla în pericol. Un exemplu îl constituie încercarea de absorbție a Kuweitului de către Irak în 1990 sau divizarea Poloniei între Prusia, Austria și Rusia la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Pentru realiști clasici, aceste slăbiciuni și eșecuri ale unor state de a se încadra în definiția juridică și morală a statului sau de a dovedi capacitatea așteptată de a garanta securitatea pentru sine și pentru cetățenii săi nu elimină opțiunea de focalizare asupra statului ca actor principal în relațiile internaționale. Supraviețuirea unui stat depinde de capacitatea sa de îndeplinire a rolurilor pe care el singur le poate realiza. Eșecul de a se adapta la imperativele externe de putere și de mediu, impuse de un sistem de state-națiune – adică un sistem de state independente și puternice care interacționează – constituie, pentru realiști prime dovezi ale centralității lor în relațiile internaționale și securitatea globală. Realiiști prevăd că unitățile care nu reușesc să se adapteze la aceste imperative ale puterii vor fi eliminate din procesul de evoluție. În lipsa unui înlocuitor care să își asume în prezent rolurile politice și de securitate ale statului, acesta din urmă devine în mod automat actorul principal în relațiile internaționale din perspectiva realistă, precum și fundamentul, oricât de nesigur, al securității internaționale.⁵⁴

Pentru realiști, variabilă sau factorul cheie care alimentează comportamentul statului este puterea. Principala formă de putere este cea militară. Se presupune că această afirmație este adevărată din două motive. În primul rând, între toate statele există o distribuție de ansamblu a capacităților de folosire a violenței. Această distribuție schimbătoare, dar inerent inegală a puterii militare este identificată de realiști drept structura esențială a ordinii globale. Este afirmată o relație directă, dar încă în mare parte neclară și disputată între distribuția mereu în schimbare a puterii materiale, mai ales a capacităților militare ale statului, și rezultatele cererilor conflictuale avansate de state unul altuia.

În al doilea rând, capacitatea materială a unui stat constituie puterea de a influența în mod decisiv nu numai comportamentul altor state, ci și sistemul sau balanța de putere existentă între state. Alte forme de putere sau influență, inclusiv puterea științifică, tehnologică și economică, sunt considerate ca fiind subordonate și aflate în serviciul utilizării sau amenințării cu forța.⁵⁵ Se

⁵⁴ Barry Buzan (1991)

⁵⁵ Nye (1990, 2002)

consideră că așa numita putere soft, cum ar fi idealurile de guvernare democratică, libertățile civile și drepturile omului, este copleșită în cele din urmă de puterea materială a statelor și de capacitatea lor de a face uz de violență pentru a-și impune rezultatele preferate în fața altor actori. Realistii nu neagă existența sau impactul acestor alte forme de putere. Ei admit că ele determină rezultatele tranzacțiilor interstatuale sub multe aspecte importante.

Realistii tradiționali resping ideea că aceste forme de putere materiale și imateriale și nonviolente pot trece în cele din urmă dincolo de logica constrângătoare a forței și a violenței folosite de state. În această privință, realistii clasici și cei contemporani au aceeași părere. Atunci când apar presiunile, realistii consideră că aceste forme alternative de putere fie constituie baze pentru crearea unei puteri coercitive mai eficiente și mai mari, fie sunt acaparate de logica forței și a amenințărilor coercitive, în producerea rezultatelor în relațiile interstatuale. Toate statele trebuie să fie preocupate, înainte de orice și pentru totdeauna, de poziția lor de putere față de alte state. Acest imperativ decurge din două poziții: anarhia sistemului de state-națiune, în care fiecare stat trebuie să-și urmărească obiectivele, și ipoteza necesară în baza căreia fiecare trebuie să acționeze, și anume că preferințele statelor sunt în mod fundamental în conflict și nu converg, mai ales sub aspectul asigurării securității statului. Se presupune că sistemul anarhic în care este înrădăcinat statul ar genera stimulente extraordinare pentru a-l determina să recurgă la forță sau să amenințe cu forța, ca premisă a supraviețuirii și a capacității sale de a-și impune voința asupra altor state și actori internaționali.

Pe măsură ce se afirmă puterea militară a unui stat, alte state sunt obligate să evalueze, ca un imperativ obiectiv și ca o condiție observabilă și posibil amenințătoare, modul în care această schimbare are un impact asupra supraviețuirii, securității și intereselor lor. Aceste interese sunt definite de realități în termenii puterii materiale a statului și ai poziției sale relative în rândul celorlalte state. Se pare că o atitudine diferită de căutare neobosită a puterii supune riscului interesele vitale ale acestor state. Statele trebuie să dezvolte forțe militare, strategii, alianțe și privind achizițiile de armament pentru a-și menține și pentru a-și îmbunătăți poziția competitivă. Alte preocupări și considerații, cum ar fi valorile ideologice, culturale și religioase sau politica internă, se subordonează

cu necesitatea acelei high politics ce implică recurgerea la forță și la amenințări cu violența pentru obținerea rezultatelor dorite și, implicit, purtarea de războaie reale sau virtuale cu alte state și actori.

Protejarea și promovarea tuturor acestor valori depind de păstrarea sau realizarea unei ordini preferate. Politica internațională gravitează în jurul problemei fundamentale a războiului și păcii, întrucât războiul este arbitrul final al revendicărilor unui stat asupra altor state și actori internaționali.

Inspirându-se din teoria microeconomică, realiștii descriu statele și pe cei care le controlează resursele ca fiind actori raționali. Aceștia ar avea ca preocupare dominantă maximizarea puterii lor relative față de alte state, distinctă de țelurile specifice și scopurile materiale pe care le-ar avea. Se afirmă despre toate statele și despre toți oamenii de stat că sunt legați de această constrângere. Ei sunt îndemnați să calculeze fiecare mișcare și tranzacție cu alte state din perspectiva modului în care rezultatul acestor schimburi fie le va spori, fie le va slăbi puterea și poziția relativă în interiorul sistemului de state. Statele se concentrează mai curând asupra puterii, și nu a intereselor, scopurilor și valorilor lor, întrucât realizarea acestora depinde, indiferent de alcătuirea lor, de puterea de a-i determina pe alți actori să se supună voinței statului, întruchipate în capacitățile violente disponibile.

Există așteptarea ca statele să aleagă ceea ce vor face și modul lor de comportament în termenii costurilor și riscurilor prezentate de folosirea sau amenințarea de a-și folosi puterea. Ele ar trebui să fie îngrijorate mai ales în privința puterii militare a altor state și a amenințărilor la adresa intereselor lor vitale, ca o consecință a schimbărilor fundamentale în distribuția sau structura puterii materiale între aceste unități. Statele nu încetează niciodată să evalueze și să reacționeze față de aceste transformări ale puterii, care au impact asupra intereselor lor. Despre toate statele se afirmă că trebuie să depună eforturi pentru a-și maximiza puterea, ceea ce realiștii numesc comportament rațional. Acesta constituie baza generalizărilor privind comportamentul așteptat al statelor, indiferent de regimuri sau de orientările ideologice. Morgenthau afirmă „că oamenii de stat gândesc și acționează în termenii interesului definit ca putere, iar dovezile istorice confirmă această ipoteză”

.⁵⁶ Morgenthau reia o afirmație făcută în urmă cu un secol de un alt observator al comportamentului de securitate al tuturor statelor, indiferent cât de diferite și divergente ar fi regimurile lor politice.⁵⁷

Din această perspectivă, Hobbes și Morgenthau au aceeași opinie. Un rege suveran (Leviathanul) și un popor suveran trebuie să acționeze –rațional, potrivit doctrinei realiste – pentru a contracara puterea și amenințările potențiale la adresa intereselor și securității lor, venite din partea altor state.

Realistii și neorealistii sunt de acord că statelor li se impune imperativul urmăririi puterii. Acesta se află dincolo de capacitatea statului de a-l depăși sau de-al ignora. Imperativul le este exogen. Statele nu pot schimba această condiție sistemică. Ele sunt constrânse să se adapteze la formele schimbătoare și la contingentele temporale ale puterii, proiectate de alte state în schimburile lor reciproc dependente. Imperativul puterii este o constrângere impusă statelor în lupta lor pentru a obține rezultatele dorite în condițiile de anarhie, la care condamnă propriile pretenții de suveranitate și monopolul violenței legitime. Această condiție de anarhie, înrădăcinată în descentralizarea puterii – în principal capabilitățile de folosire a violenței deținute de state-, confruntă toate statele cu o dilemă a securității. Dacă se înarmează prea mult, ele încurajează alte state să le egaleze sau să le depășească eforturile. În ciuda estimărilor lor, ele pot provoca un ciclu de instabilitate care să conducă la război și la propria distrugere. Dacă neglijează acest imperativ de securitate și ignoră urmărirea puterii, o fac cu prețul potențial al securității și intereselor lor. Capcana acestui imperativ de putere constă în faptul că statele ar trebui să aibă succes în această acțiune nesfârșită fără să genereze o putere contracarantă, care să se opună eforturilor lor prin crearea unor costuri și riscuri mai mari decât câștigurile preconizate în ceea ce privește puterea.

Statele pot încerca să își sporească puterea prin eforturi proprii sau prin alianțe și alinieri cu alte state. Acestea din urmă sunt utile pentru lărgirea bazei materiale a statelor aliate. După cu sugerează „Dialogul melian”, alianțele sunt utile și ca mecanisme de împiedicare a trecerii unor terți

⁵⁶ Morgenthau (1985, p.5). Vezi și Allison și Zelikow (1991, cap.1), care detaliază aceste asumptii ale paradigmei realiste. De asemenea, util pentru o apărare recentă a paradigmei realiste este Van Evera (1991)

⁵⁷ Măine (1986, pp.60-61)

în tabăra rivalilor sau apotențialilor adversari. De asemenea, ele pot servi la controlarea altor state, care ar putea dori astfel să rămână neutre, și la folosirea resurselor acestora în lupta pentru putere, împotriva voinței și preferințelor lor. De exemplu, membrii europeni ai NATO au căutat o alianță cu Statele Unite față de Europa. Din perspectiva lor, după cum sperau mulți, alianța ar fi menținut Statele Unite ”înăuntru”, Uniunea Sovietică „afară”, iar Germania „jos”. În schimb, unele dintre aceste state, mai ales Franța și Germania, nu au subscris la decizia Statelor Unite de a răsturna regimul Saddam Hussein din Irak. În timp ce în perioada războiului rece se temeau că puterea americană le-ar putea abandona, în epoca ulterioară a puterii americane unipolare se temeau că interesele lor de securitate ar putea fi compromise dacă s-ar alinia necondiționat puterii americane.⁵⁸

Lupta pentru putere și aliați conduce în mod logic la căutarea superiorității și hegemoniei. Această logică este complementul politic al încercării de a elimina sau controla alți actori și alte state prin forță – modelul războiului pur afirmat de Clausewitz și implicat de jocul final al lui Hobbes. Fără a se deosebi de impulsul spre monopol al actorilor economici, fie ei indivizi sau corporații, în condițiile unor piețe inițial libere aflate într-un mediu anarhic sunt angajate într-o nesfârșită luptă pentru putere. Si ele sunt puternic impulsionate să devină monopoliste. Eliminând sau controlând deciziile și acțiunile concurenților, ele îi definesc mediul în moduri favorabile și scapă de anarhie sau îi diminuează incertitudinea. Realistii prevăd că această căutare neobosită a puterii de către state va fi inutilă în cele din urmă. În final, statele vor fi frustrate de puterea contracarantă a altor state. Ele sunt inerent constrânse să mențină un echilibru cu alte state, să formeze sau să se adapteze la balanțe schimbătoare de putere pentru a putea rezista în fața tendințelor unui hegemon în afirmare.

Potrivit realismului, căutarea unei balanțe de putere constituie o proprietate fundamentală și permanentă a sistemului de state. Pentru a sprijini această afirmație, realismul tradițional și neorealismul reconstituie istoria relațiilor dintre state ca fiind în mare parte un joc de balansare. Începând cu apariția statului modern în Europa în jurul secolului al XV-lea, plecând de la invadarea orașelor stat italiene de către Franța regelui Carol al VII-lea în 1494, statele naționale europene sunt zugravite ca

⁵⁸ Layne (1993) și Waltz (1993)

fiind aruncate în patru secole de balansare și război. Mai întâi Spania și Portugalia au apărut ca principale puteri prin bogățiile lor exploatate în urma expansiunii spre Americi. La sfârșitul secolului al XVI-lea, ele se confruntau cu puterea maritimă și expansiunea imperialistă ale Angliei și Olandei. Între timp, pe continentul european, odată cu sfârșitul războaielor religioase, consfințit prin tratatul de la Westfalia din 1648, politica europeană a ajuns să fie dominată de rivalitatea pentru supremație dintre Franța și Austria. În secolul al XVIII-lea, numărul de state concurând pentru hegemonie și avantaje a crescut, incluzând Anglia, Franța, Austria, Prusia și Rusia. Pe parcursul acestui secol, ele și-au schimbat partenerii potrivit intereselor și nevoilor de securitate. Credibilitatea unui aliat constă în contribuția sa estimată, nu întotdeauna bine cântărită, la puterea unui stat și la balanța de putere dintre statele rivale.

Teoreticienii realiști prevăd că afinitățile ideologice și angajamentele asumate prin tratate vor accede întotdeauna la logica puterii și a interesului. Cooperarea dintre state depinde de succesul lor în competiția pentru putere. Toate alianțele sunt condiționate de circumstanțele schimbătoare și de raportul de forțe dintre state. Conflictul și defectarea sunt moduri de comportament preconizate atât de rivalii din acel moment, cât și de aliații temporari. Principiul dreptului internațional potrivit căruia pactele trebuie să fie respectate se înclină în cele din urmă în fața imperativului concurent care afirmă că schimbările fundamentale din mediul internațional justifică modificările și chiar renunțarea la obligațiile din tratate. Constrângerile juridice și morale, deși constituie limite provizorii, acceptate de state, sunt în final subordonate exigențelor luptei pentru putere.

Statele noi, slabe, precum Statele Unite, au intrat, la rândul lor, în acest joc, ascunzându-se și izolându-se de jocul marilor puteri din Europa.⁵⁹ În 1776, Statele Unite, care erau o republică, au renunțat la obligația ce decurgea din Tratatul semnat în 1763 cu Franța, seși asistența franceză fusese indispensabilă obținerii independenței față de Anglia. Gratiudinea s-a înclinat în fața necesității. Administrația de la Washington a înțeles că acordarea de ajutor Franței republicane împotriva opozanților săi regalști atrăgea riscul unui război cu dușmanii Franței, punându-se astfel în pericol

⁵⁹ Schroeder (1994a, 1994b) afirmă clar că statele au mai multe opțiuni decât simpla balansare, printre care se numără strategiile de aliniere, cele de ascundere, precum și încercările de depășire a limitelor balanței de putere pentru promovarea rezolvării pașnice a conflictelor dintre state.

supraviețuirea Statelor Unite. S-a renunțat la obligațiile Alianței întrucât respectarea lor însemna riscarea înseși supraviețuirii statului a cărui existență a făcut posibilă executarea lor.⁶⁰ Faptul că Franța era republicană, nu avea nici o pondere în deciziile luate la Washington. Îngrijorările privind supraviețuirea au primat în fața acordării de sprijin unui regim republican afin.

Realistii citează alianța dintre puterile conservatoare de pe continent (Austria, Prusia și Rusia) și Marea Britanie liberală, împotriva Franței revoluționare, ca o altă dovadă a balanței de putere funcționând pentru controlarea expansiunii unei puteri în afirmare, în ciuda angajamentelor ideologice conflictuale ale partenerilor. Secolul de pace între marile puteri, dintre Congresul de la Viena din 1815 și izbucnirea primului război mondial din 1914, este atribuit flexibilității balanței de putere și rolul cheie al Marii Britanii ca echilibrator pentru limitarea Rusiei la est, precum și a puterii germane în ascensiune pe continentul european.⁶¹

Așa cum am mai spus, școala realistă este școala dominantă a relațiilor internaționale. Unul dintre reprezentanții de frunte ai acestei școli realiste este Hans Morgenthau, care afirmă că politica internațională, ca orice politică, este „o luptă pentru putere”.

În interpretarea școlii realiste:

- puterea este o constantă a sistemului internațional;
- statele folosesc forța pentru a-și proteja interesele, motiv pentru care interesul primar este de a obține cât mai multă putere și influență;
- starea naturală a sistemului internațional este cea de competiție și conflict;
- managementul puterii este principala problemă a relațiilor internaționale, întrucât, pentru a avea securitate, este nevoie de echilibru de putere (balance power);

Realistii vor susține întotdeauna nevoia de a obține cât mai multă putere, în timp ce idealistii se vor plânge că nu există suficientă pace. Dacă există o slăbiciune a teoriei relațiilor internaționale,

⁶⁰ Corwin (1916)

⁶¹ Vezi Bridge și Bullen (1980), Gulick (1955) și Kissinger (1953), pentru descrieri similare ale balanței de putere. Paul Schroeder oferă o perspectivă diferită asupra sistemului Congresului de la Viena, bazată pe respect reciproc și pe o balanță a participanților, și nu una de putere.

probabil că ea este legată de faptul că lumea nu are reguli stricte, imuabile, ca la realiști, dar nici nu este lipsită de reguli, ca la liberali.

John Gaddis arată că teoria relațiilor internaționale, în oricare dintre perspective, a eșuat în a prevedea, de pildă, dispariția Uniunii Sovietice și încetarea războiului rece.⁶² În plus, cele mai multe dintre teorii nu au reușit să aproximeze evoluția ulterioară a sistemului internațional. Robert O. Keohane consideră că „teoria liberală și instituțională se concentrează pe variație și mai puțin pe constanța comportamentului statului”, așa cum procedează teoria realistă.⁶³

Dacă trișarea este o problemă de constatare a nerespectării regulilor de către participanți, problema câștigurilor este mai degrabă una de alegere. Prima opțiune, a câștigurilor absolute, presupune concentrarea asupra maximizării beneficiilor de către fiecare actor. Ce-a de-a doua, a câștigurilor relative, ridică problema în termenii „cine câștigă mai mult?”. Cel care câștigă mai mult capătă un avantaj față de ceilalți și o putere relativă mai mare. Statele au astfel de ales între două tipuri diferite de strategie în domeniul cooperării: fie de a se concentra asupra propriilor câștiguri, fie de a se îngriji ca interacțiunea să nu aibă drept consecință o distribuție dezavantajoasă de putere, în termenii lui Wlatz, „starea de insecuritate – sau cel puțin, incertitudinea pe care o are fiecare în legătură cu intențiile și acțiunile viitoare ale celuilalt – acționează împotriva cooperării lor”.⁶⁴

Urmând o întreagă tradiție intelectuală, (neo)realiștii afirmă că statele sunt preocupate de problema distribuției de putere, astfel încât cooperarea este extrem de dificilă în domeniile *hard* ale politicii internaționale. Mai ales în domeniul securității de ordin militar, care privește mai ales supraviețuirea fiecărui stat, preocupă în mod deosebit ideea că ceilalți ar putea fie să nu respecte regulile de comportament, fie să câștige prea mult în urma unui proiect comun.

⁶² Gaddis, J.L., „International relations theory and the of the Cold War”, în *International Security*, 58:5-58, 1992. Realismul este primul curent intelectual afectat de sfârșitul războiului rece. Totuși, incapacitatea de a prevedea sfârșitul URSS nu a fost mai mare în rândul realiștilor decât în cel al idealiștilor și liberalilor.

⁶³ Keohane, O., R., *International relations, old and new*, în R.E. Goodin, H-D. Klingeman (ed), *New Handbook of Political Science*, Oxford University Press, 2000, p.468

⁶⁴ Kenneth Waltz, *Teoria politicii internaționale*, Polirom, Iași, 2006, p.151

În problema câștigurilor relative și absolute rezidă, de astfel, una dintre diferențele semnificative dintre cele două tabere ale dezbaterii neo-neo. Neorealiștii îi acuză pe neoliberali că ar supraestima beneficiile câștigurilor aduse de cooperare, neglijând însă preocuparea constantă a statelor de a nu contribui la o redistribuire îngrijorătoare a puterii către ceilalți actori.

Această perspectivă asupra relațiilor interstatale îi face pe cercetătorii din școala realistă să conchidă că instituțiile ar avea un rol minor în derularea raporturilor, că acestea „nu pot opri statele în a se comporta într-o manieră de natură ale maximiza puterea pe termen scurt. Pentru realiști, instituțiile reflectă calcularea propriilor interese de către state într-un mod ce are la bază preocupările de putere relativă” drept consecință, rezultatele instituțiilor reflectă invariabil balanța de putere. „Instituțiile nu au efecte independente semnificative asupra comportamentului statelor”.⁶⁵

Mearsheimer marchează o altă diferență importantă în privința programelor de cercetare liberal și realist asupra impactului instituțiilor. Susținătorii rolului instituțiilor se concentrează asupra acelor instituții „orientate înăuntru”, adică asupra efectelor pe care instituțiile le au asupra membrilor lor – sistemul de securitate colectivă este un astfel de exemplu. Realistii, în schimb, pun problema celor orientate „în afară”, cum ar fi alianțele. Dacă scopul unui sistem de securitate colectivă este de a păstra pacea între membrii săi, o alianță este un răspuns dat unei amenințări din afară, fiind puțin preocupată de relațiile dintre componenții săi. Un asemenea aranjament trebuie să se opună unui „stat sau coaliții de state pe care alianța intenționează să o descurajeze, să o constrângă sau să o învingă în război. Dacă alianțele au ca efect pacea, o fac prin descurajare, ceea ce este un comportament clar realist.”⁶⁶

Mediul anarhic și competitiv face, afirmă tradiția realistă, ca statele să adopte un comportament egoist, în care cooperarea este mai degrabă excepția. Raționamentul este întărit de mai multe considerente, inclusiv păstrarea autonomiei deciziei: „Anarhia internațională poate face statele să fie preocupate de diferențele în câștigurile din cooperare nu doar fiindcă își caută securitatea și supraviețuirea, dar și pentru că își prețuiesc independența. Mediile anarhice sunt arene ale

⁶⁵ J.J. Mearsheimer, A Realist Reply, 1995, p.82

⁶⁶ Ibidem, p.83

autoajutorării, prin consecință agenții din asemenea arene caută să păstreze o minimă capacitate de a-și proteja interesele.”⁶⁷ Această afirmație alui Joseph Grieco este, recunoaște chiar el, în totală concordanță cu ideile lui Waltz cu privire la comportamentul statelor, care „se străduiesc să mențină un grad de independență, putând chiar să se lupte pentru autarhie.”⁶⁸

Această viziune asupra relațiilor dintre state ridică o problemă specială în momentul în care sunt cercetate instituțiile internaționale. De ce ar adopta acești actori egoiști, temători pentru propria supraviețuire și în deplina exercitare a voinței, un set de reguli care să le spună în ce mod să coopereze sau să concureze? Dacă problema câștigurilor relative este atât de importantă pentru state, de ce s-ar mai angaja în cooperare? În termenii raționalității, ne putem întreba, alături de Simmons și Martin, la ce folosește efortul depus în vederea constituirii instituțiilor: ”Dacă se pare că guvernele nu pot fi constrânse de regulile asupra cărora cad de acord, de ce cheltuiesc, înainte de toate, timp și alte resurse pentru a le negocia?”⁶⁹

Scurta caracterizare de mai sus făcută abordării instituțiilor internaționale de către curentul realist nu a avut, în mod cert, pretenția de a prezenta în extenso eforturile făcute în această direcție de cercetătorii aparținând acestei abordări.

Din cele de mai sus este evident însă că tradiția hobbessiană, prin însăși logica ei, nu este și nu poate fi spațiul privilegiat pentru o asemenea discuție. Prin pesimismul caracteristic, ea nu are cum să acorde încredere unor reguli „ce stipulează modurile în care statele ar trebui să coopereze și să concureze unele cu altele”, după cum spune definiția lui Mearsheimer.⁷⁰

Această constatare aduce însă mai multe întrebări importante cu privire la modul în care statele întrețin raporturi între ele. Să luăm ca exemplu instituția „suveranității”. A o caracteriza drept „baza sistemului internațional contemporan”, cum face Wendt⁷¹, este o afirmație cu care orice realist,

⁶⁷ Joseph M. Grieco. Understanding the problem of International Cooperation: The limit of Neoliberal Institutionalism and the future of Realist Theory, în David A. Baldwin (ed.), Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate, Columbia University Press, New York, 1993, p.315

⁶⁸ K.N. Waltz, Teoria politicii internaționale, 2006, p.150

⁶⁹ B.A. Simmons, L.L., Martin, International Organizations and Institutions, 2002, p.195

⁷⁰ J.J. Mearsheimer op.cit, p.8

⁷¹ Alexander Wendt, op.cit., p.285

ca partizan al unei viziuni statocentrice, ar fi de acord. În asemenea condiții, cum pot fi privite lupta pentru putere dintre state sau războaiele de cucerire? În termeni simpli, ar însemna ca statele să accepte suveranitatea ca fundamentală, dar să o conteste celorlalți cu orice ocazie în care ar putea câștiga securitate ori putere.

În domeniul securității internaționale, realiștii își exprimă încrederea doar în balanța de putere, care de multe ori capătă o organizare politico-militară în alaiște. Lumea neîncrederii pe care o percep realiștii- este privilegiul fiecărui stat suveran, al decidenților săi politici, de a-și determina interesele, de a le ierarhiza și de a stabili politicile necesare și resursele care să ducă la acoperirea lor.

Neîncrederea realistă în aranjamentele internaționale îi face de multe ori pe exponenții ecestui curent să supraestimeze efectele anarhiei. Simpla menționare a celebrei predicții a lui Mearsheimer din 1990, potrivit căreia sfârșitul Războiului Rece va aduce o ordine multipolară în Europa,⁷² este suficientă pentru a da măsura forței convingerii, care lasă prea puțin loc dezvoltării instituționale. Firește că realismul nu este singura teorie care a cunoscut falsele profeții. Problema nu rezidă, de fapt, în a face o predicție care nu se adevărește, ci în a identifica sursa unei erori, în cazul de față de înțelegere a logicii socialului. Există o tentație de a aplica aproape mecanic unele mecanisme cunoscute istoric la situații excesiv de fluide, încă în derulare. Greșeala stă, de fapt, în neacordarea unui spațiu oarecare schimbărilor între situația în curs și cea mai veche, dar mult mai bien cunoscută, în cazul de față, simpla constatare a faptului că statele din occidentul Europei practicaau deja o altă înțelegere a suveranității (Tratatul de la Maastrich era în pregătire la momentul predicției lui Mearsheimer), fiind în curs o adevărată revoluție în domeniu, l-ar fi ajutat pe acest autor să se ferească de absolutizarea modelului clasic, lăsând suficient loc în teoria în dezvoltare pentru integrarea schimbărilor politice și culturale. Dacă astăzi, de exemplu, se vorbește despre o balanță de putere în Europa, lucrul este posibil fie având Uniunea Europeană / NATO ca întreg pe unul din talgerele, fie în interiorul Uniunii, între marile puteri continentale care acționează exclusiv în problematicile non militare.

⁷² John J. Mearsheimer, Back to the future, instability in Europe after the Colr War, în International Security, 15(1), 1990, pp.5-56

Această ultimă situație, însă, a acceptării unor raporturi nemilitarizate, înseamnă de fapt ieșirea din logica realistă- din punctul de vedere al oricărui realist, indiferent de orientare, factorul militar este un ingredient esențial al puterii. Proporția forței în economia generală a puterii variază de la autor la autor în funcție de perspectiva personală, dar în oricare abordare discutarea puterii începe cu interogarea componentei sale armate. Repoziționarea factorului militar în ierarhia opțiunilor statelor presupune, de fapt, adoptarea unei alte logici decât cea realistă în conceperea relațiilor internaționale. Ne întoarcem astfel la fundamentele teoretice ale relațiilor internaționale și vom observa că, în acest caz cel puțin, epoca „neomedievală” a Uniunii Europene, consecință a cedării de suveranitate către o instanță suprastatală exercitarea acesteia în comun de către statele membre, duce la reconsiderarea balanței de putere ca instituție a raporturilor dintre aceste state – doar statele pot participa, afirmă perspectivele stato centrice, la o asemenea formulă de căutare a echilibrului.

Principala dificultate cu care se confruntă realiștii, alături de adepții tuturor teoriilor raționaliste, în negocierea problemei instituțiilor vine din perspectiva sa „din afară”. Se presupune că statele ar fi raționale, dar este o raționalitate presupusă, chiar „acordată” de cercetător, care are relativ puține mijloace de a investiga modul în care sunt fundamentate interesele, preferințele, precum și dinamica acestora.

Problema semnalată mai sus nu este doar la nivel de concepere a modelelor explicative, ci și de structurare a cercetărilor. Fundamentele raționaliste ale multor teorii neorealiste și, mai ales, neoliberale îi fac pe adepții acestora să încerce explicarea comportamentelor statelor cu ajutorul teoriei jocurilor între actorii raționali. Simmons și Martin observă că adepții abordărilor funcționaliste întâmpină de multe ori dificultăți în a recunoște ce joc anume practică participanții la interacțiune, și că, în pofida faptului că recunosc nevoia de variabile independente pentru măsurarea intereselor, întâmpină dificultăți majore în a le construi⁷³, în același sens într-o sinteză făcută criticilor aduse abordărilor raționaliste, mai ales celor de factură realistă, Friedrich Kratochwil atrage atenția asupra faptului că utilitatea unei asemenea perspective este limitată de ipotezele sale, greu de

⁷³ B.A.Simmons, L.L., Martin International Organizations and Institutions, 2002, p.196.

întâlnit în viața reală. El menționează în acest sens tipul de raționalitate implicat, condițiile în care cercetătorii descriu cadrul interacțiunii, interpretarea mișcărilor făcute de către fiecare dintre ei, succesiunea etapelor.⁷⁴

Ipotezei raționalității statului, comună, de altfel, mai multor teorii, i se adaugă și una specifică realismului: aceea potrivit căreia anarhia specifică mediului internațional este constrângătoare asupra comportamentului statelor, care ar fi condamnate la o neîncredere reciprocă funciară, în domeniul politicii externe, statele ar putea aborda practic doar atitudini bazate pe ideea că partenerul – competitor ar putea trișa, iar câștigurile relative sunt principalul element de analiză a rezultatelor posibilelor cooperări.

Realității pornesc de la premisa că mediul relațiilor internaționale este unul anarhic, atâta timp cât nu funcționează un guvern mondial. Chiar dacă funcționează, în mod formal, egalitatea drepturilor și obligațiilor statelor, statele mai puternice reușesc să-și impună în mai mare măsură interesele. Starea naturală a sistemului internațional este cea de competiție și conflict în care puterea este variabila cheie. Statul ca principalul actor în relațiile internaționale, folosește forța pentru a-și proteja și promova propriile interese și luptă pentru a obține cât mai multă putere și influență. „Nici un realist nu speră ca leul și mielul să se împace, nu mai mult decât se așteaptă ca doi lei să renunțe la lupta pentru supremație. Dacă o competiție poate fi rezolvată prin mârâieli și gesturi amenințătoare, fără a recurge la lupta sângeroasă, cu atât mai bine; dar, în cele din urmă, cineva va trebui să se impună în fața celui alt.” Un exemplu pentru a evidenția acest concept este acela al modului de guvernare a președintelui american G.W. Bush, un susținător al utilizării forței militare, în vederea realizării unor scopuri ambițioase ca democratizarea Orientului Mijlociu. Evenimentele de la 11 septembrie 2001 au dus la transformarea președintelui. De atunci înainte avea să fie liderul decisiv al unei națiuni aflate în război, luptând cu o amenințare imediată și letală, comandantul suprem al unicei superputeri mondiale. America avea să acționeze pe cont propriu, fără să țină seama

⁷⁴ Friedrich Kratochwil, Norms Versus Number: Multilateralism and Rationalist and Reflexivist Approaches to Institutions, Columbia University Press, New York, 1993, p.445-449

de opiniile aliaților. Șocată de amploarea atentatelor și preocupată de propria securitate, populația americană s-a strâns în jurul conducătorului.

Școala realistă dominantă a relațiilor internaționale și a mediului de securitate cu reprezentanți precum H. Morgenthau; R. Aron; K. Waltz; H. Kissinger. Unul din reprezentanții de frunte al acestui curent este Hans Morgenthau care a argumentat că politica internațională este guvernată de legi universale și obiective, decugând din ideea că interesele naționale sunt definite în termeni de putere. El a remarcat că nici o națiune nu îl are pe „Dumnezeu de partea sa” și că toate națiunile trebuie să-și bazeze acțiunile pe prudență și pragmatism.

Pe de altă parte Raymond Aron afirmă (în lucrarea sa *Paix et Guerre*) că relațiile interne diferă fundamental de cele internaționale deoarece ultimele se desfășoară permanent în amenințarea sau în pregătirea războiului. Relațiile internaționale sunt relațiile între unități politice care pretind fiecare dreptul de a-și face singure dreptate și de a fi singurul arbitru în privința deciziei de a purta sau de a nu lupta. Acesta susține că obiectivele de politică externă ale unui stat sunt securitatea, puterea, gloria și ideile și că statele se influențează unele pe altele în funcție de : caracteristicile epocii istorice, geografie, demografie și resurse.

Aria pe care realismul o cuprinde este destul de vastă, mergând de la promotorii ai realismului în forma sa clasică până la derivări care păstrează totuși linia realistă. Prin urmare un astfel de curent al neorealismului fundamentat de Kenneth Waltz care are la bază teoria balanței de putere. În viziunea waltziană constrângerile structurale vor determina statele să recurgă la acțiuni de balansare, iar la nivelul sistemului se vor forma balanțe de putere, nu în sensul că o balanță odată creată va fi menținută ci că, odată perturbată va fi refăcută. Teoria se bazează pe asumția că statele sunt actori unitari aflați într-un mediu de tip auto-ajutorare (self-help) și care își doresc să supraviețuiască, dar pot urmări și alte scopuri, mergând până la dominația mondială.

Bibliografie:

10. Arnold Wolfers, „*National Security*” as an Ambiguous Symbol in Political Science *Quarterly*, vol.67, Nr. 4, 1952.
11. Alagappa, Mutiah, Redefining security în Asian security practice, Cakifornia, Stanford University Press, 1988
12. Buzan, Barry, popoarele, statele și teama, Ed. Cartier, Chișinău, 2000
13. David A. Baldwin, The concept of security, Review of International Studies, 1997
14. Edward A. Kolodziej, Securitatea și relațiile internaționale, Editura Polirom, 2007
15. Marty Kaldor, Securitatea umană, Editura CA Publishing, 2010
16. Ole Waever, Societal Security:the concept, in The European Security order recast. Scenario for the Post Cold War Era, Pinter, London 1990
17. Viorel Buța; Emil Ion; Mihai Ștefan Dinu (coord.), *Religie și securitate în Europa secolului XXI – Glosar de termeni*, Editura Universității de Apărare „Carol I”, București, 2007
18. Wolfers, Arnold, National security as an ambiguous symbol în *Discord and Collaboration* 7, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1962

Securitate internațională și diplomație publică

Cuprins

1. Securitate internațională în concepția teoriei liberale (neoliberale)
2. Teorii constructiviste și alte teorii cu privire la securitatea internațională

Concepte cheie: instituționalism liberal, constructivism, marxism, feminism

Obiectivul acestei unități de învățare este familiarizarea studenților cu doctrinele politice.

Rezumat unitatea de învățare nr. 4

Teoriile de influență realistă, prin accentul pus pe securitatea militară a statelor într-un mediu anarhic și competitiv, nu puteau răspunde decât parțial la explicarea relațiilor internaționale. Procese precum creșterea numerică și calitativă a schimburilor dintre economiile capitaliste sau detensionarea raporturilor americano-sovietice din anii 70 și-au găsit posibile explicații în teoriile liberale.

Se pot distinge patru mari curente în spațiul liberalismului contemporan: liberalismul comercial, liberalismul republican, liberalismul sociologic și instituționalismul liberal.

Constructivismul reprezintă un curent ce a debutat în anii 80 prin contribuțiile unei generații noi de autori din multiple medii academice deși aspecte ale constructivismului pot fi repere în scrierile unor autori din anii 1950, oferind un suport teoretic pentru explicarea și mai ales înțelegerea unora dintre schimbările actuale semnificative. Amprenta esențială asupra curentului a aparținut americanului Alexander Wendt, ce a reunit și elaborat argumentele principale ale constructivismului.

Constructivismul încearcă să găsească un răspuns la contestarea post modernă a cunoașterii științifice pentru a putea efectua cercetării empirice și analizează interacțiunea dintre structură și agenție în politica internațională; se interesează de rolul ideilor, al normelor și al instituțiilor în luarea deciziilor de politică externă; susține importanța identității și a culturii în politica internațională; nu neagă rolul intereselor în luarea de decizii politice, dar încearcă să înțeleagă cum sunt construite aceste interese; acceptă faptul că științele sociale nu pot opera la fel ca științele naturii, cu toate acestea insistă asupra posibilității de a teoretiza și a analiza empiric politica internațională ca pe o realitate

Feminismul este o doctrină teoretică și de acțiune care revendică lupta împotriva inegalității de gen, promovând afirmarea femeii în societate prin ameliorarea și extinderea rolului și drepturilor sale. „Doctrina nu trebuie confundată, ca în acreditarea vulgatei, cu simpla revendicare a unor drepturi

II.2 Securitate internațională în concepția teoriei liberale (neoliberale)

Cea de-a doua abordare a fost „securitatea, o consecință a păcii”, abordare pe care o va dezvolta, fără șansă de reușită, Școala Idealistă, creată la începutul secolului al XX –lea, în jurul Ligii Națiunilor „O pace durabilă, susțineau idealistii, ar asigura securitatea tuturor”. Un punct de vedere rămas fără ecou, școala nereușind să-l impună deoarece era criticată pentru eșecul primei instituții cu caracter universal pe care o crease.⁷⁵

David Held, reprezentantul idealismului, creează un model de democrație cosmopolitană în care ordinea globală constă în rețele de putere multiple și suprapuse, economice și politice, toate grupurile și asociațiile cu interese internaționale au anumite drepturi, care cumulate pe ramuri constituie o „lege democratică internațională”; elaborarea și asigurarea respectării legii este la latitudinea unor instanțe regionale și internaționale, autodeterminarea și păstrarea valorilor democratice sunt priorități colective internaționale.

Teoriile de influență realistă, prin accentul pus pe securitatea militară a statelor într-un mediu anarhic și competitiv, nu puteau răspunde decât parțial la explicarea relațiilor internaționale. Procese precum creșterea numerică și calitativă a schimburilor dintre economiile capitaliste sau detensionarea raporturilor americano-sovietice din anii 70 și-au găsit posibile explicații în teoriile liberale.

Trebuie spus că termenul „neoliberal”, așa cum aplicat unui grup de teorii, este parțial înșelător, întrucât cuprinde sub același nume abordări diferite epistemologic, metodologic, ca arie a preocupărilor. Tradiția Kantiana a liberalismului clasic, de exemplu, se vede în subcurentul numit „republican”, care a formulat teoria păcii democratice, pentru că dimensiunea ce-l are ca reprezentant

⁷⁵ I. Băloi, Metodologie și indicatori de securitate. Conceptul de securitate. Școli de gândire, p.1, rubrică permanentă pentru dialog științific, chiar și virtual www.studiidesecuritate.ro.

pe Richard Codben, militantă în favoarea unor relații economice interstatale cât mai puțin îngrădite, să fie vizibilă în abordarea numită „comercială”. Alături de acestea se întâlnesc și altele, precum cel al „liberalismului sociologic”, concentrat asupra relațiilor sociale transfrontaliere.⁷⁶

Dintre teoriile neoliberale, cea mai influentă este considerată în genere a fi cea a „instituționalismului”, care este în particular atașată implicațiilor generate de interacțiunea reglementată dintre state. Privit drept cea mai bine formulată poziție a neoliberalismului în dezbateră dusă cu neorealismul, acest curent este, într-un fel, și cel mai îndepărtat de rădăcinile sale intelectuale clasice, fiind însă permeabil la ideile funcționaliste. De exemplu, de acolo provine pentru instituționaliștii liberali ideea de „eficiență” a instituțiilor internaționale, prin care ar fi facilitată cooperarea internațională datorită posibilităților actorilor de a depăși probleme ale acțiunii colective, ale costurilor de tranzacționare, ale deficitelor informaționale ori ale asimetriilor.⁷⁷ În ceea ce privește modul în care cooperarea influențează natura relațiilor internaționale, neoliberalii au beneficiat de cercetările făcute asupra condițiilor și consecințelor proceselor integrării, studii făcute încă de la jumătatea secolului trecut în cazul Europei. Tot ca istorie intelectuală, trebuie amintită și o altă teorie care a sprijinit dezvoltarea instituționalismului liberal, cea a regimurilor, al cărei principal reprezentant este Stephen Krasner.⁷⁸

Dacă liberalismul clasic al relațiilor internaționale conținea o puternică nuanță normativă, cel puțin la nivel epistemologic, instituționalismul s-a detașat de această componentă, în domeniul instituțiilor internaționale, o moștenire directă a ideii kantiene este cea a securității colective, care va fi tratată ulterior. Ea nu a apărut însă din ideea de eficientizare a gestiunii securității, ci din convingerea intimă că războiul este un flagel care trebuie nu numai combătut, ci și condamnat. Ca poziție generală, Keohane și Martin, exponenți ai curentului neoliberal, acceptă, pe de o parte, limitele influenței instituțiilor în modelarea componentelor statelor. Pe de altă parte însă, ei le vad drept un ingredient necesar al oricărei păci durabile :”A pretinde prea mult de la instituțiile internaționale ar fi, într-adevăr, o falsă promisiune. Dar într-o politică mondială constrânsă de puterea

⁷⁶ David A. Baldwin, *Neorealism și Neoliberalism*, Ed. Institutul European, Iași, 2010

⁷⁷ B.A. Simmons, L. L. Martin, *International organizations and Institutions*, 2002, p.195

⁷⁸ D. A. Baldwin, *Neoliberalism, Neorealism, and World Politics*, p.4 sau în B.A. Simmons, L.L. Martin, 2002, p. 89

statelor și interese divergente, în care nu este probabil să fie experimentată o guvernare ierarhică efectivă, instituțiile internaționale, care operează pe bază de reciprocitate vor fi componente ale oricărei păci durabile”⁷⁹.

Se pot distinge patru mari curente în spațiul liberalismului contemporan: liberalismul comercial, liberalismul republican, liberalismul sociologic și instituționalismul liberal.

Liberalismul comercial susține că liberul schimb și o economie internațională bazată pe principiile pieței contribuie la dezvoltarea unui climat internațional caracterizat de pace și prosperitate. Această viziune inspiră, în mare măsură, activitatea organizațiilor internaționale postbelice, precum și deciziile economice și de politică externă ale guvernelor democrațiilor occidentale.

Liberalismul republican, ale cărui origini mai îndepărtate se regăsesc în reflecția internațională a lui Immanuel Kant și care a reprezentat o dominantă a gândirii internaționale liberale din secolul al Xxi- lea, afirmă că statele democratice sunt mai puțin predispuse să poarte războaie; acest filon teoretic s-a concretizat, în ultimele decenii, în teoria păcii democratice.

Liberalismul sociologic insistă asupra procesului prin care comunicarea și activitățile transnaționale tind să creeze noi solidarități și comunități, în lumea contemporană. Acest corp de teorie, influent în domeniul studiilor asupra globalizării evidențiază presiunea exercitată de societatea civilă asupra guvernelor și independența tot mai accentuată între acestea din urmă, în diverse arii ale vieții internaționale.

În timp al patrulea curent major este instituționalismul liberal, considerat de regulă, matricea neoliberalismului contemporan în relațiile internaționale. Dacă replierea operată de neoliberali înspre teorii structurale îi distanțează de corpul clasic al instituționalismului liberal, prioritatea acordată instituțiilor și viziunea lor relativ optimistă asupra șanselor cooperării internaționale justifică în bună măsură, tratarea neoliberalismului drept o variantă „mai nouă” de instituționalism liberal.

⁷⁹ Ibidem, p.50

II.3. Teorii constructiviste și alte teorii cu privire la securitatea internațională

Perspectiva legalistă a Școlii engleze asupra relațiilor internaționale, precum și concepția cu privire la ordinea mondială au atras atenția asupra teoreticienilor asupra modului în care statele își înțeleg participarea la interacțiunile dintre ele. Cercetători precum Friedrich Kratochwil și John Ruggie au ridicat întrebări la nivel epistemologic și metodologic cu privire la abordarea raționalistă (termenul desemnând aici teoriile pozitiviste neorealiste și neoliberale), dominantă în anii 80 și au observat contradicții între aceste paliere. Studiind literatura dedicată instituțiilor din epocă, ei ajung la concluzia că, în multe cazuri, aceasta eșuează în efortul explicativ al căutării cauzelor felutitelor evenimente, în termeniul lui Kratochwil și Ruggie, comportamentul actorului nu a transmis în mod adecvat înțelesul intersubiectiv. Iar înțelesul intersubiectiv, în schimb, pare să fi avut o influență considerabilă asupra comportamentului actorului. Pentru a pune problema în cei mai simpli termeni: în lumea simulată, actori mi pot comunica și angaja în comportamente; ei sunt condamnați să comunice prin comportamente, în lumea reală, situația este, firește, fundamental diferită.”⁸⁰

Constructivismul reprezintă un curent ce a debutat în anii 80 prin contribuțiile unei generații noi de autori din multiple medii academice deși aspecte ale constructivismului pot fi repere în scrierile unor autori din anii 1950, oferind un suport teoretic pentru explicarea și mai ales înțelegerea unora dintre schimbările actuale semnificative. Amprenta esențială asupra curentului a aparținut americanului Alexander Wendt, ce a reunit și elaborat argumentele principale ale constructivismului.

Constructivismul încearcă să găsească un răspuns la contestarea post modernă a cunoașterii științifice pentru a putea efectua cercetării empirice și analizează interacțiunea dintre structură și agenție în politica internațională; se interesează de rolul ideilor, al normelor și al instituțiilor în luarea deciziilor de politică externă; susține importanța identității și a culturii în politica internațională; nu neagă rolul intereselor în luarea de decizii politice, dar încearcă să înțeleagă cum sunt construite aceste interese; acceptă faptul că științele sociale nu pot opera la fel ca științele naturii, cu toate

⁸⁰ Teodor Frunzeti, Dorel Bușe, op.cit. p.50

acestea insistă asupra posibilității de a teoretiza și a analiza empiric politica internațională ca pe o realitate.⁸¹

Limitele perspectivelor care postulează raționalitatea actorilor, atenția atrasă asupra înțeleșurilor pe care actorii le dau acțiunilor lor și modul în care interpretează pe ale altora au contribuit la formularea curentului constructivist⁸². Alexander Wendt, de exemplu, păstrează multe dintre asumțiile Școlii engleze, considerându-se a fi un puternic punct de legătură dintre cele două teorii. Hidemi Suganami identifică patru puncte importante de contact între concepția lui Wendt și cea a Școlii engleze: teoria naturii umane- a nevoilor umane fundamentale; perspectiva statocentrică – accentul pus pe state și pe controlul violenței dintre ele; abordarea culturală – sociologia interpretativă a relațiilor internaționale; problema structură-agent-reflexivitatea agentului și auto-restrângerea acestuia⁸³.

Ca orice altă abordare din domeniu, constructivismul este un demers teoretic în care se identifică mai multe sub curente. Fără a intra în prea multe detalii, câteva elemente sunt comune. Cercetătorii ce aparțin acestei abordări susțin, spre deosebire de majoritatea celor realiști și marxiști, că factorii materiali nu sunt suficienți în explicarea lumii, aceștia fiind lipsiți de înțeles în absența sistemului de idei, credințe, norme, adică a factorilor culturali. Ajungem astfel la o altă caracteristică majoră a teoreticienilor constructiviști, care împărtășesc ideea conform căreia aceste structuri non materiale condiționează formarea identităților actorilor. Interesele acestora nu mai sunt astfel pur și simplu postulate ci sunt co-constitutive identităților lor. Semnificația percepută a felutitelor obiecte sociale detremină modul în care actorii acționează, în baza unor înțeleșuri rezultate din interacțiunile dintre ele. Ce poziție generică în ceea ce privește problema agent structură, constructiviștii afirmă, în acord cu primele două asumții, faptul că aceștia se constituie și întipăresc reciproc.⁸⁴

⁸¹ Jill Steans, Lloyd Pettiford, Introducere în relații internaționale, Editura Antet, Filipeștii de Târg 2008, p.215

⁸² În termenii lui Linklater, preocuparea pentru factorii normativi și instituționali „face din școala engleză un aliat natural al constructivismului”- A. Linklater (2008), „Școala Engleză”, p.110

⁸³ Hidemi Suganami, Alexander Wendt and the English School, Journal of International Relations and Development, 4(4), 2001, p.406-411

⁸⁴ Christian Reus- Smit, Constructivismul, în Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Christian Reus- Smit, Jackie True, Teorii ale relațiilor internaționale, Institutul European, Iași, 2008, p.215-218

Ca provocare adusă teoriilor raționaliste, cele mai importante aporturi ale constructivismului sunt sintetizate de Christian Reus- Smit în trei puncte. Mai întâi, concepția unei raționalități „atomiste” și egoiste a actorilor, constructiviștii îi opun una în care aceștia sunt părți ale socialului, ce își formează identitatea inclusiv pe baza normelor, valorilor și ideilor instituționalizate. În al doilea rând, dacă pentru raționaliști interesele actorilor sunt exogene și date, determinând astfel acțiunea socială, pentru constructiviști interesele au o determinare endogenă în urma interacțiunilor, apărând ca rezultat al unui proces de învățare și formulare a identităților. A treia mare diferență este dată de modul în care este văzut câmpul social. Teoriile raționaliste, prin latura lor utilitaristă, îl văd drept unul în care actorii își urmăresc interesele, pe baza unor obiective. Pentru constructiviști, acesta este unul în care actorii devin agenți, în care își dobândesc aptitudinile, își definesc interesele și identitățile, pe care le transformă în urma interacțiunilor.⁸⁵

O poziție contractivistă în privința instituțiilor internaționale este cea exprimată de Alexander Wendt în deja amintita dispută declanșată de Mearsheimer. Wendt afirmă că tocmai structurile de cunoaștere ce sunt împărtășite deosebesc o anarhie de prieteni de una de dușmani, sau una de autoajutorare de una a securității colective⁸⁶. Pornind de la sociologia structuralistă și cea a interacționismului simbolic, Wendt afirmă că relațiile pe care le dezvoltă statele decurg dintr-un proces identitar și de reprezentare a celuilalt. După cum afirmă într-un articol celebru, Wendt consideră că „amenințările sociale sunt construite și nu naturale”, opunându-se astfel perspectivei neorealiste. El afirmă că există mai multe „culturi ale anarhiei”: anarhia sistemului nu condamnă statele la atitudini belicoase, relațiile dintre state nedecurgând astfel cu necesitate din aceasta condiție a mediului în care evoluează. Luând în considerare suveranitatea, pe care, chiar el o identificase drept „baza sistemului internațional contemporan”, Wendt afirmă că aceasta este „o instituție a recunoașterii mutuale și nonintervenției”, ceea ce dă o explicație relativei lipse a războaielor interstatale în perioada contemporană, întrebare la care realismul, afirmă Wendt, răspunde doar că statele nu se simt în permanență amenințate.

⁸⁵ C. Reus – Smit, Constructivismul, 2008, p.218

⁸⁶ Olivia Todorean (2006) Constructivismul, în Andrei Miroiu, Radu Sebastian Ungureanu (coord), Manual de Relații Internaționale, 2006, p.157-159

Ca orice alt curent intelectual, și constructivismul este divizat în interiorul său. Fără a puncta aici toate diferențele dintre cercetătorii ce se revendică de la această perspectivă, trebuie constatată o împărțire a acestora în funcție de nivelul de analiză luat în considerare cu predilecție, putându-se astfel distinge între constructiviști care privilegiază nivelul sistemic și cei concentrați asupra holismului⁸⁷.

În principiu, problema identificării nivelului adecvat de analiză are semnificație în măsura în care poate identifica sursa identităților și a intereselor pentru actorii internaționali. O perspectivă statocentrică ca cea propusă de Wendt permite o tratare relativ unitară a mediului interațional, în virtutea suveranității actorilor, dar se lovește de o contradicție internă: dacă statele se definesc în interacțiuni cu celelalte entități politice suverane, cine sau ce sunt statele? Cum își formulează identitatea și interesele o instituție (statul fiind el însuși o instituție socială)? După cum am arătat deja, considerăm ca Wendt iese în bună măsură în afara logicii tradiției interpretative weberiene a științelor sociale⁸⁸, asumată de constructivism, pornind de la un etaj prea înalt, fapt de natură să împiedice înțelegerea dinamicii formulării acțiunii internaționale a actorilor.

Atitudinea ce privilegiază nivelul intern al statului prezintă marele avantaj de a reuși să identifice geneza normelor, valorilor și atitudinilor care determină politica internațională în interiorul societății. După cum recunosc însă Paul Kowert și Jeffrey Legro, adepți ai acestei perspective, faptul ridică probleme speciale, legate de identificarea normelor care determină acțiunea, de analiza lor și a efectelor pe care le produc, de provocarea de a explica simultan continuitatea și schimbarea socială, de influența structurilor materiale asupra acestora ori de modul în care sunt manipulate.⁸⁹

Adepții atitudinilor holiste își propun ca, prin depășirea distincției dintre spațiul intern și cel extern, să explice dezvoltarea structurilor ideatice și normative manifeste la nivel internațional și global. Probabil că cea mai puternică observație care se poate aduce autorilor unui asemenea proiect, precum Ruggie sau Kratochwil, este de ordin metodologic. Marea întrebare este : cum poate fi

⁸⁷ C. Reus- Smit, Constructivismul, 2008, pp.218-220

⁸⁸ Robert Jackson, Georg Sorensen, Introduction to International Relations, Oxford University Press, Oxford, 1999, pp.243-245

⁸⁹ Peter J. Katzenstein, The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics, Columbia University, Press, New York, 1996, p.438-497

formulată o perspectivă trans istorică, ce-și propune să înțeleagă schimbările sociale, care să nu fie pătrunsă de convingerile cercetătorului? ⁹⁰ într-un fel, constatăm aici o reluare a argumentelor behavioriste în disputa pe care au dus-o în anii 50-60 cu cei numiți „tradiționaliști”, care în epocă a opus adeptii pozitivismului celor ce propuneau metodele folosite în istorie⁹¹. Faptul nu este surprinzător, dată fiind esența non pozitivistă a constructivismului ca demers intelectual.

Din cele de mai sus este clar că atenția acordată normelor este definitorie pentru proiectul de cercetare constructivist în ceea ce privește instituțiile internaționale, lucru justificat prin geneză: normele („standarde comportamentale singulare”) se conjugă și structurează în instituții⁹². Ca mod de apariție și impunere a normelor, Finnemore și Sikkink, de exemplu, descriu un proces în trei etape, de la formularea lor de către „antreprenorii normativi” și încercarea acestora de a convinge un număr de state, urmată deo „cascadă” a adoptării acestora, pentru ca stagiul final să fie al internalizării⁹³. Actorii nonstatali, prin eforturile de reglementare sau prin presiunea pe care o pot exercita asupra entităților politice, acționează ca agenți ai socializării (munca depusă de organizații precum Crucea Roșie este elocventă ca semnificație a afirmației de mai sus)⁹⁴.

Rolul normelor în politica internațională este cercetat în mod diferit de către cercetătorii constructiviști, Jeffrey Legro urmărește în ce măsură ele pot schimba comportamentul statelor și sistemul lor de credințe. Alți cercetători privesc rolul organizațiilor internaționale, Martha Finnemore, de exemplu, urmărește influența acestora în schimbarea politicilor statelor, și astfel, și în redefinirea identitară și a intereselor, precum și prin stabilirea comunităților epistemice. Organizațiile pot fi tratate, după cum am arătat deja, și ca birocratii, după cum arată o cercetare a lui Barnett și Finnemore. Acest fapt presupune, totodată, că dețin putere „prin abilitatea lor de a formula reguli impersonale”, pe care le vor folosi nu numai pentru reglementare, dar și pentru „a constitui și construi lumea socială”. Prin regulile lor, organizațiile internaționale „creează noi categorii de actori, formează noi interese pentru actori, definesc noi misiuni internaționale împărtășite și diseminează în

⁹⁰ C. Reus – Smit, Constructivismul, 2008, pp.222-223

⁹¹ G. Sorensen, Introduction to International Relations, 1991, p.45-48 și 218-229

⁹² Martha Finnemore, Kathryn Sikkink, International Norm Dynamics and Political Change, 1998.p.891

⁹³ Ibidem, pp.895-905

⁹⁴ Ibidem, p.902

jurul globului noi modele de organizare socială”. Pe de altă parte, aceste birocratii „pot deveni obsedate de propriile reguli pe seama misiunilor lor primare, producând rezultate inefficiente și justificate prin ele însele.”

Încercând să ofere o privire de ansamblu asupra modului în care perspectiva constructivistă interpretează rolul instituțiilor internaționale, Simmons și Martin ajung la concluzia că, în această concepție, spațiul normativ al interacțiunilor nu poate fi tratat drept un fapt exterior, exogen, dată fiind importanța pe care cercetătorii acestui curent o acordă semnificației sociale a interacțiunilor.⁹⁵

Din scurta expunere de mai sus se pot formula trei concluzii importante cu privire la modul în care constructivismul, în general, abordează instituțiile internaționale. Mai întâi că ele permit o multiplicare semnificativă a categoriilor de actori luați în considerare, precum și sporirea importanței acordată acestora în desfășurarea interacțiunilor internaționale. Actorii non statali nu sunt pentru constructiviști doar expresia intereselor statelor sau cantonați în sof politics, ci devin parte fundamentală a conducerii interacțiunilor. În al doilea rând, trebuie remarcat faptul că cercetătorii atașați acestei poziții au o mobilitate mult mai mare decât cei care aleg un alt punct de vedere privind nivelul de analiză pe care îl iau în considerare. Luând în considerare dor proveniența și influența normelor, vom observa că nivelul statal sau cel sistemic nu sunt suficiente. Aceste prime două observații sunt relativ ușor de făcut și nu necesită comentarii suplimentare. Cea de-a treia concluzie este mai puțin evidentă și cere o explicație. Condiderăm că, spre deosebire de teoriile raționaliste, teoriile constructiviste permit o descriere și înțelegere biunivocă și dinamică a relațiilor dintre agenți și instituțiile internaționale, care se codefinesc permanent.

Afirmația de mai sus încearcă să rezume elementele fundamentale comune ale întregii concepții constructiviste cu privire la rolul și poziția instituțiilor în formularea interacțiunilor internaționale. Ea reprezintă astfel și cea mai importantă concluzie cu privire la aportul constructivismului în acest domeniu. Vom afirma astfel că teza fundamentală a concepției constructiviste postulează că identitățile și interesele actorilor sunt co-constitutive, supuse, prin relațiile cu ceilalți, unei permanente redefiniri. Instituțiile sunt destinate a formula și formaliza

⁹⁵ B.A. Simmons, L.L. Martin, *International Organizations and Institutions*, 2002, p.198

regulile acestor interacțiuni, fiind expresia intereselor și a identităților fondatorilor. Prin schimburile simbolice pe care le presupun instituțiile, actorii sunt supuși unei presiuni în sensul redefinirii identităților și intereselor lor, motiv pentru care vor presa în direcția unor schimbări ale regulilor cantitative și calitative, precum și, eventual, o extindere a aplicabilității acestora. Similar ca în situația binomului structură agent, și în raporturile dintre agenți și instituții cei doi termeni se codetermină într-un proces continuu. Instituțiile sunt un produs al intențiilor actorilor, dar oferă și rezultate neintenționate de aceștia, independente, cel puțin în anumite momente, de voința lor. Instituțiile și agenții se găsesc într-un proces continuu de adaptare reciprocă.

Postulând importanța interacțiunilor în definirea actorilor, constructivismul este, probabil, unul dintre cele mai potrivite curente pentru studierea instituțiilor internaționale, dat fiind faptul că acestea ocupă un loc central în spațiul său ontologic, epistemologic și metodologic, în termeni de logică a cercetării, marele avantaj pe care îl are constructivismul în studierea instituțiilor în comparație cu alte teorii este dat de faptul că oferă o explicație mai completă asupra apariției instituțiilor, precum și una asupra dinamicii acestora. Criticele celei mai profunde, venite din partea teoriilor raționaliste, sunt de fapt aduse tuturor teoriilor „reflectiviste” și se referă mai ales în metodologia pe care o folosesc și la capacitatea de a oferi teorii falsificabile.

Fără a intenționa prezentarea pe larg a acestei dezbateri epistemologice, trebuie notată o tendință în cercetările de profil, întrucât se pare că avantajele presupuse de privirea „dinăuntru” asupra socialului și concentrarea asupra dinamicilor din relația agent-instituție ar fi devenit din ce în ce mai convingătoare în ochii teoreticienilor. Simmons și Martin constată că, prin provocarea aruncată de constructivism, cercetarea pozitivă clasică a devenit aproape imposibilă și sugerează că studiile de caz și analizele contrafactice preferate de constructiviști să fie, pentru depășirea problemelor metodologice, completate eventual de abordări mai tradiționale⁹⁶. Cum este posibilă schimbarea, eventual majoră, a metodologiei prin păstrarea, quasi intactă, a corpusului epistemologic este însă o întrebare pe care cele două autoare nu o formulează și, prin urmare, nici nu-i răspund. Perspectiva teoretică determină în bună măsură alegerea instrumentarului de cercetare, astfel încât

⁹⁶ B. A. Simmons, L.L.Martin, op.cit, p.198

combinarea rezultatelor unor studii bazate pe asumptii diferite, foarte promițătoare ca provocare academică, este, de fapt, dificil de realizat științific.

Multitudinea definițiilor instituțiilor internaționale se datorează modului în care sunt acestea tratate de către diferitele teorii ale domeniului, care provin din chiar asumptiile de bază ale acestora. Din acest motiv, atenția a fost concentrată asupra locului pe care patru școli de gândire importante – teoriile realiste, liberale, ale Școlii engleze și cele constructiviste – îl acoră acestor forme de coagulare a acțiunii actorilor în mediul anarhic în care evoluează, prin prisma opticii specifice pe care o propune fiecare asupra relațiilor Internaționale.

După cum am observat, fiecare dintre aceste orientări potențează astfel instituțiile. Foarte sumar, perspectiva realistă refuză practic un rol identificabil instituțiilor. Anarhia internațională condamnă, practic, statele la adoptarea unei politici egoiste de autoajutorare, instituțiile având un rol doar în măsura în care entitățile politice suverane doresc un asemenea loc. Mai ales în domeniul aspectelor hard ale politicului, cooperarea este, în viziunea realistă îngreunată de dorința actorilor de a împiedica o redistribuire dezavantajoasă a puterii.

Din linia liberală, ne-am concentrat asupra școlii care acordă cea mai mare atenție acestor formule de conjugare a actorilor suverani, numită chiar „instituționalism”. Acești neoliberali împărtășesc cu neorealiștii ideea raționalității actorilor, acceptând însă un rol și celor nonstatali, chiar dacă relativ marginal. Preocupați fiind însă de problema cooperării dintre state, ei insistă asupra efectelor pe care îl au instituțiile și se întreabă cum de este posibil acest lucru în condițiile anarhiei. Răspunsul îl găsesc pe interesele actorilor, astfel încât afirmă, spre deosebire de neorealiști, că aceștia acordă un mare interes câștigurilor absolute.

Pentru orientarea Școlii engleze, conceptul fundamental este cel de ordine, de natură a da un nou înțeles anarhiei sistemului. Statele formează o societate în ideea că se simt legate între ele printr-un mod anume de a se raporta unele la altele, conservarea sistemului și a societății fiind un scop încă mai important decât propria supraviețuire. Pozitionându-se singuri între orientarea hobbesiană și cea kantiană, cercetătorii atașați acestei tradiții recunosc existența unui spațiu normativ, limitat însă pe cât posibil, practic doar cât să se justifice folosirea termenului de „societate”, care se exprimă prin instituțiile stabilite între state suverane.

În ceea ce privește perspectiva constructivistă, aceasta este fundamentată pe o logică socială, prin care este posibilă depășirea limitelor identificate în discuție a abordărilor statocentrice. Constructivismul poate interoga de o manieră mai profundă influența actorilor nonstatali. Aceștia nu mai sunt doar expresia intereselor statelor, nici cantonați în soft politics, ci devin participanți la conducerea interacțiunilor, contribuind astfel la formularea normelor relevante la nivel social. Un alt avantaj teoretic provine din perceperea suveranității actorilor ca fiind o normă supusă dinamicii sociale. Fiind astfel posibilă considerarea unei plaje mai largi a nivelurilor de analiză, și rolul instituțiilor poate fi analizat mult mai firesc. Cea mai importantă observație se referă însă la relația dintre actorii sociali și instituții. Pe baza aceleiași dinamici sociale, am încercat să demonstrăm că instituțiile nu sunt doar expresia intereselor actorilor, ci se află cu aceștia într-o relație de codeterminare continuă biunivocă, adaptându-se reciproc.

Un alt curent care interacționează cu cele evidențiate mai sus este Școala de la Copenhaga care oferă o metosă operațională constructivistă prin încorporarea principiilor tradiționaliste iar, pe de altă parte, eliminarea frontierei artificiale dintre securitate și economic și propunerea unor noi modalități de studiu a interrelaționării domeniilor vieții sociale.

În concepția școlii de la Copenhaga, amenințările se pot manifesta într-o varietate de contexte politice sau domenii ale vieții: politic, militar, economic, cultural, demografic, ecologic.

Barry Buzan, Ole Waever și Jaap de Wilde sunt adepții lărgirii sferei de definire a securității și a relațiilor internaționale răspunzând acuzațiilor aduse de tradiționaliști care afirmau că acest model este incoerent.

Constructiviștii susțin că aceste identități ale statelor sunt complexe, schimbătoare și că ele apar în urma interacțiunii cu alte state, de cele mai multe ori printr-un proces de socializare. Unii constructiviști sunt de acord cu ideea că statele se pot conceptualiza unul pe altul în așa fel încât să nu mai existe pericolul dilemelor de securitate, curselor înarmării sau alte pericole ale anarhiei. Europa, un continent care a fost centrul a două conflicte militare în prima jumătate a secolului XX, este un exemplu în acest sens. Identitățile europene sunt intercalate acum cu Uniunea Europeană, nu cu naționalismul violent care a condus la două războaie mondiale. Din punctul de vedere al

constructiviștilor politica de putere, anarhia și forța militară nu pot explica această mișcare. În schimb instituțiile, regimurile, normele și schimbările în identitate oferă explicații mai bune.

Constructivismul face parte din abordările controversate pentru studiul relațiilor internaționale și a mediului de securitate, dar devine din ce în ce mai puțin ignorat. Unii mai optimiști sugerează că ar putea avea loc o îmbinare a cercetării realiste cu cea constructivistă.

Piramida trebuințelor formulată de Abraham Maslow plasează nevoia de securitate pe al doilea nivel de importanță imediat după nevoile fiziologice. Securitatea reprezintă o chestiune ce ține de strategie, respectiv de fixarea priorităților față de un context geopolitic, de reurse, de alianțe, de planificare și nu în ultimul rând de management.

După 1990 securitatea tinde spre acumularea de noi aspecte. În concepția comună, securitatea este înțeleasă drept capacitatea unui „actor”, tradusă în vectori de putere de a-și proteja valorile fundamentale și de a le sprijini în proiecția lor în arena internațională.

Conceptul de securitate operează la toate cele trei nivele de analiză – individual, statal și sistemic- și identifică atât la nivel de comportament cât și o posibilă condiție universală.

Securitatea ar putea fi privită ca un parametru principal de calitate al tuturor proceselor și sistemelor. Un alt mod de a privi securitatea îl constituie raportul dintre cele trei elemente fundamentale: protecția, descurajarea, prelucrarea evenimentului nedorit.

Teoria marxist-leninistă a relațiilor internaționale abordează structura socio-economică a unui stat, determinantă pentru comportamentul internațional și de politica sa externă. La începutul anilor 1840, K. Marx și F. Engels scriau că globalizarea de tip capitalist eroda dramatic fundamentele sistemului internațional de state, în opinia lor, conflictul și rivalitatea se vor manifesta în unul sau două clase sociale principale: burghezia națională și proletariat.⁹⁷

Principalele trăsături ale teoriei marxiste pun accentul pe factorii economici în manifestarea relațiilor internaționale și explică diferendele și conflictele prin fenomenele de dominație și exploatare, pentru Marx istoria fiind o luptă asiduă pentru satisfacerea nevoilor primare pentru înțelegerea lumii fizice pentru a ține piept dominației și exploatării de clasă și pentru a învinge teama

⁹⁷ Scott, Burchill, Andrew, Linklater Richard, Devetak, Kack Donnelly, *Teoria Relațiilor internaționale*, Ed. Institutul European, Iași, 2008, p.121

și neîncrederea în restul clasei umane;⁹⁸ văd lumea ca un întreg în care nu este posibilă o separare clară a diferitelor aspecte ale vieții sociale: afirmă importanța claselor sociale, definiție prin proprietatea asupra mijloacelor de producție, postulând conflictul dintre acestea, făcându-se distincția dintre titularii de putere și deținătorii de capital, văd statul ca fiind condus de interesele burgheziei,⁹⁹ și a cărei existență este fundamentală pentru apărarea țării de atacurile capitaliste, eliminarea altor clase, asigurarea organizării economice și educației culturale (Marx, Lenin, Stalin)¹⁰⁰.

Deși gânditorii marxiști au fost mai mult preocupați de modurile de producție conflictul de clasă, revoluția politică și socială, la sfârșitul secolului al XIX lea și începutul secolului XX, aceste principii au fost regândite din cauza revirimentului naționalismului și a pericolului unui război major.

În acest context trebuie privită teoria imperialismului capitalit – care după gândirea marxistă, cunoaște maximul dezvoltării la sfârșitul secolului XIX¹⁰¹ - ce postulează principiul conform căruia contradicțiile interne și externe inerente capitalismului împing statele capitaliste spre expansiune teritorială, ceea ce duce în cele din urmă la confruntare militară directă între ele, factorul catalizator reprezentându-l natura transnațională a capitalismului comercial ce determină capitalismul comercial să integreze noi societăți în piața mondială. În sprijinul explicării acestei teorii, Karl Marx împarte sistemul mondial în două tabere distincte de stat: statele din centru și statele de la periferie, ce se află în continuă confruntare. Relațiile între aceste două tabere fiind guvernate de legile economice ale acumulării și expansiunii capitalului determină inevitabile crize sistematice.

Teoreticienii marxiști împărtășesc o concepție comună asupra socialului potrivit căreia lumea este văzută de aceștia ca un întreg în care nu este posibilă o separare clară a diferitelor aspecte ale vieții sociale. Pentru ei, economicul, politicul și socialul sunt extrem de strâns legate. Această gândire holistă este transpusă și în strategiile de cercetare, astfel teoreticienii marxiști consideră că partajarea cunoașterii prin introducerea unor frontiere interdisciplinare – științele economice separate

⁹⁸ Ibidem, p.122

⁹⁹ Andrei Miroiu: Radu, Sebastian. Ungureanu (coord), Relations Internationales, Puf. Paris, 1992, p.49

¹⁰⁰ Stefano Guzzini, op. Cit. P.166

¹⁰¹¹⁰¹ Ibidem, p.167

de cele sociale, de istoric etc. – sunt doar piedici în calea înțelegerii. O altă traăsătură întâlnită în toate perspectivele de inspirație marxistă este concepția materialistă asupra istorie.

În acest sens, în teoriile marxiste, adevărații actori ai vieții politice sunt clasele sociale și reprezentanții lor. Faptul prezintă o importanță aparte pentru domeniul Relațiilor Internaționale, deoarece confruntarea dintre clase devine mai importantă decât cea interstatală. Statele capitaliste sunt conduse, de fapt, de interesele de clasă ale elitei economice, adică, de interesele burgheziei. Din perspectivă marxistă, explicația cea mai importantă pentru izbucnirea războaielor, de exemplu, este competiția economică dintre capitaliștii diferitelor state.

Diversele curente neomarxiste au încercat să explice că imperialismul văzut ca „aspect al stadiului cel mai avansat al capitalismului” sau „rezultat al unui nou stadiu specific al capitalismului, numit capitalist monopolist, în care concurența crescând trebuie să cuprindă întreaga lume¹⁰²” (Lenin), rămâne un factor explicativ esențial al relațiilor internaționale îndeosebi în situația subdezvoltării. S-a stabilit chiar un model teoretic al statului periferic, exploatat de statul dezvoltat, prin intermediul elitelor conducătoare. Acest „schimb inegal va împiedica statul periferic să se desprindă de staul său de subdezvoltare și explică creșterea prolifică a centrului aprovizionat de bogățiile naturale ale periferiei”¹⁰³. Curentul neomarxist descrie fenomenul de hegemonie, definit ca o situație în care puterea este atât de inegal răspândită în cadrul sistemului mondial încât un stat poate să impună propriile reguli și interese în domeniul economic, politic, militar, diplomatic și chiar cultural. Actorul hegemon își instituie influența prin abilitatea mijloacelor proprii care pot fi: firme, companii, bănci, de a acționa eficient la nivel global, iar celelalte mari puteri devin de fapt „state client”¹⁰⁴. Antonio Gramsci reprezintă un punct de cotitură în evoluția intelectuală a marxismului și neomarxismului, prin importanța pe care o acordă nu numai factorilor materiali ci și ideilor. Gramsci constată că revoluția nu s-a produs în societățile dezvoltate și explică, acest fapt nu numai prin controlul asupra instituțiilor de forță ale statului, ci și prin dominația cultural valorică a claselor superioare asupra celor inferioare.

¹⁰² Antoine. Gazao, Les relations Internationales, Gualino, Ed. Paris, 2001, p. 19

¹⁰³ Ion Deaconescu, Teoria relațiilor internaționale, Ed. Sitech, Craiova, 2005, p.29

¹⁰⁴ Mihail. E. Ionescu., op. Cit, p.24

Neomarxismul și alte teorii sovietice. Criteriul neomarxist se revendică de la ciclurile pe termen lung evidențiate de economistul sovietic Nikolai Kondratiev în anii 1920. Experiența istorică prelucrată de acest criteriu a pus în relief teza ciclurilor economice lungi definite prin două etape: de expansiune și de regresie.

Aceste faze economice nu sunt egale ca durată, dar ciclurile lungi se repetă la fiecare jumătate de secol. Ciclurile lungi sunt sincronice, nefiind împiedicate de granițele naționale, reflectând dezvoltarea internă în sistemul internațional în curs. Pentru această orientare teoretică, sistemul mondial a fost construit odată cu expansiunea capitalistă de tip occidental la eșalon global, înregistrată la sfârșitul secolului XV.

Referindu-se la acest aspect, Emmanuel Wallenstein în principala sa operă „Sistemul mondial modern” sublinia: „spre sfârșitul secolului VX și începutul secolului XVI s-a născut ceea ce numim o economie mondială europeană; n-a fost un imperiu, chiar dacă era tot atât de întinsă ca un mare imperiu și avea câteva trăsături comune cu el. Era, toruși, diferită de acesta și nouă istoricește un tip de sistem social pe care lumea nu-l cunoscuse până atunci care reprezintă trăsătura distinctivă a sistemului modern”¹⁰⁵.

Toate teoriile marxiste clasice ale imperialismului apărute după acesta au stat pe același principiu conform căruia contradicțiile interne și externe inerente capitalismului împing statele capitaliste spre expansiune teritorială ceea ce duce în cele din urmă la confruntarea militară dintre ele. Cu toate acestea diversele, abordări marxiste desfășoară o considerabilă varietate când se referă la identificarea precisă a acestor contradicții și la cauzele principale ale expansiunii imperialiste.¹⁰⁶

Marxismul postulează expansiunea ca fiind o caracteristică de bază a statelor capitaliste. În gândirea marxistă problema imperialismului era tratată din perspectiva statelor capitaliste, lumea a-III-a în defavoarea căreia desfășura această expansiune, nu era tratată în viziunea lui Marx. Atunci când vine vorba despre el, Marx era de principiu majoritar gândirii liberale privind impactul progresist al capitalismului asupra societății precapitaliste.

¹⁰⁵ Immanuel, Wallenstein, Sistemul mondial modern, Ed. Meridiane, București, 1992, vol. I, p.23

¹⁰⁶ Ibidem, p.198

Relațiile externe din lumea capitalistă erau mediate de capitalul comercial până în preajma revoluției industriale. Capitalismul comercial avea rolul de a integra noi societăți în piața mondială chiar dacă și implicit nu le și transformă.

Odată ce acesta a preluat controlul, expansiunea capitalistă a devenit totuși capabilă să aibă un rol brutal, dar progresist în inițierea industrializării¹⁰⁷. Plecând de la aspectul transnațional al economiei capitaliste, Marx a atras atenția asupra naturii transnaționale ale relațiilor internaționale, fenomen desfășurat în poșida fenomenului naționalismului apărut ca un factor posibil al schimbului în contextul relațiilor internaționale.

Conform principiului marxist, teoria relațiilor internaționale împarte sistemul mondial în două tabere distincte de state: statele din „centru” și statele de la „periferie”, între acestea existând o continuă confruntare. Relațiile între aceste două tabere fiind guvernate de legile economice ale acumulării și expansiunii capitalului determină inevitabile crize sistemice. Acestora li se adaugă capacitatea de inovație tehnologică.

Pentru ca o putere să devină actor hegemon trebuie ca ea să-și adjudece avantajele sistemului, la toate „etajele” amintite, în asemenea situații, celelalte mari puteri devin de fapt „state client”¹⁰⁸.

„Lumea anului 2050 va fi lumea pe care noi înșine o vom crea. Politica următorilor 50 de ani va fi politica acestei restructurări a sistemului nostru mondial.”¹⁰⁹

Referindu-se la alte teorii neomarxiste sau sovietice în domeniul relațiilor internaționale, Stefano Guzzini distinge două mari orientări în ce privește explicarea imperialismului. Prima orientare, a cărei principală susținătoare este Rosa Luxemburg, susține că imperialismul nu este altceva decât un aspect al stadiului cel mai avansat al capitalismului. Expansiunea colonială demonstrează nevoia disperată a capitalului, care folosește statul ca vehicul, de a extinde capitalismul spre ultimele zone ale lumii necapitaliste, pentru a realiza plus valoare imposibil de obținut în propria țară.

¹⁰⁷ Stefano Guzzini, op.cit. p. 165

¹⁰⁸ Mihail. E. Ionescu. Op.cit. p.24

¹⁰⁹ Immanuel, Wallenstein, The World- after the Cold War, în Journal of Peace Researche, vol. 30, nr. 1 din 1993, p.5

A doua orientare, care a câștigat o popularitate însemnată grație lui Lenin, vede imperialismul ca pe un rezultat al unui nou stadiu specific al capitalismului, numit capitalismul monopolist, în care concurența crescândă trebuie să cuprindă toată lumea¹¹⁰. Dintre gânditori clasici marxiști Rosa Luxemburg a analizat cel mai bine impactul imperialismului asupra societăților precapitaliste. Distrugerea economiei naturale, perfecționarea mijloacelor de producție și proletizarea, adică expansiunea muncii salarizate. Până la urmă, în opinia sa, expansiunea va folosi mijloacele violenței politice și fizice, așa cum se întâmplă în revoluții și războaie iar imperialismul rămâne expresia politică a procesului acumulării de capital, în competiția pentru rămășițele lumii necapitaliste.

Teza sa a fost criticată, încă de la acea vreme, de Buharin și de Lenin, deoarece neglija adaptările dinamice ale procesului capitalist de producție, subproducția de azi poate fi absorbită de nivelul consumului de mâine.¹¹¹

Un alt gânditor marxist, Rudolf Hilferding, a arătat că cele două capitaluri financiar și industrial, fuzionaseră în capitalul financiar. Astfel, economiile industriale nu erau dominate de o largă clasă burgheză, ci de elita sau un mic grup monolitic. Statul acționează în interesul lor, care poate fi uneori împotriva interesului altor starturi burgheze, dar niciodată împotriva burgheziei și capitalismului ca atare.

O altă teorie marxistă o reprezintă și teza ultraimperialismului a lui Kautski, respinsă însă atât de Luxemburg, cât și de Lenin, Kautski, care era o figură centrală a partidului social democratic austriac, susținea că burghezia era suficient de națională pentru a împărți lumea fără a se expune riscurilor și costurilor războiului.

Așadar, baza concepțiilor sovietice asupra relațiilor internaționale este reprezentată de teoriile marxiste asupra imperialismului. Evoluția lor reprezintă însă o legătură contradictorie cu practica politicii externe sovietice.

Principalele schimbări care au modificat corelația forțelor în detrimentul intereselor imperialiste sunt legate de creșterea puterii militare a URSS, creșterea puterilor economiilor japoneze

¹¹⁰ Stefano Guzzini, op. Cit. P.167

¹¹¹ Ibidem, p.169

și vest europene și dezvoltarea mișcărilor de eliberare națională. Dată fiind reticența subiectivă a SUA de a folosi forța în timpul și după războiul din Vietnam, declinul puterii americane era mai important decât creșterea efectivă a puterii sovietice. Această schimbare a fost apoi folosită pentru a explica comportamentul SUA: competitivitatea atomică a URSS, cuplată cu presiunea Europei, au forțat politica americană de destindere.

Dubla semnificație a acestei abordări în realizarea ei practică a făcut ca ea să devină auto-contradictorie în două aspecte importante ale politicii internaționale. Primul aspect se leagă de politica sovietică privind lumea a treia, pentru a armoniza tactica coexistenței interstatale sau internaționale Brejnev declara că coexistența pașnică nu se aplică mișcărilor de eliberare națională. Însă tocmai expansiunea sovietică în lumea a treia și schimbarea implicită a balanței de putere a fost cea care a promovat reacția SUA și încercarea de a pune în legătură acest comportament al sovieticilor cu alte niveluri ale relațiilor SUA- URSS.

Pe lângă promovarea luptei interne de clasă în Occident, ajutorul dat forțelor antiimperialiste contravenea principiului non ingerinței. Al doilea aspect consta în disponibilitatea URSS de a lăsa adesea interesele interstatale să prevaleze în dauna solidarității de clasă. Între securitate și internaționalism proletar, URSS alegea ceea ce îi servea cel mai bine interesele pe care le percepea, fără a ține seama de responsabilitățile sale ideologice asumate.¹¹²

*Feminismul*¹¹³ este o doctrină teoretică și de acțiune care revendică lupta împotriva inegalității de gen, promovând afirmarea femeii în societate prin ameliorarea și extinderea rolului și drepturilor sale. „Doctrina nu trebuie confundată, ca în acreditarea vulgatei, cu simpla revendicare a unor drepturi”¹¹⁴.

Contribuțiile feministe cuprind o varietate de direcții de abordare, dar toate au în comun intuiția că genul contează în înțelegerea modului de funcționare a Relațiilor Internaționale, în special în probleme privind războiul sau securitatea internațională.¹¹⁵

¹¹² Teodor Frnzeti, Dorel Bușe, op. Cit. P.50

¹¹³ Ștefan Mihăilescu, Din istoria feminismului românesc. Studiu și antologie de texte (1929-1948), Ed. Polirom, București, 2006, p.52

¹¹⁴ Mihaela Miroiu, Drumul către autonomie. Teorii politice feministe. Ed. Polirom, București, 2004, p.110

¹¹⁵ Joshua S. Goldstein, Jon. C. Pevehouse, Relații internaționale, Ed. Polirom, 2008, p.160

Se diferențiază trei tipuri de teorii feministe care oferă instrumente –euristice:

1. Feminismul empiric – se focalizează pe femei și/ sau explorează genul ca dimensiune empirică a relațiilor internaționale, corectează negarea sau subreprezentarea femeilor în politica mondială, produse ale falsei asumții că experiențele bărbaților pot fi prezentative atât pentru bărbați, cât și pentru femei, și că femeile sunt fie absente din activitățile politice internaționale, fie irelevante pentru procesele globale- cercetările feminine arată că statele în care există o mai mare inegalitate de gen sunt mult mai predispuse la a se implica în război sau a folosi forța.

2. Feminismul analitic – folosește genul drept categorie teoretică pentru a pune în evidență prejudecățile de gen asociate conceptelor din relațiile internaționale și a explica aspecte constitutive ale relațiilor internaționale astfel, imaginea hegemonică a masculinității este asociată cu autonomia, suveranitatea, înclinația spre raționalitate, obiectivitate și raționalism, iar noțiunea dominantă de feminitate este asociată cu lipsa acestor caracteristici.

3. Feminismul normativ – care reflectează asupra procesului de teoretizare ca parte a agendei normative pentru schimbări politice sau sociale, în sensul punerii la îndoială a anumitor sensuri și interpretări din teoria Relațiilor Internaționale.¹¹⁶

Ca ramuri ale feminismului putem aminti următoarele:

- Feminismul diferenței, se concentrează asupra valorizării feminismului, a contribuțiilor unice ale femeilor ca femei;
- Feminismul liberal, privește diferențele „esențiale” în capacitățile sau perspectivele femeilor sau bărbaților ca fiind triviale sau inexistente;
- Feminismul marxist, înțelege relațiile de gen ca elemente constitutive ale relațiilor sociale, ca instituții fundamentale pentru bunul mers al societății;
- Feminismul perspectival, consideră că identitatea istorică, socială, de gen a autorului influențează modul de teoretizare;
- Feminismul postmodernist- tinde să respingă presupunerile de gen făcute de feminisții diferenței și cei liberali, considerând acele diferențe arbitrare și flexibile.

¹¹⁶ Andrei Miroiu, Radu Sebastian Ungureanu (coord.), op. Cit, p.166

În țara noastră studiile Mihaelei Miroiu și ale Laurei Grunberg sunt printre primele încercări de a prezenta publicului ideile și problematica feminismului.

În România, între 1866 și 1932, femeile nu aveau dreptul să încheie nici un act administrativ decât cu învoirea soțului sau a justiției, nu puteau dispune de dotă și nici de veniturile realizate în timpul căsniciei, erau lipsite de dreptul de tutore și obligate să aibă domiciliul stabilit de soț, nu aveau drept de moștenire, dacă nu aveau copii, aveau acces limitat la educație, le era interzis dreptul de a vota sau a profesa în anumite domenii.

Dintre personalitățile feminine care au scris istoria prin lupta pentru drepturile civile și politice ale femeilor se înscriu: Sarmiza Bîlcescu (1867- 1935)- prima femeie în lume care a obținut titlul de Doctor în Drept, (la Universitatea din Sorbona), și prima femeie avocat în Europa, Ella Negruzzi (1876-1948)- prima femeie avocat din România, Alexandrina Cantacuzini (1877- 1944), scriitoarea Adela Xenopol, Margaret Hilda Thatcher (13 octombrie 1925)- fost prim ministru al Regatului Unit din 1979 până în 1990 etc.

Astfel integritatea perspectivelor feministe în abordări post moderniste, teorie politică și constructiviste reprezintă o strategie importantă pentru interacțiunea cu alți cercetători din domeniul Relațiilor Internaționale, iar recunoșterea relațiilor strânse dintre gen, idei, identități, norme și aspecte ale politicii și economiei internaționale poate avea beneficii importante pentru generarea de indicii privind procesele asociate transformărilor locale și globale.

O abordare a ansamblului contribuțiilor feministe la studierea relațiilor internaționale este o încercare dificilă, întrucât presupune o sinteză decât o anumită teorie sau chiar școală de gândire.

O a doua observație este că, atunci când discutăm despre feminism în relațiile internaționale, dacă dorim să respectăm rigoarea științifică, trebuie să tratăm de fapt în mod clar cele câteva tipuri distincte de teorii de inspirație feministă în Relațiile Internaționale și, în același timp, abordările de gen ale unor fenomene concrete ale realității și politicii internaționale de astăzi.

Feminismul aduce în relațiile internaționale atât o agendă teoretică nouă cât și o agendă de cercetare nouă, regândind fenomene internaționale mai vechi și comunicându-le într-un nou limbaj sau punând în centrul atenției realități internaționale ignorate până acum în cercetările tradiționale.

O caracterizare foarte succintă a fiecărui curent teoretic feminist al relațiilor internaționale poate aduce mai mult conținut și claritate acestor considerații introductive. Reducerea lor la un singur curent este imposibilă din cauza diversității și, mai ales, dat fiind că între ele există diferențe epistemologice, metodologice, ontologice și axiologice semnificative, în ultimele decenii, majoritatea teoriilor politice feministe au dobândit proiecții în domeniul relațiilor internaționale, ca disciplină, deși au apărut mult mai târziu decât „echivalentul” lor în teoria politică pură.

Feminismul marxist se înscrie în a doua etapă de teoretizare a genului ca punct de sprijin pentru critica teoriilor și practicilor internaționale consacrate. Caracteristică feminismului marxist este înțelegerea relațiilor de gen ca elemente constitutive ale relațiilor sociale, ca instituții fundamentale pentru bunul mers al societăților, întemeiate prin impunere sau negociere între grupuri a căror putere este substanțial diferită. Diferența de gen este o chestiune individuală, așa cum relațiile între sexe nu sunt în primul rând o chestiune privată. Ele sunt realități sociale, manipulate de-a lungul timpului pentru a servi, prin înțelegerea și organizarea acestor relații interesele dominante.

Feminismul teoriei critice este o altă teorie importantă în studiile feministe ale relațiilor internaționale care poate fi încadrată etapei genului ca element constitutiv. Fiind un curent mai recent, resimte asupra lui influențe marxiste, îndeosebi importanța acuzelor materiale evoluția societăților, influențe gramsciene – orice societate este scena unui conflict dialectic între forțele interesate de status-quo și cele interesate de schimbare- și influențe post-pozitive, în sensul conceperii cunoașterii ca subiective, limitate și aservite întotdeauna unor interese greu perceptibile. Feminismul teoriei critice încorporează distincția fundamentală operată de Robert Cox între teoriile orientate spre rezolvarea problemelor și cele critice.

Feminismul constructivist este al patrulea curent teoretic important în studierea relațiilor internaționale, caracterizat în principal prin abordarea problemelor identității în politica internațională, a mecanismelor de producere a identității colective și instituționale și a implicațiilor interacțiunilor: internaționale pentru construirea, recunoașterea sau infirmarea identităților asumate pe plan extern.

Feminismul perspectival este astăzi una dintre cele mai bine reprezentate linii de cercetare feministă în relațiile internaționale, analiza și critica asumpțiilor de gen implicite domeniului, așa

cum a fost el definit și teoretizat până în acest moment. Feminismul perspectival consideră că identitatea istorică, socială de gen a autorului, a teoreticianului influențează modul de teoretizare. Identitatea masculină a tuturor autorilor din relațiile internaționale constituie una dintre explicațiile faptului că atât disciplina cât și realitatea internațională sunt înțelese și proiectate conform unei viziuni masculine asupra lumii.

Feminismul postmodern este un curent de teoretizare a relațiilor internaționale care a câștigat teren mai ales în a doua parte a anilor 90 și în anii 2000¹¹⁷. Desigur, dacă, respectăm ideile posmodernismului în general, asocierea dintre feminism și postmodernism este o problemă în sine, câtă vreme postmodernismul contestă orice esență obiectivă, ”naturală” a realității, inclusiv o identitate comună a femeilor în spațiu și timp, care ar putea alimenta o abordare feministă.

O abordare onestă, dar puțin informată, referitoare la problematica genului în relațiile internaționale, dar mai ales în peisajul literaturii de specialitate existente în România, ar porni, cel mai probabil, de la ideea că puține lucruri pot fi mai diferite și mai lipsite de legătura cu lumea internațională decât existența incontestabilă a unor diferențe de gen.

Data fiind imaginea standard a relațiilor internaționale – ca lume a puterii, a conflictului, a războiului, a anarhiei, într-adevăr, ce poate fi mai departe aparent, decât existența femeilor și universul asumatelor valori specifice, feminine ale emoționalului, esteticului, naturalului, grijii, slăbiciunii și dependenței, fără puncte de intersecție cu valorile lumii internaționale.

Studiind lucrările feministe despre lumea internațională, putem constata că acestea se orientează, cel mai adesea, spre trei direcții. Prima își propune să evidențieze faptul că femeile au existat în relațiile internaționale și până acum dar rolul lor a fost ignorat. Este o abordare mai ales la feministe liberale, fără a se limita totuși doar la acestea. Războiul însuși este descris într-o altă formă.

O a doua categorie importantă a literaturii feministe în relațiile internaționale se concentrează pe critica profundă a teoriilor consacrate, dela premise șo până la ultimele consecințe teoretice și

¹¹⁷ În timp ce feminismul perspectival se impune, încă din anii 1980, prin câteva lucrări de referință ale lui Cynthia Enloe, Jean Bethke Elshtain și Sara Ruddick

chiar practice. Este categoria cel mai bine reprezentată în literatura de ultimelor decenii și în marea majoritate a curentelor teoretice feministe.

În fine, al treilea tip de literatură feministă în domeniul relațiilor internaționale a prins contur în ultimii zece ani, pe măsură ce depărtarea de începuturile timide și dezvoltarea uimitoare a subdomeniului a facilitat un salt calitativ al cercetării. A treia categorie reunește acele lucrări care transgresează criticile sau le duc, mai departe, pentru a propune reteoretizări coerente, fundamentate, ale realității internaționale și, chiar mai mult, pentru a genera procese de inovare a practicilor, actorilor, regulilor.

Postmodernismul, ca și feminismul și constructivismul, este o abordare mai largă a cercetării care și-a lăsat amprenta pe diferite discipline academice, mai ale, pe studiul literaturii. Din cauza rădăcinilor literare, postmoderniștii acordă o atenție deosebită textelor și discursurilor – modului în care oamenii vorbesc și scriu despre subiectul lor.

În viziunea acestuia, discursurile nu sunt controlate de indivizi, ci mai degrabă au o putere a lor în sine, prin faptul că generează o cunoaștere particulară. Incluzând concepte centrale ale definiții ale problemelor cu care s-a operat și care de cele mai multe ori sunt acceptate fără discuție. Aceasta înseamnă că nu există nici un adevăr nedisputat despre natură sau viața umană. Totuși, nu înseamnă că postmoderniștii n-ar privi cu un ochi critic structurile ierarhice. Un adevăr pe care-l contestă ei, este, de exemplu, distincția dintre canoanele cunoașterii care se predă în școli și universități, și miturile, legendele, noțiunile „de bun simț” care se transmit din generație în generație, prin familii și comunități locale¹¹⁸. Conform gânditorilor post moderni, un discurs nu este numai o relatare sau o poveste despre ceva sau cineva, ci este o practică care formează sau creează sistematic obiectele despre care vorbesc.

Postmodernismul este preocupat de demascarea „interferențelor textuale din spatele politicii de putere”. „Realitatea” politicii de putere este întotdeauna deja constituită prin textualitate și moduri de reprezentare înscrise.

¹¹⁸ Jill Steans, Liyod Pettiford, Introducere în relațiile internaționale, Ed. Antet, Filipeștii de Târg, 2008, p.163

De pe aceste poziții postmoderniștii au criticat realismul, spunând că acesta nu poate justifica revendicarea că statele sunt actorii centrali ai relațiilor internaționale și că statele funcționează ca actori unitari cu seturi coerente de interese obiective. În plus, criticii postmoderni ai realismului nu văd nimic obiectiv și universal în interesele statelor, iar statele le consideră ficțiuni, ce nu au o realitate tangibilă și ce au fost create pentru a da sens acțiunilor indivizilor. Pentru postmoderniști, statele nu sunt actori unitari, ci sunt multiple realități și experiențe care stau ascunse sub suprafața entităților fictive construite de realități.

O altă critică adusă realismului este aceea că omite femeile și genul concentrându-se asupra marilor puteri. Feminismul postmodern este de acord cu feminismul diferenței că realismul poartă înțelesuri ascunse despre rolurile gen, dar neagă că există vreun înțeles fixat, inerent fie genului masculin, fie celui feminin, în studierea războiului, feminismul postmoderniștii au renunțat la arhetipurile de „războaie drept și de suflet frumos”.

Dubla citire expune relația dintre efectele de stabilitate și destabilizări prin folosirea unei analize bazate pe o citire dublă – prima citire este un comentariu / repetiție a interpretării dominante și redă cu fidelitate relatarea dominantă, repetând pașii fundamentali din argument și demonstrând cum textul, discursul sunt coerente și consistente cu ele însele; cea de-a doua citire o destabilizează, punând accent pe acele puncte de instabilitate din text/discurs, demascând tensiunile interne și modul cum sunt ele acoperite sau excluse.¹¹⁹

Bibliografie

David A. Baldwin, Neorealism and liberalism: The contemporary Debate, Columbia University Press, New York, p.4, Stevens S Lamy, 2005,

Barry Buzan, Popoarele, statele și frica. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece, Cartier, Chișinău, 2014,

Edward Kolodziej, Securitatea și relațiile internaționale, Editura Polirom, 2007,

Andrei Miroiu, Radu Sebastian Ungureanu, Manual de Relații Internaționale, Polirom, Iași, 2006,

Ionel Nicu Sava, Studii de securitate, Centrul român de studii regionale, București, 2005,

Radu Sebastian Ungureanu, Securitatea, suveranitatea și instituții internaționale, Editura Polirom, Iași, 2010,

Kenneth N. Waltz, Teoria politicii internaționale, Polirom, Iași, 2006

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

Securitate internațională și diplomatie publică

III. Securitatea internațională – obiectiv fundamental al diplomației

Cuprins

1. Diplomația – arta negocierii
2. Diplomația militară și rolul său în prevenirea conflictelor

Concepte cheie: arta negocierii, diplomatie militară, guvernare, prevenirea conflictelor.

Obiectivul acestei unități de învățare este de a aprofunda noțiunea de diplomatie și de a cunoaște și alte forme ale acesteia.

III.1 Diplomația – arta negocierii

În actuala arhitectură de securitate internațională, diplomația publică apare ca un element central al oricărei strategii naționale de politică externă a statelor, al oricărei strategii de comunicare a organizațiilor internaționale, dar și al oricărei strategii de marketing al organizațiilor non-guvernamentale, principalii actori ai scenei politice internaționale. Deși este utilizat foarte des de mediile politice, diplomatice, academice sau de reprezentanții mass-media, acest termen nu a fost decât rareori analizat cu rigurozitate. Diplomația publică este un termen foarte des utilizat în zilele noastre, atât legat de activitatea guvernamentală, cât și pentru a evidenția activitatea altor actori prezenți pe scena internațională, cum sunt organizațiile internaționale, organizațiile non-guvernamentale, companiile multinaționale ș.a.

Diplomația publică diferă de diplomația clasică prin faptul că diplomația publică nu interacționează cu guverne străine, ci cu indivizi, grupuri sociale, organizațiile non-guvernamentale și organizații internaționale. Ce reprezintă, însă, diplomația publică? Acest termen a început să fie folosit pe la jumătatea secolului al XX-lea și, de atunci și până în zilele noastre, a beneficiat de mai multe

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro
☎ 021.455.1721 🌐 www.europa2020.spiruharet.roEuropa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

definiții. Esența termenului diplomație publică se referă la comunicarea cu publicul din țări străine, făcând astfel deosebirea clară față de diplomația clasică, care privește comunicarea dintre guverne.

Definiția modernă a diplomației publice a fost prezentată în anul 1965 de Edmund Gullion, decanul Facultății de Drept și Diplomație Fletcher a Universității Tufts din Statele Unite ale Americii, cu prilejul inaugurării Centrului de Diplomație Publică Edward R. Murrow, în cadrul facultății respective.

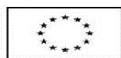
Într-una din primele sale broșuri, Centrul Murrow a descris diplomația publică ca fiind o activitate care privește influențarea atitudinilor publice în formarea și executarea politicilor externe. Ea înglobează dimensiuni ale relațiilor internaționale care depășesc diplomația tradițională, cum sunt cultivarea de către guverne a opiniei publice din alte țări, interacțiunea grupurilor private și de interese dintr-o țară cu cele dintr-o altă țară, raportarea afacerilor externe și impactul lor asupra politicii, comunicarea între aceia a căror ocupație este comunicarea, cum sunt diplomații sau corespondenții din străinătate și procesele comunicării interculturale.¹²⁰

G.R. Berridge și Alan James au definit diplomația publică ca fiind un termen apărut în a doua jumătate a secolului XX pentru propaganda executată de diplomați.¹²¹ Edward R. Murrow, director al Agenției de Informații a SUA (USIA), sublinia în anul 1963 rolul diplomației publice de promotor al intereselor naționale și al securității naționale. În sprijinul acestei afirmații, într-o Declarație prezentată în fața Subcomitetului privind Mișcările și Organizațiile Internaționale al Comitetului pentru Afaceri Externe al Camerei Reprezentanților din Congresul SUA, la 28 martie 1963, Murrow arăta: În urmă cu zece ani, Comitetul Jackson, înființat pentru a studia programele noastre de informare la nivel mondial, afirma că orice program sprijinit de fonduri guvernamentale poate fi

justificat doar în cazul în care sprijină realizarea obiectivelor naționale. Sunt de acord și acesta este scopul, singurul scop al USIA astăzi: să promoveze realizarea obiectivelor de politică externă ale SUA, așa cum sunt ele enunțate de Președinte și de Departamentul de Stat. Facem acest lucru în două

¹²⁰ J. Michael Waller, *The Public Diplomacy Reader*, The Institute of World Politics Press, Washington, 2007, p.23

¹²¹ G.R. Berridge and James Alan, *A Dictionary of Diplomacy*, p.218

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NATIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

feluri: în primul rând prin influențarea atitudinilor publice în străinătate în sprijinul acestor obiective și, în al doilea rând, prin consilierea Președintelui și a ramurii executive privind implicațiile opiniei publice străine asupra politicilor și programelor actuale și viitoare ale SUA. Căutăm să influențăm gândirea oamenilor prin diverse căi de comunicare: contact personal, emisiuni radio, biblioteci, publicarea și distribuirea de cărți, presă, filme artistice, televiziune, expoziții, predarea limbii engleze și altele.¹²²

Departamentul de Stat consideră că diplomația publică se referă la programe cu finanțare guvernamentală a căror intenție este să influențeze opinia publică din alte țări; instrumentele sale cele mai importante sunt publicațiile, filmele artistice, schimburile culturale, radioul și televiziunea.¹²³ Diplomația publică a mai fost definită și ca avocatura îndreptată direct spre publicul din țări străine în sprijinul negocierilor sau a unor poziții politice și formulată în termeni intenționați în vederea obținerii sprijinului acestora pentru o anumită poziție sau rezultat.¹²⁴

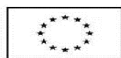
Fără îndoială că există mai multe definiții ale diplomației publice, însă vom reveni asupra acestora pe parcursul lucrării. Pornind de la premisa că diplomația a apărut, probabil, odată cu primele contacte sau conflicte apărute între grupuri de oameni, putem identifica utilizarea diplomației publice, chiar dacă acțiunea în sine nu era cunoscută sub această expresie.

Comunicarea cu publicul străin, propaganda sau cultivarea imaginii sunt preocupări de politică externă care pot fi identificate în vremuri istorice foarte îndepărtate, încă din timpul antichității. Regii și prinții care au trăit în acea perioadă nu puteau ignora potențialul opiniei publice din alt regat sau teritoriu. Manifestări diplomatice îndreptate spre influențarea opiniei publice a altui popor sunt descrise și în Biblie. Popoarele existente în antichitate au stabilit legături politice și diplomatice și au dezvoltat schimburi culturale și economice regulate.

¹²² Ibidem, p.25

¹²³ U.S. Department of State, *Dictionary of International Relations Terms*, Washington, D.C., 1987, p.85

¹²⁴ Chas.W.Freeman, Jr., *The Diplomat's Dictionary*, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, p.78

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Ministerul Educației Naționale

Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALEUniversitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

III.1.a. Părți angajate în negociere

Negocierea, ca modalitate de depășire a conflictelor de interese, poate fi privită și din perspectiva teoretică, care își propune să studieze problema dezacordului, să-i identifice cauzele și să găsească căi ce conduc la limitarea efectelor nedorite și la atingerea efectelor așteptate. Așadar, în raport cu situația de conflict, negocierea este una dintre formele de evitare a confruntării violente și chiar una dintre cele care pot aduce și profit pentru părțile implicate.

O definiție generală a termenului în cauză este următoarea: *Negocierea este forma de comunicare ce presupune un proces comunicativ, dinamic, de ajustare, de stabilire a acordului în cazul apariției unor conflicte de interese, prin care două sau mai multe părți, animate de mobiluri diferite și având obiective proprii, își mediază pozițiile pentru a ajunge la o înțelegere mutual satisfăcătoare.*¹²⁵

Mircea Malița da negocierilor următoarea definiție: „*Negocierile sunt procese competitive desfășurate în cadrul unor convorbiri pașnice de către una sau mai multe părți, ce acceptă să urmărească împreună realizarea în mod optim și sigur a unor obiective, fixate în cuprinsul unei soluții explicite, agreată în comun*”.¹²⁶

În sens larg, negocierea apare ca o formă concentrată și interactivă de comunicare interumană în care două sau mai multe părți aflate în dezacord urmăresc să ajungă la o înțelegere care rezolvă o problemă comună sau atinge un scop comun. Înțelegerea părților poate fi un simplu acord verbal, consolidat printr-o strângere de mână, poate fi un consens tacit, o minută, o scrisoare de intenție sau un protocol, redactate în grabă, poate fi o convenție sau un contract, redactate cu respectarea unor proceduri și uzanțe comune, dar mai poate însemna un armistițiu, un pact sau un tratat internațional, redactate cu respectarea unor proceduri și uzanțe speciale.

În raport cu zona de interes în care se poartă negocieri, putem face distincție între mai multe forme specifice de negociere. Cea mai uzuală este negocierea afacerilor sau negocierea

¹²⁵ Ibidem, p. 9.

¹²⁶ Mircea Malița, *op.cit.*, p 281.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NĂȚIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/5/130400

comercială care se concretizează în contract, acte și fapte de comerț precum vânzarea-cumpărarea, parteneriatul, închirierea, concesiunea, franciza etc. În cadrul acesteia, un loc special ocupă tehnicile de vânzare. Apoi, un spațiu larg este ocupat de negocierile politice. Acestea pot fi negocieri interne, atunci când se poartă între partide și organizații de nivel național, dar pot fi și negocieri externe, atunci când sunt purtate între guverne și organizații internaționale. Negocierile politice externe reprezintă sfera diplomației. În sfârșit, mai poate fi vorba de negocieri sindicale (patronat-sindicate), negocieri salariale și ale contractelor și conflictelor de muncă, negocieri pe probleme de asistență și protecție socială, negocieri parlamentare, juridice etc.

Prin negociere înțelegem orice formă de confruntare nearmată, prin care două sau mai multe părți cu interese și poziții contradictorii, dar complementare, urmăresc să ajungă la un aranjament reciproc al cărui termenii nu sunt cunoscuți de la început.

În aceasta confruntare, în mod principal și loial, sunt aduse argumente și probe, sunt formulate pretenții și obiecții, sunt făcute concesii și compromisuri pentru a evita atât ruperea relațiilor, cât și conflictul deschis. Negocierea permite crearea, menținerea sau dezvoltarea unei relații interumane sau sociale, în general, ca și a unei relații de afaceri, de muncă sau diplomatice, în particular. Negocierea este inseparabilă de comunicarea interumană și, în mod inevitabil, este bazată pe dialog. A negocia înseamnă a comunica în speranța de a ajunge la un acord.

Procesul de negociere este prezent în toate aspectele existenței noastre, negociem oricând, orice și aproape cu oricine. Negocierea este prezentă sub o multitudine de forme, se realizează într-o diversitate de domenii și este cunoscută pe plan local, național și internațional.

Negocierea este în egală măsură o artă, apanaj al talentului nativ și o știință cu reguli, instrumente și pârghii specifice dobândite prin experiență și învățare. Teoria negocierii aparține sociologiei și psihologiei sociale, mai precis segmentului care studiază comportamentul uman în diferite situații sociale.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NATIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

Negocierea reprezintă funcția centrală a diplomației deoarece este o manifestare tipică și esența însăși a metodei diplomatice.¹²⁷

Diplomația este în esență arta negocierii. Orice societate, orice organism social, pentru a evolua, trebuie să se supună unor reguli, fie și numai din dorința de a evita dezordinea. O formă de ierarhie există, în orice societate organizată. Într-o societate evoluată, ordinea devine o necesitate inevitabilă și imperioasă, întrucât complexitatea infinită a raporturilor umane impune respectarea unor reguli indispensabile desfășurării pașnice a vieții în comun.

Astfel că, raporturile dintre state nu pot fi fructuoase decât dacă se desfășoară în cadrul unei forme de organizare acceptată de toți și care comportă respectul reciproc al legilor și cutumelor di toate aceste state. Pompa tradițională și ceremonialul pitoresc de altădată s-au diminuat, dar bunele maniere sunt, întocmai ca și în trecut, necesare. Drept rezultat, diplomația guvernează relațiile între state.

Diplomația, deci, este arta de a atrage simpatii pentru țara ta și de a o înconjura de prietenii care să-i protejeze independența, precum și de a reglementa pe cale pașnică diferendele internaționale. Ea este în același timp tehnica răbdătoare care guvernează dezvoltarea relațiilor internaționale.

Arta și știința au și ele convențiile lor, regulile lor și, în egală măsură, constrângerile lor. Cu toate acestea, aspectul de ritual al activităților diplomatice au frapat întotdeauna observatori politici și de marele public. Se ignoră astfel fața nevăzută a acțiunilor întreprinse pentru apărarea interesului național. În timp ce statele, guvernele și organizațiile internaționale acționează și-și confruntă interesele în cursul evenimentelor internaționale, diplomații care le reprezintă, făcând uz de metode tradiționale care le permit să-și confrunte fără pasiune instrucțiunile, caută împreună soluții armonioase, făcând parte dreaptă intereselor și -dacă este cazul- amorului propriu. Nu greșim dacă susținem că diplomația este o artă specială care nu se confundă, nici prin obiect, nici prin

¹²⁷ Adolfo Maresca, *Il procedimento protocolare internazionale*, vol. II, Milano, 1969, p. 717.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

metode cu alte activități umane și, ca atare, are nevoie de specialiști care să se consacre cu pasiune și dăruire totală acesteia - diplomații.

Diplomații în general promovează interesele naționale proprii, prin stratageme subtile și cu o disimulare rafinată, înșelându-și interlocutorii: șefi de stat, miniștri, colegi. Adesea se repetă cu plăcere și cu un aer serios de glumă și anume că „*diplomatul este un om cinstit care minte în serviciul țării sale*”. Desigur, aceasta este doar o glumă, care își păstrează... actualitatea.

Negocierea presupune prezența și acțiunea unor actori și a unor elemente pe care aceștia le relaționează.

Actorii implicați în proces sunt *părțile interesate*, care manifestă și susțin interese în legătură cu obiectul supus negocierii și *negociatorii*, care sunt persoanele ce acționează în vederea îndeplinirii unor obiective care satisfac interesele manifestate de părțile interesate. Deși între cele două roluri există o separare netă, de multe ori, mai ales atunci când este vorba despre negocieri interpersonale, părțile interesate sunt și negociatorii de fapt ai intereselor. În situația particulară, pe care o prezintă în această lucrare, partea interesată se identifică cu statul în cauză.¹²⁸

Elementele pe care le relaționează actorii negocierii – părțile interesate și negociatorii, în vederea promovării elementelor specifice intereselor naționale, sunt următoarele¹²⁹:

- **interesul** – expresia particulară a părții interesate de a obține obiectul supus negocierii;
- **obiectivul negocierii** – expresia analitică și discretizată a interesului, în forma concretă a unor câștiguri satisfăcătoare, pe baza unei formule de compromis, realizat de către negociatori;
- **limita inițială a negocierii** – poziția declarată inițial de fiecare parte, astfel încât să-i asigure un spațiu cât mai larg și divers de manevră în negociere;
- **limita finală a negocierii** – poziția ultimă acceptată de fiecare parte ca fiind rezonabilă și acceptabilă, astfel încât să includă un spațiu în care obiectul supus negocierii să fie conținut total sau parțial și care să satisfacă obiectivele părților interesate;

¹²⁸ Ioan Deac, *op.cit.*, p. 11.

¹²⁹ Scott Bill, *Arta negocierilor*, Editura Tehnică, București, 1996, pp. 33-37.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NĂȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

• **spațiu de negociere** – totalitatea circumstanțelor și aspectelor considerate ca fiind proprii subiectului negocierii, pe care fiecare parte este gata să le aducă în discuție și pentru care a pregătit argumente și tactici de promovare și susținere a intereselor.

În ceea ce privește **interesele** manifestate de părțile implicate în negociere, acestea pot fi de mai multe categorii:

• **interese negociabile:**

- comune – interesele ce sunt recunoscute și susținute de fiecare parte și reprezintă punctul de echilibru pe termen lung al dorițelor acestora;

- specifice – fiecare parte are interese proprii, diferite de ale celeilalte, cel mai adesea opuse, dar care sunt negociabile.

• **interese non-negociabile:**

- sunt dictate de anumite norme economice, politice, religioase, etice ale părților aflate în negociere;

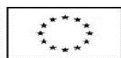
- acestea pot avea un caracter imperativ în procesul de negociere, fiind recunoscute și respectate ca atare de fiecare parte, sau nu sunt decât prejudecăți ale uneia sau alteia dintre părțile implicate în negociere;

• **interese reale:** interesele manifestate și acceptate de fiecare dintre părți ca fiind juste și ajustabile în procesul de negociere, care pot fi armonizate pe baza tratativelor și delimitate în baza compromisurilor și concesiilor făcute; aceste interese rareori sunt declarate în procesul de negociere.

III.1.b. Negocierea ca modalitate de rezolvare a conflictelor

Soluționarea prin mijloace pașnice, prin negocieri, a intereselor naționale, constituie o garanție a păcii, deoarece:

- numai în cazul în care un interes național este rezolvat prin asemenea mijloace se ajunge la o reșezare stabilă a relațiilor puse în pericol ca urmare a contradicției apărute;
- în cursul unor reglementări pașnice se realizează apropierea părților aflate în diferend, ca urmare a unei mai bune înțelegeri a cauzelor care au generat contradicția;

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro
☎ 021.455.1721 🌐 www.europa2020.spiruharet.roEuropa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

- recurgerea la mijloace pașnice reprezintă o condiție majoră a redobândirii încrederii între cele două părți, zdruncinată de apariția stării conflictuale, și implicit a soluționării prin negocieri a intereselor naționale.

Istoria a demonstrat că nu este posibilă soluționarea stabilă a intereselor naționale pe calea reprimării violente a unei părți, în încercarea de a-i frânge voința și de a o determina să accepte decizia părții mai puternice din punct de vedere militaro-strategic.¹³⁰ În relațiile interne ca și în relațiile internaționale diferențele politice și sociale, care au la bază promovarea și susținerea intereselor naționale, sunt reglementate, tot mai mult, prin negocieri între părți.

Toate statele lumii își conduc politica externă în funcție de interesele naționale. Multe state, în strategia națională, prevăd ca obiectiv major al acesteia „realizarea intereselor naționale”. În relațiile dintre două state ca subiecte internaționale, egale în drepturi, suverane și independente este posibil ca interesele să difere.

Interesele a două state referitor la o anumită problemă pot fi: comune, convergente, divergente sau antagoniste.

De obicei interesele antagoniste dintre state apar în situațiile în care unul și același bun (teritorii, drepturi economice etc.) devin subiect de dispută între două sau mai multe state. De asemenea, interesele antagoniste apar atunci când statele nu-și respectă obligațiile asumate prin acorduri sau tratate, invocând anumite pretexte, care întotdeauna au o bază legală.

În astfel de situații, în conformitate cu art. 33 din Carta Națiunilor Unite, statele ar trebui să se așeze la masa negocierilor. Art. 33 prevede: „Părțile, la orice dispută a cărei continuare este în măsură să pună în primejdie menținerea păcii și securității internaționale sunt obligate, înainte de toate, să caute o soluție prin negocieri, anchetă, meditație, conciliere, arbitraj, aranjament sau pe cale judiciară, să recurgă la agențiile sau acordurile regionale sau la alte mijloace pașnice, la alegerea lor”.¹³¹

¹³⁰ Simone Courteix, *Exportations nucleaires et non-prolifération*, Economica, Paris, 1978, p. 19 și urm.

¹³¹ Mircea Malița, *Diplomația*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968, p. 278.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

Negocierea este esența diplomației, indiferent ce tip de diplomație operează, reprezentând instrumentul final al aplicării politicii externe. Negocierea între state, în vederea promovării intereselor naționale, este un proces în care propuneri explicite sunt puse pe masă cu scopul de a se ajunge la o înțelegere în privința schimbului sau realizării interesului comun, acolo unde există interese conflictuale.¹³² De asemenea, negocierea este esența activității diplomatice, întrucât constă în apărarea intereselor statului propriu, nu prin negarea intereselor celui alt stat, ci prin încercarea de a se pune de acord cu acesta, adică prin căutarea unui punct de întâlnire între interesele celor două părți/state și contribuie la găsirea de soluții, pe cale amiabilă, diplomatică, de acorduri tranzacționale și onorabile.

Negocierile pot avea atât componente politice cât și juridice. De obicei ele sunt inițiate din considerente politice, iar pe parcursul lor sunt abordate și aspectele juridice.¹³³ Aspectele juridice pot fi folosite din interese politice ducând la amânarea sau chiar sistarea negocierilor până la clarificarea acestora. Exploatarea și capitalizarea rezultatelor are caracter profund politic.

Negocierile reprezintă abordarea comunicațională prin excelență, ale cărei consecințe sunt de natură pragmatică, ce poate rezolva o situație de conflict, de neînțelegere, de opoziție reală în care se regăsesc diferiți actori sociali, prin schimbul de argumente și prin acordarea reciprocă de concesi, fiind în același timp și expresia unui interes comun, cu privire la modalitatea de împlinire a intereselor manifestate de legătură cu obiectul supus negocierii.

Este cunoscut faptul că în fiecare diferend suntem în prezența unor interese diferite și, totuși, în toate cazurile s-a constatat existența unui „*interes reciproc minimal*” care a determinat părțile sau statele să se așeze la masa tratativelor, căutând împreună o soluție adecvată, definită, adesea, ca o soluție de compromis în soluționarea pașnică a intereselor naționale.

În cadrul acestui referat am încercat să prezint succint negocierile din punct de vedere etimologic prezentând câteva definiții, structura conceptuală a procesului de negociere diplomatică,

¹³² Dumitru Mazilu, *Tratat privind Teoria și Practica Negocierilor*, Editura Lumina, București, 2002, pp. 17. și urm.

¹³³ Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, *Tratat de drept internațional umanitar*, Editura V.I.S. Print, București, 2000, p. 126.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

clasificarea negocierilor, condițiile inițiale pentru începerea negocierilor și unele aspecte specifice și esențiale procesului de negociere și am enumerat principiile de bază ale negocierii diplomatice, strategii și tactici de negociere diplomatică, procesul de pregătire, desfășurare și finalizare a negocierilor.

În continuare am insistat asupra intereselor naționale ale României și negocierea, ca funcție principală a diplomației, ce este valorificată în promovarea și apărarea tuturor acestor interese. Plecând de la primul articol al Constituției și parcurgând și celelate documente oficiale ce tratează în detaliu categoriile de interese naționale, am ajuns la concluzia că interesele naționale ale României privesc aspectele fundamentale ale vieții sociale, economice, politice, culturale și de orice altă natură. Nu în ultimul rând, am încercat să subliniez rolul esențial al negocierilor diplomatice în promovarea intereselor naționale, fapt ce presupune o bună cunoaștere a istoriei și a teoriei negocierilor diplomatice.

În final am oferit câteva concluzii, în care negocierile diplomatice s-au dovedit instrumente complexe și flexibile, extrem de utile în promovarea intereselor naționale ale României. Importanța lor poate fi demonstrată prin exemplificări concrete, cum ar fi: negocierea aderării României la NATO și U.E, Acordul interguvernamental privind construcția gazoductului Nabucco, Sinergia Mării Negre, Strategia U.E. pentru regiunea Dunării etc..

III.1.c Rolul negocierilor diplomatice în promovarea intereselor naționale

Așa cum am menționat de la început, interesele naționale vitale ale României sunt menționate în primul articol al Constituției – „*România este stat național, suveran, independent și indivizibil*”¹³⁴. Această formulare a intereselor vitale ale României stă la baza definirii celorlalte categorii de interese naționale, luând în calcul sursele de putere națională, dar și raporturile de putere care se stabilesc între statul nostru și ceilalți actori ai mediului internațional, convergențele și divergențele de interese, capacitatea acestora de a influența comportamentul României pe arena internațională.

¹³⁴ Constituția României și Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 1, paragraful 1, Editura Bogdana, București, 2004, p. 5.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

Interesele naționale ale României sunt stabilite în cadrul unor documente oficiale precum Carta Albă (2003), Strategia de Securitate Națională a României (2007), Strategia Națională de Apărare (proiect 2010). Toate documentele enumerate menționează interesele naționale ale României în context internațional, adaptându-le la noile condiții ale acestuia sau la schimbările care au intervenit în ceea ce privește statutul României pe plan regional sau global (de exemplu, aderarea la NATO și UE).

Strategia de Securitate Națională a României (SSNR) definește interesele naționale ca fiind „*percepția dominantă, relativ constantă și instituționalizată cu privire la valorile naționale*”.¹³⁵ Prin valori naționale se înțelege, în spiritul aceluiași document, elemente de natură spirituală, culturală, materială ce definesc identitatea românească și care se regăsesc și în legea fundamentală a României, adică democrația, libertatea, egalitatea și supremația legii, respectul pentru demnitatea omului, pentru drepturile și libertățile lui fundamentale, identitatea națională și responsabilitatea civică, pluralismul politic, prosperitatea garantată de economia de piață, solidaritatea cu națiunile democratice, pacea și cooperarea internațională, dialogul și comunicarea dintre civilizații. Interesul național constă, prin urmare, în promovarea și apărarea acestor valori.

Astfel, Strategia de Securitate Națională a României (SSNR) enumeră următoarele interese naționale ale României:

- integrarea reală și deplină în UE;
- asumarea responsabilă a calității de membru al NATO;
- menținerea integrității, unității, suveranității, independenței și indivizibilității statului român, în condițiile specifice ale participării la construcția europeană;
- dezvoltarea unei economii de piață competitive;
- modernizarea radicală a sistemului de educație și valorificarea eficientă a potențialului uman, științific și tehnologic;
- creșterea bunăstării cetățenilor, a nivelului de trai și de sănătate ale populației;

¹³⁵ *Strategia de Securitate Națională a României*, p. 9, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

- afirmarea și protejarea culturii, identității naționale și vieții spirituale ale românilor, în condițiile create de cadrul unional european.

Analizând această expunere a intereselor naționale ale României, putem remarca cu ușurință că ele nu sunt expuse conform încadrării lor într-una dintre categoriile de interese naționale descrise mai sus. Acestea constau într-un șir de pași operaționali, de obiective specifice care trebuie atinse pentru a putea realiza interesul național vital, așa cum este el menționat în Constituție. Totodată, putem remarca și locul deosebit de important pe care îl capătă statutul României de membru NATO și UE. Atunci când acest document a fost elaborat, 2006 (publicat în 2007), România era doar membră NATO și candidată la UE. Participarea țării noastre la cele două organizații comportă o importanță deosebită deoarece, fiind o putere medie, România își poate promova mai bine interesele naționale ca parte a acestora. NATO și UE pot constitui cadre înăuntrul cărora un stat mediu își poate valorifica mai bine instrumentele de putere națională, deoarece, în baza unor „*valori comune*” care unesc membrii unor astfel de organizații, statele pot acționa, în cel mai bun caz, împreună, ca un organism unic, având, în acest fel, instrumente de putere mult mai bine dezvoltate pentru a promova și apăra acele valori comune.

Totodată, asumarea responsabilă a rolului de stat membru NATO este unul dintre interesele naționale majore. Calitatea de stat membru al Alianței nu numai că reprezintă un aport considerabil în garantarea supraviețuirii statului și în sporirea nivelului de securitate al țării, ci și unul dintre elementele care pot contribui la interesele naționale de natură economică. Aceasta deoarece între dimensiunea militară și cea economică a securității, între siguranța statului și a cetățenilor acestuia, pe de o parte, și prosperitate, pe de alta, există o strânsă interdependență.¹³⁶ Totuși, trebuie să apreciem calitatea de stat membru al NATO și UE drept un interes național deoarece constituie cadre în care România își poate utiliza mai eficient instrumentele de putere, implicit instrumentul diplomatic, pentru a atinge interesele naționale vitale ale țării.

¹³⁶Cristian Băhnăreanu, *Influența factorului economic în realizarea securității*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

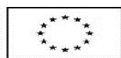
Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro
☎ 021.455.1721 🌐 www.europa2020.spiruharet.roEuropa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

Cel mai recent document referitor la securitate și interese naționale, elaborat la nivelul României, este *Strategia Națională de Apărare. Pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare* (2010). Documentul afirmă caracterul „peren” al intereselor naționale și faptul că acestea se regăsesc în Constituție. Totuși, definiția și clasificarea acestora diferă de cele prevăzute în Strategia de Securitate Națională a României (SSNR), Strategia Națională de Apărare (SNAp) considerând că interesele naționale reprezintă nevoile și aspirațiile esențiale pentru afirmarea identității și valorilor naționale, existența statului și asigurarea funcțiilor sale fundamentale. Sunt considerate interese naționale caracterul național al statului, suveranitatea, independența și indivizibilitatea sa (similar prevederilor constituționale), dar și forma republicană de guvernământ, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială. Însă, pe lângă aceste interese naționale, Strategia Națională de Apărare (SNAp) enumeră și o serie de „obiective naționale”, fără a le acorda o definiție oficială. Totuși, conținutul acestora, comparat cu alte strategii de securitate elaborate în mediul internațional, ne determină să considerăm că acestea reprezintă interese naționale, altele decât cele vitale, respectiv, interese naționale majore, importante și secundare. Lista obiectivelor naționale menționate de Strategia Națională de Apărare (SNAp) cuprinde treisprezece itemi astfel:

- apărarea și promovarea drepturilor omului și întărirea principiilor de drept internațional ca fundamente ale stabilității și securității naționale;
- promovarea drepturilor românilor de pretutindeni;
- asigurarea unui climat de pace, de stabilitate și securitate în vecinătatea României;
- respectarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale;
- continuarea procesului de modernizare a României;
- mai mare eficiență în funcționarea instituțiilor statului;
- asigurarea unei capacități de apărare armată necesară atât garantării intereselor naționale, cât și respectării obligațiilor internaționale ce ne revin în urma apartenenței la NATO și UE;
- creșterea influenței internaționale a României;

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro
☎ 021.455.1721 🌐 www.europa2020.spiruharet.roEuropa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

- dezvoltarea capacităților naționale de gestionare a crizelor interne și internaționale;
- dezvoltarea capacităților naționale de gestionare a urgențelor civile, în special cele legate de calamități naturale sau pandemii; creșterea influenței internaționale a NATO și UE în paralel cu consolidarea cooperării dintre ele, ca și a celei dintre SUA și aliații europeni;
- dezvoltarea unei economii competitive, durabile și inclusive, în conformitate cu Strategia Europa 2020 a UE;
- asigurarea securității energetice;
- asigurarea securității cibernetice.¹³⁷

După cum am menționat mai sus, interesele naționale ale României se referă la aspecte fundamentale de securitate, precum și la componente economice ale acesteia (dezvoltarea unei economii de piață competitive, bunăstarea cetățenilor), la componente culturale (afirmarea și protejarea culturii, identității naționale și vieții spirituale ale românilor), la componente care țin de rolul României pe plan internațional (asumarea responsabilă a rolului de stat membru al UE și NATO). Instrumentul diplomatic este valorificat în promovarea și apărarea tuturor acestor interese, ceea ce îl face un instrument complex și flexibil.

În acest sens, putem aminti rolul diplomației în negocierea dosarelor aderării României la Uniunea Europeană. Deși, în prezent, statul nostru este membru al construcției europene, negocierile în ceea ce privește integrarea nu s-au finalizat o dată cu semnarea tratatului de aderare. Aceasta deoarece aderarea presupune recunoașterea oficială a României ca stat membru UE, fapt realizat la 1 ianuarie 2007, dar integrarea este un proces mai complex. Practic integrarea în UE implică un proces de lungă durată care constă în conformarea din mai multe puncte de vedere la standardele europene. Pe de altă parte, integrarea este un proces complex ce începe prin asimilarea valorilor și normelor proprii organizației la care se aderă, continuă prin adaptarea la rigorile acesteia și se derulează după dobândirea statutului de membru. Astfel, din acest punct de vedere, diplomația românească mai are

¹³⁷ *Strategia Națională de Apărare*, pp. 8-9, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAP/SNAP.pdf>.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

de negociat două aspecte cheie ale integrării României în UE – extinderea spațiului Schengen și a zonei euro, astfel încât România să devină parte a lor.

De asemenea, instrumentul diplomatic al României este valorificat și în ceea ce privește adoptarea de poziții față de deciziile luate la nivel comunitar. În acest sens, putem menționa aspecte precum implementarea Strategiei Europa 2020, a reformei bugetului comunitar, a măsurilor pentru a reduce emisiile de dioxid de carbon asumate de către UE.

Astfel, raliindu-se la aceste poziții la nivel european, negocierile diplomatice, ca funcție centrală a diplomației¹³⁸, sunt valorificate pentru promovarea și apărarea unor interese naționale precum dezvoltarea unei economii de piață competitive, realizarea bunăstării cetățenilor, precum și sporirea gradului de securitate, în dimensiunea sa de mediu.

Totodată, un alt domeniu de interes național în ceea ce privește securitatea se referă la gestionarea securității energetice la nivel european. În acest sens, putem evoca două exemple prin care diplomația promovează interesele României în această arie, contribuind, în același timp, și la realizarea unor obiective europene de securitate energetică. Ne referim la semnarea acordului interguvernamental privind construcția gazoductului Nabucco, la Ankara (2009), de către toate statele participante la proiect și la semnarea acordului Azerbaijan-Georgia-România Interconnect (AGRI) (2010), un proiect de transport al gazului din Azerbaidjan via Georgia spre România, ce prevede construirea a două terminale de lichefiere/delichefiere a gazului în Georgia, respectiv România. Trebuie precizat că acordurile menționate anterior au fost de fapt o „finalitate” a negocierilor diplomatice desfășurate în vederea promovării intereselor naționale.

Totodată, interese naționale de securitate sunt promovate și în cadrul UE prin posibilitatea de participare a României la proiecte de cooperare regională dezvoltate la acest nivel – Politica Europeană de Vecinătate (PEV), fapt ce permite valorificarea instrumentului diplomatic român, implicit a negocierilor diplomatice, în vederea contribuției la crearea unei stări de stabilitate și securitate în vecinătatea estică a României, a unei regiuni ale cărei state să fie stabile și predictibile,

¹³⁸ Mircea Malița, *op.cit.*, p. 276.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

cea ce, la rândul ei, are un aport considerabil în sporirea securității statului nostru și a Uniunii per ansamblu, un exemplu elocvent fiind implicarea României în problemele referitoare la Zona Mării Negre. În acest sens, România a contribuit la elaborarea unei noi inițiative regionale, care să vizeze exclusiv această regiune și care să vină în completarea unor inițiative europene precum PEV, Parteneriatul Estic sau parteneriatul strategic cu Rusia. Această inițiativă a fost denumită „*Sinergia Mării Negre*”, țelul ei fiind consolidarea cooperării dintre statele acestei regiuni, cu implicarea UE. Democrația, drepturile omului, buna guvernare, managementul frontierelor, conflictele înghețate, energia, transporturile, mediul, politica maritimă, pescuitul, comerțul, migrația, dezvoltarea, educația, cercetarea și dezvoltarea sunt arii luate în calcul de acest proiect.

Astfel, aportul instrumentului diplomatic este de necontestat în acest sens. Totodată, acesta este un exemplu util pentru a ilustra faptul că acest tip de instrument nu este doar apanajul MAE, ci și al altor actori, precum societatea civilă. Astfel, România, prin MAE, a propus și a demarat „*Forumul ONG-urilor din regiunea Mării Negre*”.

De asemenea, România este reprezentată prin șefii de stat și de externe și la nivelul Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), al Procesului de Cooperare din Europa de Sud-Est (SEECF).

Un alt demers diplomatic, unde România a valorificat acest instrument pentru promovarea propriilor interese naționale este „*Strategia UE pentru Regiunea Dunării*”, care reprezintă un proiect de cooperare regională, inițiat de către România și Austria. Acțiunea României, în acest caz, poate fi interpretată din două puncte de vedere complementare. Astfel, pe de o parte, prin această inițiativă, România operaționalizează instrumentul diplomatic în vederea promovării unor interese naționale de natură economică, ecologică, culturală sau de securitate. Elocvent în acest sens este faptul că Strategia UE pentru Regiunea Dunării abordează problemele aferente, structurându-le în patru mari piloni:

- interconectarea regiunii (transport, energie durabilă, promovarea culturii și turismului);
- protejarea mediului;

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro
☎ 021.455.1721 🌐 www.europa2020.spiruharet.roEuropa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

- creșterea prosperității (dezvoltarea societății bazate pe cunoaștere prin cercetare, educație și tehnologii ale informației, sprijinirea competitivității întreprinderilor, investiții în oameni și capacități);
- consolidarea regiunii (ameliorarea capacității instituționale și cooperării, conlucrarea în vederea promovării securității și pentru soluționarea problemelor puse de criminalitatea organizată și de infracțiunile grave).¹³⁹

Pe de altă parte, însă, instrumentul diplomatic este utilizat și în vederea creșterii prestigiului internațional al României, mai exact, în vederea afirmării unui rol mai important în interiorul UE. De remarcat în acest caz este și convergența dintre instrumentul diplomatic și cel economic, cele două susținându-se reciproc în promovarea intereselor naționale ale României – diplomația este utilizată pentru a promova și interese de natură economică, dar, totodată, resursele economice (avantajele economice oferite de accesul la Dunăre a susținut eforturile diplomatice derulate în acest sens).

Operaționalizarea instrumentului diplomatic în vederea promovării intereselor naționale ale României poate fi identificată și în stabilirea unor relații bilaterale sau multilaterale cu state din întreaga lume. Acestea se subscriu o serie de parteneriate strategice și relații speciale, ai căror parametri au fost consfințiți prin documente parteneriale. Astfel de parteneriate caracterizate prin soliditate și amploare (vizează abordarea unor probleme diverse de natură economică, politică, de mediu, militară și de securitate) au fost stabilite cu SUA, Azerbaidjan, China, Republica Populară Coreea, Franța, Italia, Japonia, Marea Britanie, Polonia și Ungaria. În cadrul parteneriatului strategic dintre România și SUA au fost negociate și condițiile privind cadrul juridic care va reglementa amplasarea pe teritoriul României a unor componente ale sistemului american de apărare antirachetă în Europa, fapt cu implicații majore asupra securității naționale a țării noastre.

Totodată, trebuie menționată importanța pe care o are statutul României de stat membru al ONU (din 1955), care este un for în care instrumentul diplomatic poate fi valorificat cu succes în vederea promovării și apărării intereselor naționale, dat fiind că permite implicarea țării noastre în

¹³⁹ Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. *Strategia UE pentru regiunea Dunării*, Bruxelles, COM(2010)/715/4, pp. 6-7.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NATIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

adoptarea unor decizii cu consecințe majore asupra mediului internațional de securitate. Astfel, România a fost membră a Consiliului de Securitate al ONU în perioada 1990-1991 și a deținut președinția acestuia în 1990, perioadă ce a fost marcată de evenimente relevante pentru securitatea internațională precum invadarea Kuweitului de către Irak. Instrumentul diplomatic este valorificat și în cadrul NATO, organizație cu specific politico-militar. Găzduirea summit-ului NATO din 2008 sau participarea activă a reprezentanților României la elaborarea Noului Concept Strategic al Alianței, ce a fost adoptat la finele anului 2010, constituie ilustrări ale acestui instrument în cadrul NATO.

Astfel, din aspectele prezentate anterior reiese, fără drept de echivoc, rolul esențial al negocierilor diplomatice în promovarea intereselor naționale.

III.2 Diplomația militară și rolul său în prevenirea conflictelor

Conform capitolului 12 din *“Programul de guvernare 2012”* al României¹⁴⁰, diplomația este strâns legată de afacerile externe sau mai bine zis de politica externă a României.

Politica externă a României trebuie să fie, pentru a-și atinge obiectivele, o politică de consens național. Plecând de la premisa dinamicii proprii, deosebite, mai ales din ultima perioadă, a relațiilor internaționale, inclusiv de la conștientizarea mutațiilor majore de tip structural prefigurate pe scena internațională de actuala criză economică și financiară, politica externă a statului român nu trebuie să fie influențată de evoluțiile politicii interne. Aceste evoluții internaționale majore – asupra cărora diplomația trebuie să se aplece prioritar pentru a le înțelege exact mecanismele și implicațiile – induc schimbări care se produc independent de cele interne dintr-o țară sau alta. După o perioadă în care interesul pentru politica externă a fost din păcate redus, diplomația României trebuie reconfirmată ca instituție fundamentală pentru progresul real al statului.

Diplomația română va urmări, ca scop esențial al politicii externe a României, ridicarea și consolidarea profilului internațional al țării, concomitent cu orientarea continuă a acțiunii

¹⁴⁰Cf. *Programul de guvernare 2012* în <http://www.gov.ro/upload/articles/117011/programul-de-guvernare-2012.pdf>, pp.41-42, accesat la data de 10.12.2012.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

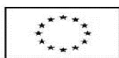
POSDRU/136/1.2/IS/130400

diplomatice românești ca vector de modernizare și progres. Totodată, acțiunea diplomatică a României trebuie să vizeze prioritar creșterea securității țării în sensul cel mai larg, plecând de la premisa calității de stat la frontiera externă a UE și NATO, cu conștientizarea avantajelor și dezavantajelor pe care această funcție geopolitică le presupune. Din acest punct de vedere, o prioritate esențială de politică externă o reprezintă subsumarea eforturilor diplomatice pentru extinderea în vecinătatea României a zonei democratice de prosperitate, securitate și predictibilitate, necesare pentru asigurarea securității naționale în sensul său cel mai larg.

După aderarea României la UE și NATO, obiective fundamentale ale politicii externe a României în perioada post-Război Rece, politica externă a României trebuie să conștientizeze că este momentul recuperării „suflului” în acțiunea externă a statului român. Aceste obiective majore, atinse cu efortul major al întregii clase politice și al întregii societăți românești, nu au fost obiective „în sine”, ci instrumente de modernizare și creștere a profilului internațional al țării. Este momentul ca ele să fie utilizate la maximum de eficiență pentru atingerea intereselor României. Trebuie ca acțiunea de politică externă să se concentreze pentru continuarea eforturilor de realizare a integrării europene depline, eliminarea vulnerabilităților încă existente, permițând astfel consolidarea statutului internațional al României prin asigurarea coerenței, eficacității și predictibilității politicii noastre externe. De asemenea, respectul pentru principiile și normele de drept internațional va continua să se plaseze în centrul acțiunii de politică externă a României.

Prin consecvență, seriozitate și dinamism, Guvernul României va acționa cu responsabilitate pentru refacerea credibilității și respectabilității internaționale ale României și pentru asigurarea cu prioritate a protecției intereselor cetățenilor săi. Astfel, definirea și promovarea priorităților concrete ale politicii externe românești vor fi raportate permanent și consecvent interesului național și vor fi puse în serviciul demnității naționale și personale a cetățeanului român, al nevoilor și obiectivelor sale¹⁴¹.

¹⁴¹Cf. *Diplomație și afaceri externe* în <http://www.mae.ro/node/1606>, accesat la data de 10.12.2012.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NĂȚIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

Mergând mai departe, domeniile de interes ale diplomației românești cât și de politică externă a României sunt prezentate și în *obiectivele de guvernare*¹⁴²:

- Concentrarea tuturor eforturilor de acțiune diplomatică pentru protejarea și promovarea intereselor naționale ale României și ale cetățenilor ei din punct de vedere politic, de securitate, economic, social și cultural.
- În acest sens, acțiunea de politică externă va avea în vedere cu prioritate susținerea obiectivului de modernizare a României și creșterea profilului statului român pe plan european și internațional.
- Pentru aceasta, vom urmări dezvoltarea și consolidarea profilului României în UE și NATO și punerea în valoare cu mai mare eficacitate a beneficiilor ce decurg din statutul României de membru al celor două structuri.
- Promovarea activă, ca prioritate esențială de politică externă, a obiectivului de transformare a vecinătății României, atât în Balcanii de Vest, dar mai ales în Vecinătatea Estică, într-o zonă democratică de prosperitate, securitate și predictibilitate, necesare pentru asigurarea securității naționale în sensul său cel mai larg.
- În acest cadru, vom continua eforturile de promovare și acțiunile ferme de susținere a aspirațiilor de integrare europeană ale Republicii Moldova va avea un loc central.
- Consolidarea parteneriatelor pe care România le-a dezvoltat în ultimii ani și promovarea de noi parteneriate, pentru eficientizarea acțiunii diplomatice în context european și global. În acest sens, se vor avea în vedere țările BRIC, respectiv Brazilia, Rusia, India, China, state din regiunea extinsă a Mării Negre, inclusiv Caucazul de Sud, Asia și în special Asia Centrală, precum și alte state din G 20.
- Întărirea cooperării bilaterale cu statele din vecinătate.
- Atingerea țințelor strategice de cooperare consolidată cu state de pe alte continente către care pot fi orientate interesele economice ale țării noastre.

¹⁴² Cf. *Programul de guvernare 2012* în <http://www.gov.ro/upload/articles/117011/programul-de-guvernare-2012.pdf>, pp.42-43, accesat la data de 10.12.2012.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

- Apărarea și promovarea activă a drepturilor persoanelor care aparțin comunităților/minorităților românești din statele din vecinătatea României, în conformitate strictă cu standardele europene și, acolo unde este aplicabil, în consonanță cu aspirațiile acestor state de apropiere de Uniunea Europeană, pe baza criteriilor politice de aderarea la UE.

Mandatul Ministerului Afacerilor Externe este de a asigura realizarea **politicii externe a statului român** în concordanță cu **interesele naționale** și cu **statutul României de membru în structurile europene și euroatlantice**, și este dus la îndeplinire prin îndeplinirea atribuțiilor specifice¹⁴³, conform actelor normative în vigoare.

Din cele prezentate mai sus, reies principalele **direcții prioritare de acțiune ale diplomației române**¹⁴⁴.

Consolidarea profilului României în cadrul Uniunii Europene

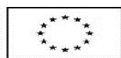
Participarea activă a României în cadrul dezbaterilor europene, menită să conducă la consolidarea Uniunii Europene în interior, la asigurarea unui rol proeminent al acesteia pe scena globală, având ca reper o solidă relație transatlantică, precum și la susținerea intereselor specifice naționale ale României în context european.

În mod specific, România se pronunță pentru consolidarea guvernantei economice a UE și adoptarea de măsuri vizând creșterea economică și crearea de locuri de muncă, în concordanță cu deciziile luate la nivel european, inclusiv cele privitoare la *Tratatul pentru stabilitate, coordonare și guvernanță în Uniunea economică și monetară*.

Aderarea la spațiul Schengen rămâne un obiectiv strategic pentru România. Demersurile prioritare vor viza prezentarea argumentelor în favoarea unei decizii pozitive în cursul acestui an – pornind de la realitatea îndeplinirii de către partea română a condițiilor obiective de aderare –, astfel încât să poată fi depășit blocajul actual generat de o poziție singularizată printre țările membre.

¹⁴³ Cf. *Direcții prioritare de acțiune ale diplomației române în 2012* în <http://www.mae.ro/node/1605>, accesat la data de 10.12.2012.

¹⁴⁴ Ibidem.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NATIONALEUniversitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/5/130490

În cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare, România va continua să prezinte cu acuratețe, pe baza progreselor interne realizate, îndeplinirea angajamentelor asumate, circumscrise obiectivului de consolidare a unui sistem judiciar corect și eficient, orientat către cetățean. Va contribui la identificarea și promovarea formulei cele mai favorabile intereselor României, în contextul evaluării Comisiei Europene din vara 2012 privind cei 5 ani de la crearea mecanismului și posibila lui încetare/transformare.

Referitor la accesul lucrătorilor români pe piețele muncii din statele membre ale UE, vor fi continuate demersurile active pe lângă statele membre care mențin restricții, pe lângă Comisie și Parlamentul European, astfel încât să fie obținute decizii naționale pozitive. Punerea în practică a Strategiei UE pentru regiunea Dunării este o altă țintă de referință.

Nu în ultimul rând se va urmări reflectarea eforturilor României privind integrarea romilor și facilitarea dialogului cu partenerii europeni în acest domeniu.

Aprofundarea și eficientizarea parteneriatelor României¹⁴⁵

România va urmări valorificarea eficientă în plan bilateral, dar și la nivel internațional/regional sau în registrul multilateral, a parteneriatelor fundamentale stabilite cu statele din spațiul european și euro-atlantic, a diverselor formule parteneriale dezvoltate cu țările din vecinătate, dar și a relațiilor speciale configurate cu o serie de actori cu influență internațională (inclusiv din categoria țărilor emergente), din alte arii geografice sau geo-strategice.

În relația cu SUA, pe lângă implementarea *Acordului privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice*, România se va concentra pe operaționalizarea *Declarației Comune privind Parteneriatul Strategic pentru Secolul XXI*, urmărind valorificarea deplină a perspectivelor de cooperare deschise de aceasta.

Extinderea și adâncirea parteneriatelor bilaterale cu membrii UE, prin dezvoltarea proiectelor politico-economice, a unui program de vizite de nivel substanțial, a coordonării pe chestiunile de interes european și internațional deosebit.

¹⁴⁵ *Ibidem.*

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NATIONALE

OIPOBPU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

Se are în vedere materializarea planurilor de măsuri ale parteneriatelor strategice cu Polonia, Franța, Italia, Ungaria și Marea Britanie, ritmuri susținute de dialog politic, economic, sectorial cu Germania și Spania, precum și cu statele nordice, dar și o comunicare și corelare intensificate cu ansamblul statelor membre din spațiul nostru de apartenență.

La fel de important, se va urmări punerea în valoare a recent instituitului Parteneriat Strategic cu Turcia, care este în curs de a fi completat cu un Plan de acțiuni concrete.

Consolidarea parteneriatului special cu Republica Moldova rămâne un obiectiv primordial al diplomației române. Continuarea promovării active a proceselor de apropiere a R. Moldova de UE, inclusiv proiectele de modernizare și democratizare a societății în spiritul valorilor și principiilor europene. Angajarea constructivă a tuturor actorilor relevanți în dosarul transnistrean, cu scopul obținerii de progrese tangibile în reglementarea acestuia, în coordonatele deja cunoscute (cu respectarea suveranității și integrității R. Moldova).

România va sprijini conectarea la UE și NATO a statelor din Balcanii de Vest, prin adoptarea proiectului de lege de ratificare de către România a Tratatului de aderare a Croației la UE și de extindere a UE în zonă, promovarea perspectivei europene a Serbiei, cu respectarea de către aceasta a criteriilor de la Copenhaga, inclusiv în ceea ce privește situația minorității române, deschiderea negocierilor de aderare la UE de către Muntenegru, precum și avansarea procesului de implementare a *Acordului de Stabilizare și Asociere* cu R. Macedonia.

De asemenea, România are în vedere impulsivitatea diplomației economice în zonă și intensificarea acțiunilor pentru obținerea de progrese în ceea ce privește situația minorităților române din Balcani.

România își propune o evoluție constructivă a relațiilor politico-diplomatice cu Federația Rusă, consolidând coordonatele pozitive deja stabilite în colaborarea economică. Accentul va fi pus pe identificarea de puncte de convergență, pe baza cărora să dezvoltăm un dialog în spirit european, care să permită punerea în valoare a oportunităților de cooperare de o manieră pragmatică și cuprinzătoare, inclusiv în domeniile identificate de Parteneriatul pentru Modernizare. Valorificarea premiselor constructive create pe linia revitalizării cooperării româno-ucrainene și a aniversării a 20

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

de ani de relații diplomatice. Demersurile pe această relație vor viza prioritar teme precum: stimularea perspectivei europene a Ucrainei; finalizarea *Acordului privind micul trafic la frontieră*; dezvoltarea unui dialog cât mai consistent pe tema minorităților naționale, urmărind asigurarea unor standarde europene în materie; consolidarea cooperării economice în mod special în domeniile infrastructurii și energiei.

În raport cu Caucazul de Sud, România va urmări consolidarea cursului ascendent în dialogul politic al României cu statele regiunii, în baza coordonatelor europene ale Parteneriatului Estic. Poziția principială de sprijin pentru aspirațiile europene și euro-atlantice ale Georgiei rămâne neschimbată. La fel, partea română își menține dorința de substanțiere continuă a Parteneriatului Strategic cu Azerbaidjan, dar și interesul pentru o relație constructivă și aprofundată cu Armenia, în spiritul abordării echilibrate pe care România o promovează față de această zonă.

În ce privește politica UE în zona de Vecinătate estică, România va urmări progrese efective, cu efecte vizibile, în implementarea Parteneriatului Estic, în baza reperelor fixate în Declarația Comună a celui de-al doilea Summit al Parteneriatului Estic și în Foaia de Parcurș a SEAE.

Parteneriatul Estic poate ajuta și dezvoltarea cooperării în regiunea Mării Negre, în completarea influențelor pozitive determinate de alte inițiative ale UE în zonă precum Sinergia Mării Negre. Ca direcție generală de acțiune în regiunea extinsă a Mării Negre, va continua promovarea intereselor României și ale UE de proiectare a unui climat de securitate, stabilitate și progres economico-social, prin apropierea de valorile și normele europene a statelor din zonă. În context, partea română se pronunță pentru o interacțiune mai pronunțată între UE și organisme regionale precum OCEMN.

Intensificarea procesului de reflecție privitor la adoptarea unei *Strategii UE pentru regiunea Mării Negre*, care să pună accentul mai ales pe capacitatea bazinului Mării Negre de a fi un reper semnificativ pe harta energetică a Uniunii.¹⁴⁶

¹⁴⁶ *Ibidem.*

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NATIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

Vom sprijini pe mai departe proiectele destinate diversificării rutelor și surselor de aprovizionare cu energie și dezvoltării unor relații speciale cu statele din regiunea Asiei Centrale, în mod deosebit cu Turkmenistan și Kazahstan.

În spațiul Orientului Mijlociu și Africii de Nord, partea română va sprijini țările care cunosc procese de transformare, promovând consecvent necesitatea ca aceste evoluții să aducă beneficii în planul democrației, respectării drepturilor omului, bunei conviețuirii sociale și prosperității, precum și în consolidarea stabilității regionale.

Consolidarea continuă a cooperării cu Israelul, partener-cheie al României în Orientul Mijlociu, rămâne pe agenda de priorități a României în zonă. Se va acorda o atenție pragmatică extinderii relațiilor cu state din Asia și America Latină, arii geografice deosebit de atractive și interesante, nu doar prin prisma emergenței lor economice, ci și a celei geostrategice.

În relația cu China, se va urmări continuarea dialogului politic strâns existent și trecerea neîntârziată la faza de materializare a importantelor proiecte economice convenite până acum.

În paralel, România își propune să continue demersurile politice și de diplomație economică pentru întărirea cooperării cu alți actori majori din Extremul Orient, precum Japonia, Republica Coreea, ca partener strategic al României în regiune, și India, stat cu care România dorește instituirea unei forme de cooperare privilegiată.

Un alt obiectiv îl reprezintă consolidarea contribuțiilor României atât la dialogul regional al UE cu Asia-Pacific (parteneriatul strategic UE-ASEAN, ASEM), respectiv cu America Latină, cât și la diferitele forme de cooperare între UE și state individuale din cele două regiuni geografice.

Înregistrarea de rezultate consolidate în materie de diplomație economică

România va acorda o atenție sporită valorificării concrete a oportunităților de dezvoltare a relațiilor comerciale și investiționale (inclusiv energetice) cu partenerii externi. Rămân relevanți din această perspectivă partenerii din UE, cei nord-americani sau cei aflați în vecinătate. Dezvoltarea relațiilor cu țările din zona Orientului Mijlociu și Africii de Nord, statele din Asia Centrală și Extremul Orient, dar și cu actori din alte zone geografice: America Latină (în special Brazilia, ca putere emergentă, Mexic, dar și alte economii dinamice din zonă), Africa.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

Componenta energetică a demersurilor de promovare economică.

În ansamblul eforturilor de promovare a intereselor economice ale României, consolidarea securității energetice va continua să fie un obiectiv primordial, ca element vital în ecuația securității naționale, a dezvoltării europene și regionale precum și atragerea interesului investitorilor străini pentru proiecte vizând creșterea capacității de explorare și exploatare a resurselor de petrol și gaze din România.

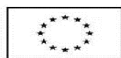
O acțiune pragmatică în planul securității globale și al multilateralismului¹⁴⁷

Diplomația română va susține o mai bună coordonare, în domeniul securității, între structuri multilaterale precum UE, NATO, OSCE, ONU. În mod particular, intensificarea dialogului și cooperării între NATO și UE, în vederea sporirii eficienței acțiunilor comune și complementare.

Finalizarea și semnarea aranjamentelor de implementare ale *Acordului privind amplasarea sistemului SUA de apărare împotriva rachetelor balistice în România* se constituie într-un obiectiv de referință pentru partea română pe palierul securității. În cadrul NATO, alături de integrarea elementelor scutului antirachetă în viitorul sistem aliat, România își va menține angajamentele în Afganistan și Balcanii de Vest. România se va concentra pe implementarea deciziilor Summit-ului NATO de la Lisabona, și va acționa pentru a obține o serie de rezultate punctuale, printre care: declararea capacității interimare a NATO în domeniul apărării antirachetă și asumarea unor inițiative de tipul “*smart defense*”, care să faciliteze întărirea capacităților militare ale Alianței, în actualul context de restricții financiare. Ca stat de frontieră al NATO (dar și al UE), susținem necesitatea menținerii atenției și implicării Alianței în relația cu partenerii din vecinătate. România va sprijini, ca poziție de principiu, continuarea politicii „ușilor deschise”, precum și dezvoltarea parteneriatelor NATO în arealele din apropierea Alianței.

La nivelul OSCE, România susține o abordare principală privind cadrul pentru un nou aranjament în domeniul armamentelor convenționale, considerând că orice viitor proces de negociere

¹⁴⁷ *Ibidem.*

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NĂȚIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130490

trebuie să permită abordarea tuturor aspectelor legate de regimul CFE și să țină cont de interesele de securitate ale fiecărui stat participant.

Dosare particulare cu importante implicații de securitate la nivel internațional

Diplomația română va continua să promoveze necesitatea reluării dialogului israeliano-palestinian, ca principal mijloc de a avansa Procesul de Pace în Orientul Mijlociu.

În linie cu orientarea României de a se afirma ca promotor al democratizării în vecinătatea sudică, sprijină, alături de partenerii europeni și euro-atlantici, eforturile ONU, ale altor foruri internaționale, în particular Liga Statelor Arabe, de identificare a unei soluții pentru criza din Siria.

Dosarul nuclear iranian este un subiect de maximă preocupare pentru România, la fel ca și pentru ansamblul comunității internaționale.

România își propune susținerea rolului multilateralismului în identificarea de soluții viabile la numeroasele provocări cu care se confruntă în prezent comunitatea internațională, precum și sporirea vizibilității țării noastre în cadrul sistemului ONU.

Acordarea atenției cuvenite românilor din străinătate¹⁴⁸

În pofida constrângerilor financiare, România va continua eforturile menite să ofere cetățenilor români sau etnicilor români care trăiesc/muncesc în străinătate sprijin, asistență și servicii de proximitate de o manieră compatibilă cu statutul de țară membră UE și cu normele în domeniu.

Modul în care sunt respectate identitatea, drepturile și valorile spirituale ale comunităților românești din alte țări, inclusiv cele învecinate, reprezintă o preocupare majoră pentru România și va constitui în continuare un criteriu important de evaluare a relațiilor bilaterale.

Asigurarea unor servicii consulare la standarde europene

Progresele înregistrate până în prezent vor fi consolidate și se va continua modernizarea rețelei consulare a României.

Promovarea imaginii României la nivel internațional¹⁴⁹

¹⁴⁸ *Ibidem.*

¹⁴⁹ *Ibidem.*

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013Instrumente Structurale
2007-2013MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro
☎ 021.455.1721

www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

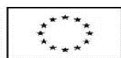
Obiectivul prezentării unei imagini corecte și cuprinzătoare asupra evoluțiilor României face parte din misiunea definitorie a Ministerului Afacerilor Externe. În acest sens, se va urmări, pe lângă consolidarea acțiunilor de diplomatie publică proprii Ministerului, extinderea proiectelor de cooperare cu parteneri relevanți: Institutul Cultural Român, Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, birouri de turism, organizații ale mediului de afaceri etc. precum și, dezvoltarea unei convergențe crescute cu eforturile comunităților românești din străinătate, numeroase, active și cu un rol semnificativ în reflectarea realităților din țară.

Diplomația română va trebui să-și dubleze misiunea sa primară de promovare externă a interesului național și de vector de modernizare a României cu promovarea tot mai susținută a valorilor împărtășite în cadrul entităților la care a aderat. Apariția diplomației europene conferă noi coordonate de raportare și ridică întrebări privind evoluția sa concretă, modul în care Serviciul European de Acțiune Externă se va raporta la marile cancelarii și cel în care România se va insera într-o structură în care interesele îi vor fi reprezentate în mod diferit.

O abordare strategică mai accentuată a acțiunilor de diplomatie multilaterală trebuie să vizeze: implicarea diplomatică în plan multilateral prin acțiuni pe linia secvențială securitate – bună guvernare – dezvoltare pe termen lung; concentrarea pe câteva teme transversale unde România poate aduce valoare adăugată; creșterea prezenței și calității implicării în dezbateri conceptuale; o mai bună valorificare a capitalului/profilului în organizațiile internaționale¹⁵⁰.

În procesul de elaborare a opțiunilor naționale și de stabilire a obiectivelor fundamentale ale diplomației multilaterale trebuie acordată o atenție specială evoluției gândirii strategice pe plan internațional (trecerea în plan secund a temelor care nu mai reprezintă un subiect de dezbatere intensă și asumarea altora noi, pe bază de compromis) și eventualelor noi ierarhizări tematice.

¹⁵⁰ Cf. *Cartea verde a diplomației multilaterale* în http://www.mae.ro/sites/default/files/file/carte_verde_diplomatie_multilaterala.pdf, p.2. , accesat la data de 10.12.2012.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NATIONALE

OIOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/5/130400

Materiale supuse dezbaterii

4. Analiza Strategiei de securitate națională a României, București, 2007
<http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>
5. Analiza Strategiei Naționale de Apărare – Pentru o Românie care garantează securitate și prosperitate generațiilor viitoare, București, 2010,
<http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>
6. Analiza Strategiei Naționale de Apărare a Țării,
http://www.mapn.ro/despre_mapn/informatii_generale/documente/strategia_nationala_d_e_aparare.pdf

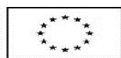
Bibliografie

Dicționare, enciclopedii

*** *Dicționar diplomatic*, Editura Politică, București, 1979.

Lucrări generale

1. Barston, Ronald Peter *Modern Diplomacy*, Londra, New York, Longman, 1988.
2. Beridge, G.R., *Diplomacy. Theory and practice*, Oxford University, Londra, 1995.
3. Dembinski, Ludwik, *The modern law of diplomacy. External missions of state and international organizations*, Boston, Dordrecht, Lancaster, 1988.
4. Eilts, Herman F., *Diplomacy – Contemporary Practice*, în *Modern Diplomacy. The Art and the artisans*, ed. by Elmer Plischke, Washington, 1979.
5. Lerche, Charles O; Said, Jr. and Abdul A., *Diplomacy – Political Tehnique for Implementing Foreign Policy*, American Enterprise Institute, 1979.
6. Malița, Mircea, *Diplomația. Școli și instituții*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1970.
7. Nicolson, Harold, *Arta diplomatică*, Editura Politică, București, 1966
8. Nicolson, Harold, *Diplomacy*, Oxford University Press, Londra, 1950.
9. Satow, Ernest, *A Guide to Diplomatic Practice*, Oxford University Press, 1957.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIOBDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721

🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

Europa
2020

POSDRU/136/1.2/IS/130400

10. Serres, Jean, *Le protocol et les usages*, Paris, 1961.

11. Serres, Jean, *Manuel pratique de protocoles*, Lettres et Sciences Humaines de l'Université Blaise Pascal, Paris, 1992.

12. Plischke, Elmer, *The New Diplomacy*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, 1979.

13. Watson, Adam, *Diplomacy. The Dialogue Between States*, Routledge, Londra, 1982.

Lucrări speciale

14. Anghel, Ion M., *Dreptul diplomatic*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1984.

15. Frunzeti, Teodor, *Diplomația apărării*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010.

16. Tănăsie, Petre, *Uzance diplomatice și de protocol*, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, București, 1993.

Realizat,

Prof.univ.dr. Mihail Vasile Ozunu

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OI-POSDRU

Universitatea Spiru Haret
București

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007- 2013. Investește în oameni!

✉ Str. Italiană, nr. 28, et.1, cam.6, București, sect. 2 @ europa2020@spiruharet.ro

☎ 021.455.1721 🌐 www.europa2020.spiruharet.ro

POSDRU/156/1.2/G/139490